

ĽUDIA BEZ DOMOVA SA RÁTAJÚ
ZÁVEREČNÁ SPRÁVA ZO SČÍTANIA ĽUDÍ BEZ DOMOVA
V BRATISLAVE 2023

DARINA KVÁLOVÁ
ZUZANA TURKOVIČ
DANIEL GERBERY
MARTINA MIČICOVÁ EUPTÁKOVÁ

BRATISLAVA, 2024

Pod'akovanie

Hlavné mesto Slovenskej Republiky Bratislava ako iniciátor a koordinátor sčítania ľudí bez domova v Bratislave 2023 vyslovuje spolu s Inštitútom pre výskum práce a rodiny ako odborným garantom sčítania pod'akovanie všetkým ľuďom bez domova a v bytovej núdzi, ktorí napriek svojej neľahkej životnej situácii prejavili ochotu a odpovedali na otázky v dotazníku.

Osobitne d'akujeme všetkým sociálnym pracovníkom a pracovníčkam, dobrovoľníčkam a dobrovoľníkom, ktorí sa do výskumu a sčítania zapojili ako anketári a anketárky a bez ktorých by tento projekt nemohol prebehnúť.

Za finančnú podporu, ktorá čiastočne pomohla zabezpečiť malé pod'akovanie pre každého odpovedajúceho, d'akujeme spoločnostiam TESCO a LIDL Slovensko.

Executive summary

In October 2023, after 7 years, a survey and count of homeless people took place in Bratislava. The count was initiated by the City of Bratislava, which has committed in the Strategy of Urban Housing Policy to organise a city count of homeless people regularly. The point-in-time survey was based on filling-in questionnaires with homeless people by social workers and volunteers. It was focused on the following groups of people experiencing homelessness, according to ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion:

- people living and sleeping outdoors (e.g. streets, public transport, canals, tents, parks, train or bus stations, car wrecks, etc.) - ETHOS 1;
- people sleeping in night shelters - ETHOS 2;
- people using short-term accommodation for those experiencing homelessness due to lack of other housing (e.g. homeless hostel) - ETHOS 3;
- women in emergency accommodation due to domestic violence - ETHOS 4;
- people about to be released from institutional care (e.g. custodial and detention facilities, health care facilities, including drug treatment centres and psychiatric hospitals; social protection, social welfare and special education facilities), with no other housing available - ETHOS 6;
- people living in non-standard dwellings which are not intended for permanent housing and have no other housing option (e.g. mobile dwellings - marquee, caravan; non-standard dwellings such as hut, shack; makeshift/temporary structures, e.g. sheds, guard houses, etc.) - ETHOS 11.

The survey and count were based on an interview conducted by two interviewers. Responses were recorded into the questionnaire. If a respondent refused to answer, the interviewers recorded the location of the count, estimated age and gender.

To avoid multiple counting of the person, 4 identifiers were used: initials, year of birth, sex, and permanent residence.

The count was also carried out in Bratislava hospitals and in the penitentiary facilities. Same as in 2016, it did not include a survey, only the above-mentioned unique identifiers were used to exclude multiple counting. In cooperation with the social workers of these facilities, information was collected on people who were 3 months or less before release from the facility on the date of count (16 October 2023) and had not secured their own or rented housing (under a lease agreement).

The number of children experiencing homelessness was not recorded in a direct interview with them for the sake of their own protection. Instead, there was a question on the number of respondent's children, their age and gender in the questionnaire. Since the questionnaires were completed with each adult separately, double counting of children was avoided by counting children usually only with the mother or a female respondent; however, if a male respondent indicated that he did not live with another adult, children were assigned to him.

The most important findings are as follows:

A total of **2 199 people experiencing homelessness** were counted in Bratislava, of which **231 were children**. In 2016 it was 2 064 people, of whom 284 were children.

Considering the numbers of people answering the corresponding questions¹:

- The most frequent place where homeless people spent the night of the count was at night shelters, which was the case for a quarter of 1 393 persons who responded to the question on the place of their stay on the night of the count (25.8%). 15% of respondents planned to spend the night in a city hostel and the same proportion (15.2%) out on the street. 13.4% intended to spend the night in homeless shelters and 10.7% in huts / shacks. In addition to homeless hostels, people experiencing homelessness also used commercial ('workers') hostels, where 6% of respondents planned to sleep. The remaining respondents planned to spend the night with relatives or friends (3.4%), in their own or rented accommodation (2.9%), or in another place (5.2%). 1.4% of respondents did not yet know at the time of answering a questionnaire where they were going to spend the night.
- 7.6% of respondents reported that their housing situation had changed as a result of the pandemic: 4.3% had lost their housing and 3.3% had changed housing.
- The majority of respondents - almost 72% - grew up with their parents during their childhood. However, some respondents also spent part of their childhood outside the family: 14% in children's homes and 7.8% with relatives.
- The survey results also point to incarceration as a risk factor for housing deprivation: 27.2% of respondents reported having spent at least one year in prison as an adult.
- The people experiencing homelessness who participated in the count had been in different types of housing situations during their adult life: 42.2% had lived continuously for at least one year in a rented flat/house with a tenancy agreement, and 30% in a flat/house they owned themselves. The majority of respondents (53.2%) had at least one year's experience of living outside on the street, and one in two (50.2%) had lived with a relative or partner for at least one year.
- 7.3% of all respondents were without any income whatsoever. The average total income in September 2023, a month prior to the count, of the 1 111 respondents who answered the question, was 483 €.
- The vast majority of respondents (82.1%) said they had had a warm, cooked meal at least once a day in the week preceding the date of count. Conversely, 17.1% of respondents did not have a warm meal every day. 10.9% of respondents had no or limited access to a shower.
- 57.3% of respondents reported having long-term health problems, the specific conditions vary greatly. The most frequent were cardiovascular diseases - problems with the heart, blood pressure, etc., and also problems with the musculoskeletal system

---

¹ All percentages are calculated based on the number of respondents who answered each question, unless stated otherwise.

(limbs, joints, etc.). Mental health difficulties were also reported frequently. In 2016, the presence of a long-term health problem was reported by 49% of adults. The most commonly reported long-term health problems were leg problems, and heart and blood pressure problems.

- 75.5% of respondents currently have a general practitioner, and the vast majority of those (80.3%) would visit them if they needed to be examined. 5.5% of them would not see their GP because they are based in another city and 3.5% would not be able to go due to lack of finances for examination or medicine. Almost a fifth (19.6%) of homeless people in Bratislava do not have a GP.

Súhrn hlavných zistení

V Bratislave sa v októbri 2023 po siedmich rokoch z iniciatívy Hlavného mesta uskutočnilo sčítanie ľudí bez domova. Mesto Bratislava sa v Konceptii mestskej bytovej politiky 2030² zaviazalo realizovať sčítanie ľudí bez domova pravidelne. Zber dát prebiehal formou vyplňania dotazníkov anketármi v rozhovore s ľuďmi bez domova. Na tomto mieste ponúkame súhrn hlavných zistení.

V Bratislave bolo celkovo sčítaných **2199 ľudí bez domova**, z čoho bolo **231 detí**. Pre porovnanie: v r. 2016 to bolo 2 064 ľudí bez domova, z nich 284 detí.

Berúc do úvahy počet odpovedajúcich na jednotlivé otázky³:

- 212 respondentov (15,2 %) plánovalo noc sčítania stráviť vonku na ulici a rovnaký podiel (15 %, 209 respondentov) v mestskej ubytovni. Najčastejšie zastúpeným miestom prenocovania bola nocľaháreň, kde plánovala stráviť noc štvrtina osôb, čiže 360 respondentov (25,8 %). V útulkoch zamýšľalo nocovať 187 osôb (13,4 %), v chatkách 149 ľudí (10,7 %). Okrem mestských ubytovní sú ľuďmi bez domova využívané aj komerčné („robotnícke“) ubytovne, v ktorých plánovalo prespať 6 % opýtaných (84 respondentov). Zvyšní respondenti plánovali nocovať u príbuzných či známych (3,4 %, 47 osôb), vo svojom, resp. prenajatom obydlí (2,9 %, 40 osôb) alebo na inom mieste (5,2 %, 72 osôb). 19 respondenti (1,4 %) v čase vyplňania dotazníka ešte nevedeli, kde prenocujú.
- 7,6 % opýtaných uviedlo, že sa im bytová situácia v dôsledku pandémie zmenila: 4,3 % stratili bývanie a 3,3 % bývanie zmenili.
- Väčšina respondentov – takmer 72 % – vyrastala v detstve s rodičmi. Niektorí respondenti však strávili časť detstva aj mimo rodiny: 14 % v detskom domove a 7,8 % u príbuzných.
- Výsledky prieskumu takisto poukazujú na pobyt v ústave na výkon trestu ako rizikový faktor bytovej núdze: 27,2 % respondentov uviedlo, že v dospelosti strávili aspoň rok vo väzení.
- Ľudia bez domova, ktorí sa zapojili do sčítania, sa v priebehu ich dospelého života ocitali v rôznych typoch bývania: 42,2 % v minulosti žilo nepretržite aspoň jeden rok v prenajatom byte/dome s nájomnou zmluvou a 30 % v byte/dome, ktorý mali v osobnom vlastníctve. Dlhodobú skúsenosť s pouličným bezdomovectvom (so životom vonku na ulici viac ako 1 rok) má nadpolovičná väčšina respondentov (53,2 %), u príbuzných alebo partnera žil minimálne rok každý druhý respondent (50,2 %).
- Bez akéhokoľvek príjmu bolo 7,3 % všetkých opýtaných. Priemerný celkový príjem respondentov za mesiac predchádzajúci sčítaniu (september 2023) predstavoval 483 €. Ide o priemer získaný za 1011 respondentov, ktorí na danú otázku odpovedali.

² Hlavné mesto Slovenskej republiky Bratislava (2021): Konceptia mestskej bytovej politiky 2020-2030

https://bratislava.blob.core.windows.net/media/Default/Dokumenty/Koncepcia%20bytovej%20politiky_2021-1.pdf

³ Všetky uvedené podiely sa vzťahujú k počtu respondentov/respondentiek, ktorí/ktoré odpovedali na dané otázky, ak nie je uvedené inak.

- Väčšina opýtaných – až 82,1 % – uviedla, že v predchádzajúcom týždni mali každý deň aspoň raz varené teplé jedlo. Naopak, varenú stravu každý deň nemalo 17,1 % opýtaných. Žiaden alebo len obmedzený prístup k sprche malo spolu 10,9 % respondentov.
- 57,3 % respondentov uviedlo, že má dlhodobé zdravotné problémy, pričom ide o rôznorodé ťažkosti. Najčastejšie sú nimi kardiovaskulárne ochorenia – problémy so srdcom, tlakom a pod., a tiež problémy s pohybovým aparátom (s končatinami, kĺbmi...). Pomerne často boli v odpovediach zastúpené aj duševné problémy. V roku 2016 prítomnosť dlhodobého zdravotného problému uviedlo 49 % dospelých osôb. K najčastejšie uvádzaným dlhodobým zdravotným problémom patrili problémy s nohami a problémy so srdcom a tlakom.
- 75,5 % opýtaných má v súčasnosti svojho obvodného (všeobecného) lekára, pričom väčšina spomedzi respondentov, ktorí ho majú (80,3 %), by ho v prípade potreby vyšetrenia aj navštívila. 5,5 % respondentov by ho nenavštívilo, pretože lekár sídli v inom meste a 3,5 % by k nemu ani v prípade potreby nemohlo ísť z dôvodu nedostatku financií na vyšetrenie alebo lieky. Takmer pätina (19,6 %) ľudí bez domova žijúcich na území Bratislavy všeobecného lekára nemá.

Obsah

Pod'akovanie	2
Executive summary	3
Súhrn hlavných zistení.....	6
Zoznam tabuliek.....	9
Zoznam grafov.....	10
Úvod.....	11
1. Metodika sčítania ľudí bez domova v Bratislave 2023	14
1.1. Východiská tvorby metodiky výskumu a sčítania.....	14
1.2. Ciele a princípy výskumu a sčítania.....	17
1.3. Proces prípravy sčítania	18
1.4. Priebeh sčítania	21
2. Ľudia bez domova v Bratislave: zistenia z výskumu a sčítania	24
2.1. Počet ľudí bez domova a socio-demografické charakteristiky	24
2.2. Štruktúra domácnosti.....	26
2.3. Lokalita sčítania a miesto trvalého pobytu.....	29
2.4. Miesto prenocovania podľa typu obydľia	31
2.5. Meniace sa podmienky bývania.....	36
2.6. Príčiny vzniku bytovej núdze.....	39
2.7. Ďalšie potenciálne faktory vzniku bezdomovectva: vplyv pandémie ochorenia COVID-19 a skúsenosť s inštitucionálnou starostlivosťou.....	40
2.8. Dĺžka trvania bytovej núdze.....	41
2.9. Ekonomická situácia.....	43
2.10. Zdravie	50
2.11. Prístup k teplému jedlu a hygiene.....	53
2.12. Najčastejšie potreby z pohľadu ľudí bez domova	55
3. Evaluácia sčítania ľudí bez domova v Bratislave.....	56
3.1. Hodnotenie priebehu sčítania zamestnancami zariadení	56
3.2. Hodnotenie priebehu sčítacieho večera anketármi a dobrovoľníkmi	57
3.3. Evaluačné stretnutie.....	59
3.4. Hlavné závery z evaluačných aktivít.....	60
Záver.....	61
Príloha 1: Absolútne počty respondentov a respondentiek odpovedajúcich na jednotlivé otázky.....	64
Príloha 2: Príčiny vzniku bytovej núdze	65
Príloha 3: Informačný leták pre ľudí bez domova o plánovanom sčítaní	68
Príloha 4: Dotazník	69

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Časový harmonogram priebehu sčítania.....	21
Tabuľka 2: Štruktúra súboru respondentov podľa deklarovanej národnosti (%).....	26
Tabuľka 3: Lokalita sčítania.....	30
Tabuľka 4: Štruktúra respondentov podľa trvalého pobytu	31
Tabuľka 5: Miesto prenocovania v čase sčítania podľa ETHOS typológie bezdomovectva a vylúčenia z bývania	33
Tabuľka 6: Využitie miest prenocovania v deň sčítania u mužov a žien (%).....	34
Tabuľka 7: Využitie miest prenocovania v deň sčítania u mužov a žien.....	34
Tabuľka 8: Miesto prenocovania deň pred sčítaním	35
Tabuľka 9: Miesto prenocovania – porovnanie situácie v deň sčítania (2023) a situácie pred rokom (%)	36
Tabuľka 10: Miesto prenocovania – porovnanie situácie v deň sčítania (2023) a situácie pred rokom	37
Tabuľka 11: Príčiny vzniku prvej bytovej núdze (%)	39
Tabuľka 12: Miesto prenocovania – porovnanie situácie v deň sčítania (2023) a situácie pred rokom u respondentov, ktorí prvý raz stratili bývanie pred viac ako 10 rokmi (%)	42
Tabuľka 13: Zapojenie sa do platenej práce (% všetkých respondentov/respondentiek)	43
Tabuľka 14: Výskyt rôznych zdrojov príjmu podľa vybraných miest prenocovania v čase výskumu (% , možnosť viacerých odpovedí).....	45
Tabuľka 15: Výška mesačných nákladov na bývanie	46
Tabuľka 16: Dva najčastejšie sa vyskytujúce typy dlhov podľa miesta prenocovania v čase výskumu (% osôb v danej kategórii).....	49
Tabuľka 17: Výskyt exekúcií (% všetkých respondentov/respondentiek).....	49
Tabuľka 18: Počty odpovedí	64

Zoznam grafov

Graf 1: Veková štruktúra súboru (dospelých) respondentov (%)	25
Graf 2: Štruktúra súboru respondentov podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania (%)	25
Graf 3: Zloženie domácností (% všetkých respondentov/respondentiek).....	26
Graf 4: Miesto sčítania respondentov podľa zloženia domácnosti (%)	27
Graf 5: Miesta prenocovania respondentov podľa zloženia domácnosti (%)	27
Graf 6: Veková štruktúra detí (%).....	28
Graf 7: Prítomnosť detí podľa miesta prenocovania (%).....	28
Graf 8: Lokalita sčítania (%).....	29
Graf 9: Miesto prenocovania v čase sčítania (%).....	32
Graf 10: Miesto prenocovania deň pred sčítaním (%)	35
Graf 11: Podiel respondentov, ktorí majú skúsenosť s uvedenou formou bývania/života v trvaní nepretržite aspoň jeden rok (%)	38
Graf 12: Odpovede na otázku "Zmenila sa nejako Vaša bytová situácia kvôli pandémie COVID-19? Ak áno, ako?" (%)	40
Graf 13: Obdobie prvej straty bývania (%).....	41
Graf 14: Výskyt rôznych zdrojov príjmu (% , možnosť viacerých odpovedí).....	44
Graf 15: Porovnanie priemerného príjmu podľa miesta prenocovania v čase výskumu (€)....	46
Graf 16: Porovnanie priemerných nákladov na bývanie podľa miesta prenocovania v čase výskumu (€).....	47
Graf 17: Výskyt dlhov (% , možnosť viacerých odpovedí)	48
Graf 18: Zapojenie sa do práce u osôb, ktoré čelia exekúcii (%).....	50
Graf 19: Výskyt zdravotných problémov (%).....	51
Graf 20: Skúsenosť/frekvencia užívania návykových látok (%).....	52
Graf 21: Odpovede na otázku „Navštívili by ste svojho obvodného lekára, keby ste potrebovali vyšetrenie alebo predpísať lieky? Ak nie, prečo?“ (%)	53
Graf 22: Prístup respondentov k teplému varenému jedlu (%).....	53
Graf 23: Prístup respondentov k sprche v prípade potreby (%).....	54
Graf 24: Najčastejšie deklarované potreby ľudí bez domova v Bratislave (%)*	55

Úvod

V Bratislave sa v októbri 2023 po siedmich rokoch z iniciatívy Hlavného mesta opäť uskutočnil výskum a sčítanie ľudí bez domova. Nešlo pritom o náhodný krok – mesto Bratislava totiž vo svojich strategických dokumentoch jednak deklaruje, že je mestom, ktoré vie, že bývanie je právo a aktívne pracuje na tom, aby prístup k bývaniu mali najmä tí najohrozenejší. Zároveň sa v koncepcii mestskej bytovej politiky zaviazalo pravidelne, každé 2 až 3 roky, realizovať sčítanie ľudí bez domova, ktoré vníma ako základný nástroj udržania prehľadu o trendoch v oblasti ukončovania bezdomovectva.⁴ Motto sčítania v roku 2023 – *Ľudia bez domova sa rátajú* – ktoré nadviazalo na motto *Bratislava sa ráta*,⁵ použité v roku 2021 na podporu účasti obyvateľov Bratislavy v sčítaní obyvateľov, domov a bytov, tak vyjadrovalo nielen zámer zmapovať počet a životné podmienky ľudí bez domova v meste, ale aj dôležitosť témy ukončovania bezdomovectva pre mesto Bratislavu.

Sedem rokov, ktoré uplynuli od predchádzajúceho sčítania ľudí bez domova v Bratislave, predstavuje pomerne dlhé časové obdobie, v ktorom sme boli svedkami viacerých celospoločenských udalostí, ako aj posunov v oblasti ukončovania bezdomovectva. K významným udalostiam patrila najmä celosvetová pandémia ochorenia COVID-19, ktorej sme čelili v rokoch 2020 – 2022 a ktorá so sebou v dôsledku tzv. lockdownov priniesla aj zníženie či stratu príjmu mnohých domácností a tým aj vyššie riziko straty bývania.⁶ Okrem toho sa vo februári 2022 v dôsledku vojenského konfliktu na Ukrajine spustila utečenecká kríza, s bezprostredným dosahom aj na príchod odídenčov na územie mesta Bratislavy.

Posuny v oblasti ukončovania bezdomovectva sa týkali prijatia prvej *Národnej koncepcie prevencie a ukončovania bezdomovstva do roku 2030*⁷ vládou SR v marci 2023, ktorej hlavným východiskom je komplexný prístup v prioritných oblastiach a dôraz na oblasť bývania ako prvého kroku v ukončovaní bezdomovectva. Nemenej významným posunom bolo pilotné testovanie prístupu housing-first mestom Bratislava v projekte *Dostupné bývanie so sociálnou podporou*,⁸ realizovanom v rokoch 2021-2022, s následným rozšírením v ďalších dvoch rokoch, ktoré vyústilo do prijatia systémových zmien v nastavení bytovej politiky mesta, ako aj v práci s nájomcami v mestských bytoch. V novembri 2023 bolo mestským zastupiteľstvom schválené nové *Všeobecne záväzné nariadenie č. 15/2023 o nájme bytov*,⁹ ktoré umožňuje prístup k bývaniu s podporou pre ľudí v bytovej núdzi ako pre osoby najviac ohrozené na trhu s bývaním. Zároveň mesto pracuje na rozšírení fondu mestských nájomných bytov rôznymi

---

⁴ Porov.: Priorita č. 5, cieľ č. 1 Koncepcie mestskej bytovej politiky 2020-2030.

⁵ Porov.: Bratislava sa ráta: <https://www.bratislavasarata.sk/>

⁶ Ondrušová, D.: Dôležité je nestratiť bývanie. Ako štát v súčasnej situácii môže pomôcť skupinám obyvateľstva najviac ohrozeným prepadom do pouličného bezdomovectva. Analytický komentár IVPR 1/2020: <https://ivpr.gov.sk/dolezite-je-nestratit-byvanie-ako-stat-v-sucasnej-situacii-moze-pomoc-skupinam-obyvatelstva-najviac-ohrozenym-prepadom-do-poulicneho-bezdomovectva-darina-ondrusova/>.

⁷ MPSVR SR: Národná koncepcia prevencie a ukončovania bezdomovstva: <https://www.employment.gov.sk/files/sk/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/prevencia-ukoncovanie-bezdomovstva/narodna-koncepcia-prevencie-ukoncovania-bezdomovstva.pdf>

⁸ Kvalová, D., Turkovič, Z., Mičicová Luptáková, M.: (2023) Housing-first Bratislava: Dostupné bývanie so sociálnou podporou (Záverečná správa z výskumu), Inštitút pre výskum práce a rodiny: https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2023/10/housing_first_ba_byvanie_so_soc_podporou_vu_2023.pdf

⁹ VZN 15/2023 o nájme bytov je dostupné na: <https://bratislava.sk/mesto-bratislava/sprava-mesta/legislativa-mesta/vseobecne-zavazne-nariadenia>

spôsobmi a na získavaní bytov pre ľudí v bytovej núdzi prostredníctvom Mestskej nájomnej agentúry,¹⁰ ktorej činnosť zastrešuje Bratislavská organizácia bývania. Podobne sa sprostredkovaniu nájomného bývania, vrátane poskytovania podpory v bývaní, venovali viaceré mimovládne organizácie pôsobiace na území mesta, medzi nimi o. z. Proti prúdu,¹¹ o. z. Vagus,¹² Depaul Slovensko, n.o.¹³, OZ Odysseus¹⁴ či o.z. STOPA Slovensko¹⁵.

Podrobnejšie dáta o prevalencii bezdomovectva v Bratislave a možných dopadoch týchto zmien na životné podmienky ľudí bez domova však počas uplynulých siedmich rokov neboli vyhodnocované. Niektoré zistenia o ľuďoch bez domova síce prinieslo *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov* z roku 2021 (SODB 2021)¹⁶, realizované Štatistickým úradom SR, ktoré však vzhľadom na svoje zameranie malo v kontexte bytovej núdze viaceré limity. Neobsahovalo podstatné témy vo vzťahu k prevencii a ukončovaniu bezdomovectva, ako napr. zisťovanie príčin straty bývania, dĺžky trvania bytovej núdze, prístupu k zdravotnej starostlivosti a pod. a nezameriavalo sa ani na zisťovanie primárneho bezdomovectva – počtu ľudí prespávajúcich vonku na ulici, t. j. tých, ktorí čelia najextrémnejšej forme chudoby. Jediným zdrojom dát o vývoji počtu ľudí bez domova v čase (najmä od uskutočnenia výskumu a sčítania v roku 2016) boli *Správy o sociálnej situácii obyvateľstva v SR*,¹⁷ z ktorých vyplýva, že počet ľudí prespávajúcich v nocľahárňach v celej SR vzrástol zo 7 158 v roku 2016 na 7 609 v roku 2020¹⁸ (+ 6,3 %). Správy však rovnako neumožňujú podrobnejšie analyzovať socio-demografické charakteristiky a životné situácie ľudí bez domova, so zameraním na mesto Bratislavu.

K nezanedbateľným dôvodom, pre ktoré sa zber dát o ľuďoch bez domova v Bratislave nezopakoval už skôr, pritom patrila najmä skutočnosť, že realizácia sčítania ľudí bez domova a v bytovej núdzi je organizačne zvlášť náročná a predpokladá intenzívnu prípravu, vrátane zapojenia mnohých partnerov, dobrovoľníkov a vyplňania dotazníkov v sťažených podmienkach vonku na ulici a v priestoroch zariadení s vysokým počtom respondentov. O to viac ďakujeme partnerským organizáciám a všetkým dobrovoľníkom za ich nasadenie pri príprave a počas realizácie sčítania. Toto spoločné úsilie vyústilo do spracovania *Záverečnej správy z výskumu a sčítania ľudí bez domova v Bratislave 2023*, ktorú práve čítate.

Správa je členená do troch hlavných častí. V prvej kapitole podrobnejšie predstavujeme metodiku výskumu a sčítania, vrátane jej východísk, cieľov a rozhodnutí o priebehu sčítania. V ďalšej kapitole prinášame sumarizáciu zistení zo sčítania, vrátane tabuliek a grafov zo spracovaných výsledkov. Táto časť je členená do viacerých tematických oblastí, ako napr. počet ľudí bez domova a ich socio-demografické charakteristiky, lokalita sčítania, miesto prenocovania podľa typu obydľia, príčiny vzniku a dĺžka trvania bytovej núdze, ekonomická situácia, zdravie, prístup k teplému jedlu a hygiena, ale aj najčastejšie potreby z pohľadu ľudí

¹⁰ Mestská nájomná agentúra: <https://bratislava.sk/socialne-sluzby-a-byvanie/byvanie-a-ubytovanie/mestska-najomna-agentura>

¹¹ Bývanie – NotaBene (Bratislava): <https://www.notabene.sk/?byvanie>

¹² Housing Cverna – Vagus. (Bratislava): <https://www.vagus.sk/housing-first-cverna/21/o-programe/>

¹³ Integrovaný program bývania – Depaul Slovensko, n. o.: <https://depaul.sk/integracny-projekt-2/>

¹⁴ Projekt Bývanie pre každého: <https://www.ozodyseus.sk/byvanie-pre-kazdeho>

¹⁵ Projekty Housing First a Križovatky: <https://www.stopaslovensko.sk/housing/>

¹⁶ Štatistický úrad SR: Ľudia bez domova. 18.5.2023: <https://www.scitanie.sk/analyzy/ludia-bez-domova>

¹⁷ MPSVR SR: Správy o sociálnej situácii obyvateľstva SR: <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/vyskum-oblasti-prace-socialnych-veci-institut-socialnej-politiky/spravy-soc-situacii.html>

¹⁸ V správach o sociálnej situácii obyvateľstva SR sa v neskoršom období sleduje iný ukazovateľ – ročný počet prenocovaní podľa IS SOS.

bez domova. V poslednej, tretej kapitole, sumarizujeme hodnotenie prípravy a priebehu sčítania z pohľadu rôznych aktérov, ktorí sa ho zúčastnili, na základe uskutočnených evaluačných aktivít, ako možnú inšpiráciu pre prípravu ďalších výskumov a sčítaní ľudí bez domova v budúcnosti.

Je naším prianím aj záväzkom, aby zistenia z tejto správy podporili prijímanie účinných schém a opatrení zameraných na predchádzanie straty bývania a ukončovanie bezdomovectva v Bratislave. Ďakujeme ľuďom bez domova, ktorí sa zapojili do výskumu a sčítania a podelili sa o svoju skúsenosť. Rovnako ďakujeme všetkým, ktorým záleží na tom, aby sa ľuďom bez domova v Bratislave žilo lepšie.

1. Metodika sčítania ľudí bez domova v Bratislave 2023

V tejto kapitole predstavujeme metodiku výskumu a sčítania ľudí bez domova a v bytovej núdži v Bratislave v roku 2023, vrátane jej východísk, cieľov, ale aj procesu prípravy a priebehu zberu dát. Aj keď informácie tohto typu môžu byť niektorými čitateľmi a čitateľkami vnímané ako menej zaujímavé v porovnaní so samotnými zisteniami zo sčítania, zasluhujú si pozornosť najmenej z dvoch dôvodov. Prvým je správne porozumenie výsledkom, vrátane odpovedí na otázky, kto bol sčítavaný, či o čom hovorí zistený počet ľudí bez domova. Druhým dôvodom je transparentnosť, vrátane popisu limitov uskutočneného sčítania, ale aj odpovedí na viaceré otázky *prečo*: prečo sa sčítanie uskutočnilo v jeseni a prečo trvalo niekoľko týždňov? Prečo prebiehalo formou vyplňania dotazníkov s ľuďmi bez domova? Aké iné možnosti boli zvažované?

1.1. Východiská tvorby metodiky výskumu a sčítania

Výskum a sčítanie ľudí bez domova boli iniciované hlavným mestom Bratislavou pre potreby koncepčného prístupu k prevencii a ukončovaniu bezdomovectva, ktorý je jednou z priorit hlavného mesta v oblasti sociálneho rozvoja. Zámerom tiež bolo zmapovať aktuálnu situáciu a získať dáta využiteľné v rámci advokačných aktivít aj pre iné subjekty angažujúce sa v podpore prevencie a ukončovania bezdomovectva v Bratislave aj na celom Slovensku.

Návrh metodiky výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavy bol spracovaný Inštitútom pre výskum práce a rodiny (IVPR), na základe dohody medzi hlavným mestom Bratislavou a IVPR ako odborným garantom sčítania, ktorý z metodologického hľadiska zastrešoval prípravu zberu dát a ich vyhodnotenie a spracovanie do podoby tejto záverečnej správy. Finálna podoba metodiky, ako je opísaná ďalej v texte, je výsledkom početných pracovných stretnutí so zástupcami Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy, mestských častí a mimovládnych organizácií poskytujúcich služby ľuďom bez domova, pričom prvé z nich sa uskutočnilo rok pred termínom realizácie sčítania, v októbri 2022, s cieľom zohľadniť v maximálnej možnej miere podnety od organizácií poskytujúcich služby ľuďom bez domova v Bratislave a vytvoriť podmienky pre čo najpresnejšie zmapovanie obrazu o ľuďoch bez domova v meste v danom čase. Pri tvorbe metodiky výskumu a sčítania ľudí bez domova 2023 v Bratislave bol dôležitým východiskom už uskutočnený výskum a sčítanie ľudí bez domova v Bratislave v roku 2016,¹⁹ čím sa umožnila určitá porovnateľnosť vývoja v tejto oblasti za posledných sedem rokov. Týkalo sa to predovšetkým vymedzenia cieľovej skupiny výskumu a spôsobu zberu dát formou vyplňania dotazníkov.

V kontexte tvorby metodológie sčítania je zrejmé, že existuje niekoľko možných prístupov k zberu dát o ľuďoch bez domova. Hoci výskumy a sčítania ľudí bez domova majú v Európe a USA pomerne dlhú tradíciu, doposiaľ nie je možné hovoriť o univerzálne uplatniteľnej metodológii, ktorá by bola využiteľná pre všetky kontexty a mestá.²⁰ Kým v Bruseli či Londýne

¹⁹ Ondrušová, D., Gerbery, D., Fico, M., Filadelfiová, J., Csomor, G. Záverečná správa z výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavy v roku 2016. Bratislava: IVPR, 2017. Dostupné:

https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2016/Ondrusova/zaverecna_sprava_scitanie_ondrusova_2016.pdf

²⁰ Drilling, M., Dittmann, J., Ondrušová, D., Teller, N., Mondelaers, N.: Measuring Homelessness by City Counts – Experiences from European Cities. In: European Journal of Homelessness, Volume 14, Issue 3, 2020. Dostupné: https://www.feantsaresearch.org/public/user/Observatory/2020/EJH/EJH_14-3_A4_v03.pdf

sa pre výskum a sčítanie ľudí bez domova vo veľkej miere využívajú najmä administratívne dáta z klientskych registrov poskytovateľov služieb ľuďom bez domova a samotné sčítanie sa zameriava len na zisťovanie počtu ľudí prespávajúcich vonku na ulici, v maďarských mestách sa administratívne dáta nevyužívajú a ľudia bez domova sú oslovení formou dotazníkov, a to aj v zariadeniach krízového a dočasného ubytovania. Sčítanie v Bazileji sa zase z dôvodu vysokej mobility ľudí bez prístrešia vo večerných hodinách do odľahlých lokalít mesta, prípadne aj mimo mesta, sústredilo na ich kontaktovanie v denných centrách, rovnako bez využitia administratívnych dát.²¹

Pri výbere metodiky výskumu a sčítania ľudí bez domova sú tak rozhodujúce najmä dva faktory: ciele výskumu a sčítania a aktuálna dostupnosť dát o ľuďoch bez domova.

Z hľadiska cieľov výskumu patrí pri tvorbe metodológie k dôležitým otázkam, či je preferovaným výstupom informácia o stave – počte ľudí bez domova v danom časovom úseku, alebo o zmene – prítoku nových osôb, resp. odtoku tých, ktorých bezdomovecstvo bolo epizodické, alebo ukončené. Rovnako dôležitou otázkou je, či sa zisťovanie zameriava len na odhad počtu ľudí bez domova, resp. iba ľudí bez prístrešia, alebo má ambíciu priniesť podrobnejší prehľad o ich životných situáciách prostredníctvom výskumu. Zatiaľ čo dáta o stave – počte ľudí bez domova v stanovenom časovom úseku sú užitočné najmä v kontexte vyhodnocovania dostupnosti služieb pre ľudí bez domova, dáta o prítoku a odtoku ľudí bez domova umožňujú reflexiu účinnosti opatrení v oblasti prevencie a ukončovania bezdomovectva. Ak by sa napríklad prítok ľudí bez domova v opakovaných zisťovaniach zvyšoval, naznačovalo by sa tým zlyhávanie, príp. nízka dostupnosť preventívnych opatrení prepadu do bezdomovectva.

V podmienkach mesta Bratislavy bol jednoznačný záujem zamerať sa na zisťovanie počtu, nie prítoku a odtoku ľudí bez domova, ako aj na podrobnejšie zmapovanie ich životných situácií. Vo vzťahu k možným spôsobom naplnenia tohto cieľa bolo ďalej zrejmé, že využiteľnosť administratívnych dát pre potreby výskumu a sčítania je obmedzená, keďže ich zber v klientskych registroch poskytovateľov nie je koordinovaný. Niektoré služby napríklad vzhľadom na nízkoprahový charakter nezisťujú také informácie o ľuďoch bez domova, ktoré by boli potrebné na vylúčenie ich viacnásobného započítania. Rovnako nepokrývajú všetky tematické okruhy, ktoré boli na stretnutiach so zástupcami aktérov zapojených do sčítania identifikované ako predmet zisťovania.

Z dôvodu obmedzenej využiteľnosti a prepojenosti administratívnych dát sa, rovnako ako v roku 2016, prijalo rozhodnutie uskutočniť úplné sčítanie ľudí žijúcich na ulici, v zariadeniach, alebo v neštandardných obydlích, spojené s dotazníkovým prieskumom. Pochopiteľne, aj tento prístup má svoje limity. Kvôli zamedzeniu viacnásobného započítania tej istej osoby napríklad sčítanie spravidla prebieha v krátkom časovom úseku (jeden deň, či týždeň), v dôsledku čoho zachytí najmä ľudí, ktorí sú bez domova dlhodobo. Ľudia so skúsenosťou epizodického bezdomovectva sú v tomto type zisťovaní zastúpení v menšej miere.²² Zároveň je prirodzeným dôsledkom takýchto časovo obmedzených (*point-in-time survey*) sčítaní nižší

---

²¹ Ibid.

²² Edgar, W. – Harrison, M. – Watson, P. – Busch-Geertsema, W.: Measurement of Homelessness at European Union Level. European Commission, DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, 2007.

zistený počet ľudí bez domova, v porovnaní so zisťovaním z administratívnych dát, ktoré umožňujú sledovať dlhší časový úsek, napr. počet ľudí bez domova, ktorým boli poskytnuté služby v priebehu jedného roka. Zistenia zo sčítaní v krátkom časovom úseku, vrátane uskutočneného sčítania ľudí bez domova v Bratislave, sú tak skôr „momentkou“, časovou snímkou zachytávajúcou stav v určitom časovom období (v októbri 2023), než „definitívnym“ a nemenným údajom o počte všetkých ľudí bez domova, ktorí žijú v hlavnom meste. Aj preto umožňujú hovoriť len o dolnej hranici počtu ľudí bez domova, a nie o ich absolútnom počte.

Popri dĺžke trvania sčítania môže mať vplyv na zistený počet ľudí bez domova takisto aj obdobie, v ktorom sa sčítanie uskutočňuje, napr. či prebieha počas dňa, alebo vo večerných hodinách, v letnom alebo zimnom období. Vo všeobecnosti sa počet osôb v mestách obvykle pomerne dynamicky mení – je iný ráno, keď do práce prichádzajú ľudia z okolitých miest a iný v noci; mení sa v období voľných dní a dovolení a rovnako to platí aj o ľuďoch bez domova. Pre zachytenie počtu ľudí prespávajúcich vonku na ulici, najmä ak nie sú v kontakte s terénymi službami či dennými centrami, je v tejto súvislosti kľúčové uskutočniť sčítanie na tzv. verejných miestach (na ulici, v parkoch, železničných staniach a pod.) vo večerných hodinách, kedy je už mobilita osôb kvôli predchádzaniu ich viacnásobného započítania znížená a väčšina osôb, ktoré zamýšľali stráviť noc v nocľahárni, sa tam už aj nachádza. Aj obdobie sčítania závisí od kontextu konkrétneho mesta, v ktorom sa sčítanie uskutočňuje. V talianskom Miláne napríklad prebehlo sčítanie v jesennom a opakovane aj v jarnom období a v Maďarsku prebieha prieskum medzi ľuďmi bez domova každoročne 3. februára.²³ Obdobie realizácie sčítania bolo jednou z prvých a zároveň najdôležitejších tém, ktoré boli diskutované v rámci prípravy sčítania v Bratislave. Po zvážení rôznych faktorov, akými boli napríklad personálne a finančné zdroje organizátora sčítania, dostupnosť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v závislosti od priebehu akademického roka, počasie, možnosti mimovládnych organizácií a pod., bol napokon ako mesiac sčítania dohodnutý október, hoci niektoré organizácie preferovali zrealizovať sčítanie v prvej polovici roka 2023.

Napokon je v súvislosti s metodologickými východiskami sčítania ľudí bez domova v Bratislave 2023 potrebné spomenúť, že zber dát neprebíhal len ako jednoduché sčítanie, ale spájal sa s dotazníkovým prieskumom – oslovovaním respondentov a vyplňaním dotazníkov v rozhovore s nimi. V tomto kontexte bolo v súvislosti so zisťovaním počtu ľudí bez domova potrebné brať do úvahy skutočnosť, že nie každý respondent alebo respondentka bude mať záujem odpovedať na otázky. V takom prípade boli opýtaní respondenti vyhodnocovaní ako tzv. nezistené osoby. Tu takisto platí, že čím je časový úsek sčítania a výskumu dlhší, tým viac rastie pravdepodobnosť viacnásobného započítania nezistených osôb. Pre zamedzenie viacnásobného započítania tých respondentov a respondentiek, ktorí odpovedali na otázky v dotazníku, boli rovnako ako vo výskume a sčítaní v roku 2016 použité štyri identifikátory, ktorými boli prvé písmeno mena a priezviska, rok narodenia, pohlavie a mesto trvalého pobytu.

Do počtu ľudí bez domova boli takisto zahrnuté deti. S osobami mladšími ako 18 rokov sa však dotazník z dôvodu ich ochrany nevyplňal. Údaje o počte detí, ich veku a pohlaví, boli zisťované v otázke o osobe/osobách, s ktorými respondent/ka aktuálne býva. Keďže dotazníky sa vyplňali

---

²³ Drilling, M., Dittmann, J., Ondrušová, D., Teller, N., Mondelaers, N.: Measuring Homelessness by City Counts – Experiences from European Cities. In: European Journal of Homelessness, Volume 14, Issue 3, 2020. Dostupné: https://www.feantsaresearch.org/public/user/Observatory/2020/EJH/EJH_14-3_A4_v03.pdf

s každou dospelou osobou samostatne, dvojitému započítaniu detí sa predchádzalo tak, že deti boli zarátané do počtu ľudí bez domova len podľa matky, resp. respondentky ženy, alebo podľa otca, resp. muža v tých prípadoch, ak respondent uviedol, že nežije s ďalšou dospelou osobou.

1.2. Ciele a princípy výskumu a sčítania

V nadväznosti na uvedené metodologické východiská mal výskum a sčítanie ľudí bez domova v Bratislave 2023 predovšetkým nasledujúce tri ciele:

- zistiť dolnú hranicu počtu osôb v Bratislave žijúcich na ulici,
- zistiť počet ľudí v zariadeniach pre ľudí bez domova,
- získať informácie o životných podmienkach a potrebách ľudí bez domova na základe dotazníkového prieskumu.

Príprava metodológie, ako aj priebeh výskumu a sčítania a vyhodnocovanie a komunikácia výsledkov, sa opierali o nasledujúce dva princípy:

- princíp partnerstva a informovanosti vo vzťahu k subjektom zapojeným do výskumu, napríklad prostredníctvom zapojenia zástupcov mestských častí, poskytovateľov pomoci ľuďom bez domova a iných kľúčových aktérov do návrhu a výberu tematických oblastí v dotazníku na úvodnom stretnutí k výskumu a sčítaniu (október 2022);
- princíp dobrovoľnosti a dôvernosti informácií o jednotlivých ľuďoch bez domova vrátane lokalít, kde sa zvyčajne zdržiavajú – výskum a sčítanie nemá mať v nijakom ohľade voči ľuďom bez domova represívny charakter, odpovedanie na otázky bolo dobrovoľné. Rovnako sa z dôvodu bezpečnosti a ochrany súkromia respondentov nezverejňujú lokality, v ktorých sa títo ľudia zvyčajne zdržiavajú.

Z hľadiska definovania cieľovej skupiny ľudí bez domova boli pre účely výskumu a sčítania využité vybrané kategórie ETHOS typológie bezdomovectva a vylúčenia z bývania, ich výber sa v porovnaní s rokom 2016 nezmenil. Cieľovou skupinou sčítania boli:

- ľudia žijúci a prespávajúci vonku (napr. ulica, verejné dopravné prostriedky, kanály, stany, parky, vlakové alebo autobusové stanice, vraky áut a pod. – ETHOS 1),
- ľudia prespávajúci v nocľahárňach a v inom organizovanom krízovom ubytovaní (napr. stanové mestečka – ETHOS 2),
- ľudia využívajúci krátkodobé ubytovanie pre ľudí bez domova z dôvodu absencie iného bývania (napr. útulok, domov na polceste, ubytovňa, krízové stredisko – ETHOS 3),
- ženy v núdzovom ubytovaní z dôvodu domáceho násillia (napr. zariadenie núdzového bývania – ETHOS 4),
- ľudia pred prepustením z inštitucionálnej starostlivosti (napr. zariadenia na výkon trestu odňatia slobody a výkon väzby, zariadenia zdravotnej starostlivosti vrátane centier pre liečbu drogových závislostí a psychiatrických liečební, zariadenia sociálnoprávnej ochrany, sociálnej kurately a špeciálne výchovné zariadenia, bez možnosti iného bývania – ETHOS 6),
- ľudia žijúci v neštandardnom obydllí, ktoré nie je určené na trvalé bývanie a ktorí nemajú inú možnosť bývania (napr. mobilné obydllia – maringotka, karavan; neštandardné obydllia ako napr. chatka, chatrč; provizórne/dočasné stavby, ako napr. budy, strážne domčeky a pod. – ETHOS 11).

1.3. Proces prípravy sčítania

Pre naplnenie cieľov sčítania bolo absolútne nevyhnutné venovať mimoriadnu pozornosť procesu prípravy sčítania ľudí bez domova. Jeho hlavnými fázami boli tvorba mapy a trás sčítania, tvorba a pilotné testovanie dotazníka, informovanie ľudí bez domova o pripravovanom sčítaní a jeho cieľoch, ako aj nábor a školenia dobrovoľníkov – anketárov. Tieto fázy nezriedka prebiehali paralelne a boli koordinované Magistrátom hlavného mesta SR Bratislavy. Ako už bolo uvedené, na začiatku procesu prípravy sčítania sa už v októbri 2022 uskutočnilo úvodné informačné stretnutie so zástupcami mestských častí, mimovládnych organizácií a ďalších relevantných aktérov. Na ňom IVPR ako odborný garant sčítania predstavil návrh metodológie – ciele sčítania, odsúhlasené hlavným mestom, a spôsob zberu dát. Súčasťou úvodného stretnutia bol aj workshop zameraný na identifikáciu prioritných tematických oblastí výskumu a sčítania tak, aby získané dáta čo najviac zodpovedali aktuálnym potrebám v oblasti advokačných aktivít.

Fáza tvorby mapy a trás bola kľúčová pre identifikáciu (resp. aktualizáciu v porovnaní s rokom 2016) miest a trás na tzv. verejných priestranstvách, na ktorých sa mali pohybovať anketári sčítavajúci ľudí prespávajúcich vonku na ulici počas sčítacieho večera, ako aj tzv. skrytých miest – lokalít v ťažko dostupnom teréne, či nevyhovujúcim bývaní (napr. v chatkách), ktoré v rolách anketárov navštevovali výlučne sociálni pracovníci.

Na stretnutí v septembri 2022 so zástupcami organizácií poskytujúcich sociálne služby ľuďom bez domova terénou formou, ktoré predchádzalo úvodnému októbrovému stretnutiu so všetkými partnermi zapojenými do prípravy sčítania, sa zisťoval aktuálny počet kontaktných miest v teréne a počet terénnych pracovníkov jednotlivých organizácií. Už skúsenosť z roku 2016 ukázala, že počas hlavného sčítacieho večera bol vonku na ulici, resp. na verejných priestranstvách, ako napríklad v nákupných centrách, sčítaný podstatne menší počet ľudí (185 osôb, teda 8,9 %), v porovnaní s počtom ľudí žijúcich na tzv. skrytých miestach – v neštandardných obydliach (v chatkách a opustených budovách, resp. v lese, kde žilo 347 osôb, teda 16,9 %). Za uplynulých sedem rokov počet kontaktných miest terénnych tímov v ťažko dostupných lokalitách vzrástol viac ako dvojnásobne – v roku 2016 išlo o 270 kontaktných miest, pričom v roku 2022 to bolo minimálne 585 miest.²⁴ Bolo teda zrejmé, že na skrytých miestach v teréne bude výskum a sčítanie (rovnako ako v roku 2016) prebiehať počas dlhšieho časového obdobia tak, aby mohli byť navštívené všetky kontaktné miesta.

V nadväznosti na uvedené stretnutie bola vytvorená pracovná skupina zástupcov 6 organizácií poskytujúcich služby ľuďom bez domova terénou formou a dvoch mestských častí, ktoré prejavili záujem zapojiť sa do tohto procesu. Výsledkom troch stretnutí pracovnej skupiny, ako aj niekoľkých menších stretnutí a individuálnych konzultácií v mesiacoch máj – august 2023, bola mapa tzv. typických miest (napr. nákupné centrá, staničné budovy, parky a iné verejné priestranstvá), ktoré boli rozdelené do 28 trás, v rámci ktorých bola pokrytá väčšina mestských častí. Niektoré mestské časti, napr. Rusovce, v ktorých pracovníci nedisponovali informáciami o tom, kde na ich území sa zdržiavajú ľudia bez domova, nemali v mape typických miest

---

²⁴ Údaj od dvoch organizácií, z pracovného stretnutia s MVO poskytujúcimi služby ľuďom bez domova terénou formou, uskutočneného 8. 9. 2022.

zastúpenie. Rovnako bola vytvorená mapa tzv. skrytých miest, na ktorých prebiehalo sčítanie prostredníctvom skúsených sociálnych pracovníkov a pracovníčok, bez zapojenia dobrovoľníkov.

Aj fáza tvorby dotazníka prebiehala participatívnym spôsobom. Prvotný návrh obsahového zamerania, ktorý pripravil Inštitút pre výskum práce a rodiny, sa s cieľom porovnateľnosti získaných dát opieral o výskum a sčítanie ľudí bez domova v Bratislave v roku 2016.²⁵ Inšpiráciou pri návrhu a výbere tematických oblastí výskumu boli aj iné nedávne výskumné projekty realizované na lokálnej úrovni v SR, ako napríklad Registračný týždeň rodín v bytovej núdzi v Košiciach z roku 2021.²⁶

Na rozdiel od sčítania v roku 2016 bol namiesto dvoch v sčítaní 2023 použitý len jeden typ dotazníka. Aj preto bol súčasťou úvodného stretnutia so zástupcami MVO a mestských častí workshop vedený IVPR, ktorého cieľom bola identifikácia prioritných tematických oblastí výskumu. Následne bola vytvorená pracovná skupina pozostávajúca zo zástupcov 7 MVO, 4 zariadení poskytujúcich krízové alebo dočasné ubytovanie ľuďom bez domova a 3 mestských častí, ktorí prejavili záujem ďalej diskutovať o podobe jednotlivých otázok a variantov odpovedí, na základe svojich skúseností s prácou s ľuďmi bez domova. V jarných mesiacoch 2023 sa uskutočnili 2 stretnutia pracovnej skupiny. Predmetom diskusií sa okrem iného stala možnosť vyplňania dotazníka elektronickou formou. Tento spôsob zberu dát má nesporné výhody najmä z hľadiska presného, čitateľného zaznamenania odpovedí a rýchlejšieho spracovania dát, bez potreby ich manuálneho prepisu z papierových dotazníkov. Na druhej strane nesie aj určité riziká, týkajúce sa najmä ochrany osobných údajov v závislosti napr. od použitého softvéru alebo typu zariadenia a potrebného technického vybavenia anketárov.

Aj preto bolo v procese tvorby dotazníka dôležitým krokom jeho pilotné testovanie výskumníčkami IVPR v teréne. Testovanie dotazníkov malo tri hlavné ciele:

- získať od respondentov spätnú väzbu na znenie otázok – ich zrozumiteľnosť, citlivosť a pod.,
- odhadnúť priemernú dĺžku rozhovoru za účelom plánovania potrebného počtu anketárov pre výskum a sčítanie,
- overiť využiteľnosť papierovej a elektronickej formy dotazníka vo výskume a sčítaní.

Testovanie dotazníkov sa uskutočnilo počas troch večerov v júli 2023, a to v Nocľahárni Depaul, vonku v rámci výdaja stravy organizáciou Kresťania v meste a vonku v spolupráci s o. z. Odyseus. Dotazník bol testovaný v dlhšej a kratšej verzii, teda s menším aj väčším počtom otázok. V rámci testovania bolo vyplnených približne 20 dotazníkov. Priemerná dĺžka vyplňania jedného dotazníka na základe rozhovoru s respondentom nepresahovala 15 – 20 minút, čo sa ukázal byť prijateľný čas aj v podmienkach vonku na ulici.

Pre testovanie elektronickej formy vyplňania dotazníkov bola zvolená offline aplikácia Jotform, použiteľná bez potreby prístupu na internet. Responzivnosť aplikácie v tablete však bola nevyhovujúca a v kombinácii s vyššie spomínanými nevýhodami, bolo napokon prijaté

²⁵ Ondrušová, D., Gerbery, D., Fico, M., Filadelfiová, J., Csomor, G. Záverečná správa z výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavy v roku 2016. Bratislava: IVPR, 2017. Dostupné:

https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2016/Ondrusova/zaverecna_sprava_scitanie_ondrusova_2016.pdf

²⁶ Gerbery, D., Turkovič, Z., Ondrušová, D. Záverečná správa z Registračného týždňa rodín v bytovej núdzi v Košiciach. Bratislava: IVPR, 2021. Dostupné na: <https://ivpr.gov.sk/zistenia-z-registracneho-tyzdna-rodin-v-bytovej-nudzi-v-kosiciach/>

rozhodnutie uskutočniť zber dát výlučne s využitím papierových dotazníkov. Elektronická forma sčítavania však do budúcnosti nie je úplne vylúčená.

Dotazník napokon v jeho finálnej podobe obsahoval 23 otázok pre respondentov v rámci piatich tematických oblastí, ktorými boli súčasné bývanie; príčiny straty bývania a dĺžka trvania bytovej núdze; ekonomická situácia; zdravie, prístup k základným službám; najvyššie ukončené vzdelanie, národnosť, zloženie domácnosti.

Ďalšou fázou prípravy sčítania bolo informovanie ľudí bez domova o tejto aktivite a jej cieľoch, ako aj komunikácia so zariadeniami, v ktorých mali byť ľudia bez domova takisto sčítavaní. Za účelom informovania ľudí bez domova o termíne a cieľoch sčítania boli navrhnuté plagáty a letáky, ktoré jednotlivé organizácie distribuovali medzi svojich klientov. Oslovené boli všetky zariadenia potenciálne poskytujúce služby ľuďom bez domova, ktoré boli v danom čase vedené v Centrálnom registri poskytovateľov sociálnych služieb, spravovanom Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Sčítanie bolo napokon po vylúčení tých zariadení, ktoré uviedli, že v danom čase nemajú žiadnych klientov bez domova, realizované celkom v 35 zariadeniach. Patrili medzi ne také, ktoré svoje služby poskytujú výlučne ľuďom bez domova (vrátane útlukov, domova na polceste, nocľahární, nízkoprahových denných centier), ale aj mestské ubytovne (poskytujúce ľuďom bez bývania možnosť dlhodobého ubytovania) a tiež ďalšie zariadenia, ktoré sa na túto cieľovú skupinu primárne nezameriavajú, s cieľom zachytiť čo najväčší počet ľudí bez domova v danom čase. Do tejto skupiny zariadení patrili napr. nemocnice, centrum na liečbu drogových závislostí, ústav na výkon trestu odňatia slobody a tri centrá pre deti a rodiny, ktoré poskytujú podporu rodinám, z ktorých sa mnohé nachádzajú v bytovej núdzi – v neistom, či nevyhovujúcom bývaní (v ubytovniach, bytoch bez platnej nájomnej zmluvy a pod.).

V neposlednom rade bol podstatnou súčasťou prípravy sčítania nábor a školenie dobrovoľníkov – anketárov, ktorí sa počas hlavného sčítacieho večera vo dvojiciach so skúsenými sociálnymi pracovníkmi pohybovali po vopred určených trasách, kde vyplňali dotazníky s ľuďmi bez domova. Nábor sa realizoval od konca leta cez rôzne komunikačné kanály mesta (časopis in.ba, sociálne siete, web mesta) a v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami a univerzitami – študentmi, študentkami a dobrovoľníkmi, ktorí sa o témy zaujímajú. Na niektoré identifikované miesta boli umiestnené aj náborové letáky. Nábor trval približne mesiac a pol.

Školenia anketárov sa uskutočnili v polovici septembra a začiatkom októbra, v spolupráci IVPR a o.z. Vagus, v priestoroch magistrátu hlavného mesta. Boli zamerané najmä na komunikáciu s potenciálnymi respondentmi (ich oslovenie, riešenie možných krízových situácií) a spôsoby zaznačovania odpovedí do dotazníkov. Celkovo školenia prebehli v 4 termínoch, pričom 2 z nich boli realizované online formou výlučne pre zamestnancov jednotlivých zariadení, kde malo prebiehať sčítanie a bolo zamerané iba na oboznámenie sa a prácu s dotazníkom, ktorý bol pri sčítaní využívaný.

Z hľadiska finančného zabezpečenia Hlavné mesto SR Bratislava na realizáciu sčítania ľudí bez domova vyčlenilo zo svojho rozpočtu 15 074,65 €. Okrem toho mesto Bratislava v spolupráci s partnerskými obchodnými reťazcami takisto pre ľudí bez domova zabezpečilo poďakovanie za ich účasť v sčítaní, ktorá bola dobrovoľná, v podobe jednoduchých potravinových balíčkov (káva 3 v 1/instantná polievka/sladkosť) či vlhčených obrúskov.

1.4. Priebeh sčítania

Samotné sčítanie bolo rovnako rozdelené do niekoľkých fáz, ktoré sú zobrazené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 1: Časový harmonogram priebehu sčítania

Miesto	Trvanie	Časť dňa	Anketári
Ťažko dostupné lokality - neštandardné obydlia, komerčné ubytovne, predajcovia NotaBene	Od 18.9.2023	Podľa bežných časov kontaktovania klientov	Sociálni/terénni pracovníci
Vonku na ulici	16.10.2023	Vo večerných hodinách od 18:00 do 22:00	Zmiešané dvojice sociálnych pracovníkov a dobrovoľníkov
Nočľahárne a denné centrá/iné denné služby	16.10.2023 a následne do 31.10.2023	Podľa otváracích hodín zariadení	Sociálni pracovníci/zmiešané dvojice sociálnych pracovníkov a dobrovoľníkov
Zariadenia dočasného ubytovania (napr. útulky, domovy na polceste)	16.10.2023	Počas dňa	Sociálni pracovníci
Mestské ubytovne	16.10.2023 a následne do 31.10.2023	Počas dňa	Sociálni pracovníci

Zdroj: Autori

Po dohode s organizáciami poskytujúcimi služby ľuďom bez domova terénnou formou sa sčítanie ľudí bez domova začalo realizovať najskôr na tzv. skrytých miestach, a to od 18. septembra 2023. Dôvodom tohto rozhodnutia bola potreba zabezpečiť dostatočne dlhý čas na návštevu všetkých skrytých miest, ktoré boli identifikované pracovnou skupinou pre tvorbu mapy a trás sčítania, terénnymi sociálnymi pracovníkmi v rolách anketárov.

Druhou fázou bol hlavný sčítací deň, resp. večer, 16. október, kedy prebehol výskum a sčítanie na typických miestach, a takisto v zariadeniach krízového a dočasného ubytovania, za účasti anketárov – dobrovoľníkov. V zariadeniach krízového a dočasného ubytovania mohlo sčítanie prebiehať aj počas dňa, typické miesta boli navštívené vo večerných hodinách.

Zázemie pre anketárky a anketárov bolo počas sčítacieho večera vytvorené v tzv. sčítacej centrále, ktorá sa nachádzala v priestoroch Starej tržnice. Registrácia, v rámci ktorej bola každému anketárovi pridelená trasa, dvojica, výbava (preukaz, reflexná vesta s logom mesta a identifikujúcim nápisom, tzv. čelovka, dotazníky, dosky na písanie, perá, a pod.), začala o 16.00 a trvala približne 1 - 2 hodiny. Po registrácii každého tímu cca o 18.00 anketári a anketárky v pridelených dvojjiciach, resp. trojjiciach vyrazili do terénu. Sčítanie na typických miestach trvalo 4 hodiny, do 22.00 hod. V prípade potreby mali všetci anketári a anketárky k dispozícii telefonické linky na centrálu, ktorú mohli kontaktovať v súvislosti s organizačnými otázkami, ako aj dilemami ohľadom sociálnych a zdravotných otázok. V Starej tržnici bola počas celého sčítacieho večera možnosť informovať sa o aktivitách organizácií pracujúcich s ľuďmi bez domova, ako aj o aktivitách mesta.

Obrázok: Sčítacia centrála v Starej tržnici v Bratislave

Zdroj: Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy

Sčítacieho večera sa zúčastnilo vyše 50 pracovníkov a pracovníčok mimovládnych organizácií pracujúcich s ľuďmi bez domova a takmer 50 dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Sčítanie prebiehalo aj v bratislavských nemocniciach a v zariadení na výkon trestu odňatia slobody, tu však jeho súčasťou, rovnako ako v roku 2016, nebol výskum. V spolupráci so sociálnymi pracovníkmi týchto zariadení boli zisťované informácie o ľuďoch, ktorí boli ku dňu sčítania (16. 10. 2023) tri mesiace a kratšie pred prepustením zo zariadenia a nemali zabezpečené vlastné alebo nájomné bývanie (na základe nájomnej zmluvy), a to v rovnakom rozsahu ako zisťované identifikátory pre vylúčenie viacnásobného započítania u všetkých respondentov: prvé písmeno mena a priezviska, rok narodenia, pohlavie a mesto trvalého bydliska.

Napokon bolo ešte počas nasledujúcich dvoch týždňov počas 17. - 31. októbra, v 3. fáze realizované doplňujúce sčítanie doposiaľ nezachytených klientov v nízkoprahových denných centrách a nocľahárňach. Na základe 4 zisťovaných identifikátorov bolo možné vylúčiť viacnásobné započítanie tých istých osôb.

Po ukončení sčítania nasledovala fáza spracovania získaných dát, vrátane ich zaznamenania z papierovej do elektronickej podoby a analýzy v štatistickom softvéri SPSS. Túto fázu realizoval Inštitút pre výskum práce a rodiny ako odborný garant sčítania. Jej výstupom je záverečná správa zo sčítania ľudí bez domova v Bratislave 2023 v predkladanej podobe.

Obrázky: Sčítanie ľudí bez domova v teréne

Zdroj: Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy

2. Ľudia bez domova v Bratislave: zistenia z výskumu a sčítania

V tejto kapitole približujeme podrobné zistenia z výskumu a sčítania ľudí bez domova v Bratislave 2023 podľa rôznych tematických okruhov.

S ohľadom na interpretáciu zistení popísaných v texte je potrebné poznamenať, že k celkovému počtu ľudí bez domova sa vzťahujú len zistenia v nasledujúcej časti 2.1. Keďže účasť respondentiek a respondentov v dotazníkovom prieskume bola dobrovoľná, počty získaných odpovedí na jednotlivé otázky v dotazníku sa líšili. Zistenia uvádzané v časti 2.2 a ďalej sú preto vyjadrené v percentuálnych podieloch z počtu osôb, ktoré odpovedali na danú otázku. Absolútne počty získaných odpovedí ku každej z otázok sú uvedené v prílohe č. 1.

2.1. Počet ľudí bez domova a socio-demografické charakteristiky

V Bratislave bolo celkovo sčítaných 1 968 dospelých osôb a 231 detí. Celkový počet sčítaných ľudí bez domova tak dosiahol 2 199 osôb. Pre porovnanie, v roku 2016 to bolo 2 064 ľudí bez domova, medzi ktorými bolo 284 detí. V októbri 2023 tak bolo sčítaných o 6,5 % viac osôb ako v roku 2016.

Participovať na sčítaní odmietlo celkovo 409 ľudí bez domova (20,8 % z celkového počtu 1 968 oslovených osôb). V roku 2016 to bolo 340 osôb. Ide o tzv. nezistené osoby, ktoré boli započítané do počtu ľudí bez domova, ale neposkytli odpovede na otázky o svojej životnej situácii. Väčšina týchto osôb odmietla vyplniť dotazník (48,4 %), no častou príčinou neúčasti vo výskume bol aj problém s komunikáciou: s pätinou opýtaných (20 %) nebolo možné komunikovať a ďalšia takmer pätina (19,3 %) odmietla komunikovať s anketárom/anketárkou. Z iného dôvodu svoju účasť odmietlo 12,2 % (potenciálnych) respondentov.²⁷

Medzi ľuďmi bez domova, ktorí sa zapojili do výskumu, prevažujú muži: vzorku tvorí 65,4 % mužov a 31,8 % žien vo veku od 18 do 92 rokov. Ďalších 0,3 % opýtaných sa neidentifikuje ani ako žena, ani ako muž. Podiel osôb, u ktorých nebolo zistené ich pohlavie, dosiahol 2,5 %. Ide o podobné rozloženie ako v roku 2016, keď podiel mužov medzi sčítanými osobami predstavoval 64,5 %.

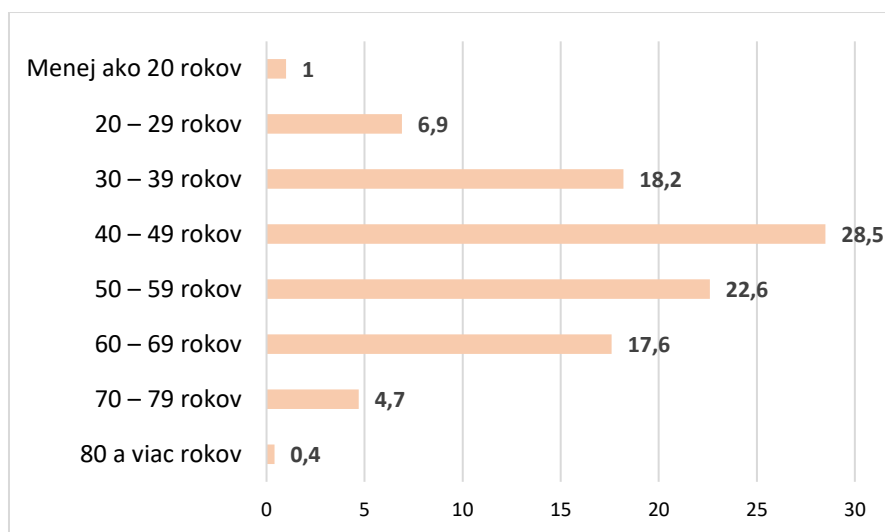
Najvyššie zastúpenie medzi respondentmi majú osoby vo veku 40-49 rokov (28,5 %) a osoby vo veku 50-9 rokov (22,6 %). Podiel seniorov, resp. osôb starších ako 60 rokov, predstavuje 22,7 %. Do sčítania bolo zahrnutých aj ďalších 327 osôb s bližšie nešpecifikovaným vekom.

---

²⁷ Pre zjednodušenie čitateľnosti textu používame generické maskulínium, máme však na mysli respondentov a respondentky – mužov aj ženy (ak nie je explicitne uvedené inak).

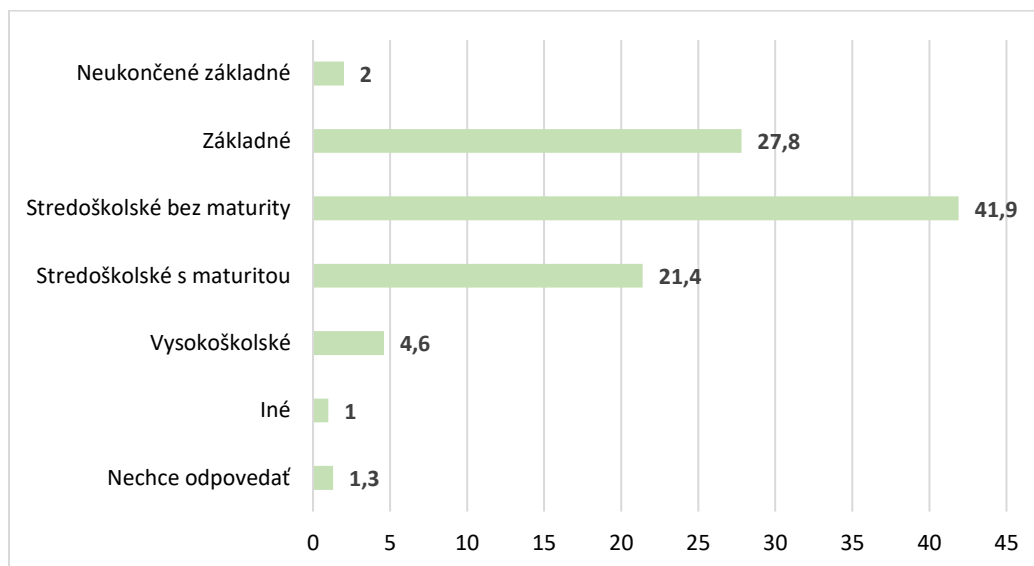
Graf 1: Veková štruktúra súboru (dospelých) respondentov (%)

N = 1 641

Z hľadiska najvyššieho dosiahnutého vzdelania sú najviac zastúpení respondenti so stredoškolským vzdelaním bez maturity (41,9 %). Základné vzdelanie má viac ako štvrtina respondentov (27,8 %). Viac ako pätina respondentov disponuje stredoškolským vzdelaním s maturitou (21,4%). Najvyšší a najnižší stupeň vzdelania boli zastúpené zriedkavo: vysokoškolské vzdelanie uviedlo 4,6 % respondentov, neukončené základné vzdelanie 2 %.²⁸

Graf 2: Štruktúra súboru respondentov podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania (%)

N = 1 359

²⁸ Uvádzané podiely sa vzťahujú k celkovému počtu respondentov, ktorí odpovedali na danú otázku (teda nezahŕňajú nevyplnené otázky/dotazníky), ak nie je vyslovene uvedené inak. Táto metodologická poznámka platí pre celý text.

Drvivá väčšina ľudí bez domova zapojených do sčítania sa hlási k slovenskej národnosti (90,9 %). Zastúpenie však majú aj ľudia s maďarskou (3 %), českou (1,7 %), ukrajinskou (1,5 %) či rómskou národnosťou (1 %). 20 osôb uviedlo, že majú aj druhú národnosť – ide najmä o maďarskú (7 osôb) a rómsku národnosť (7 osôb).

Tabuľka 2: Štruktúra súboru respondentov podľa deklarovanej národnosti (%)

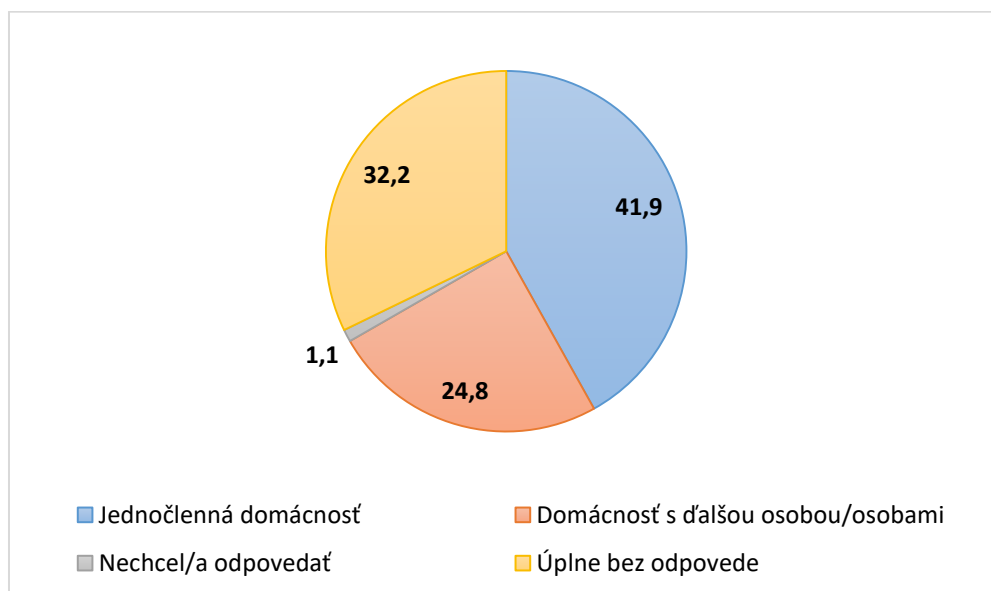
Prvá národnosť	Podiel (%)
Slovenská	90,9
Maďarská	3,0
Česká	1,7
Ukrajinská	1,5
Rómska	1,0
Iná	1,5
Nechce odpovedať	0,4

N = 1 358

2.2. Štruktúra domácnosti

Ľudia bez domova v Bratislave žijú najčastejšie sami (41,9 %). Život s niekým ďalším/ďalšími uviedla štvrtina opýtaných. 13 % opýtaných uviedlo, že žijú s manželom/manželkou alebo partnerom/partnerkou.

Graf 3: Zloženie domácností (% všetkých respondentov/respondentiek)

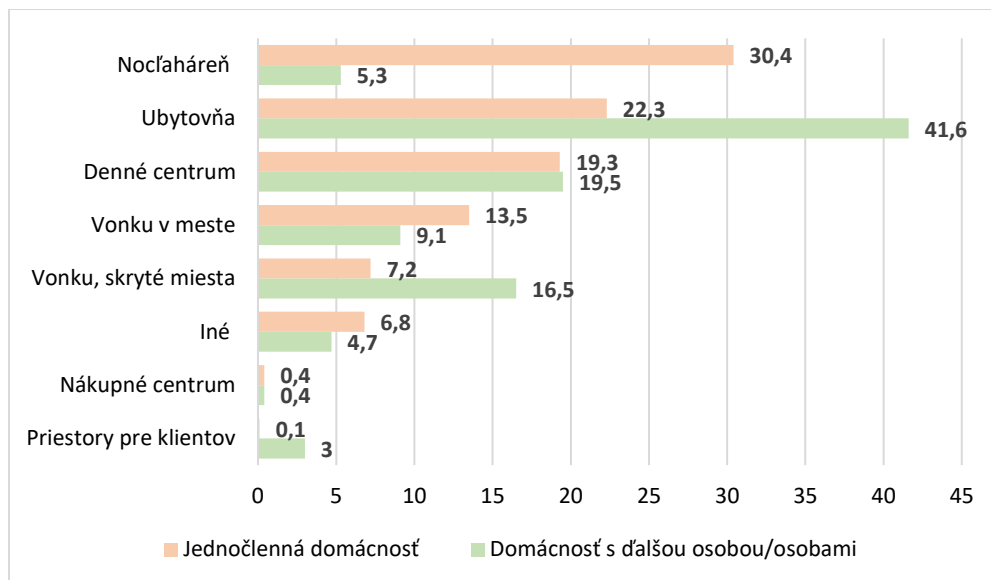

N = 1 968

Jednočlenné domácnosti boli najčastejšie sčítané v nočľahárňach (30,4 %), za ktorými nasledovali ubytovne (22,3 %). Najčastejším miestom sčítania dvoj- a viac-členných domácností boli ubytovne a iné zariadenia (41,6 %). Na strane druhej, v nočľahárňach bola sčítaná len veľmi malá časť týchto domácností (5,3 %). Rozdiely sa ukázali aj pri mieste

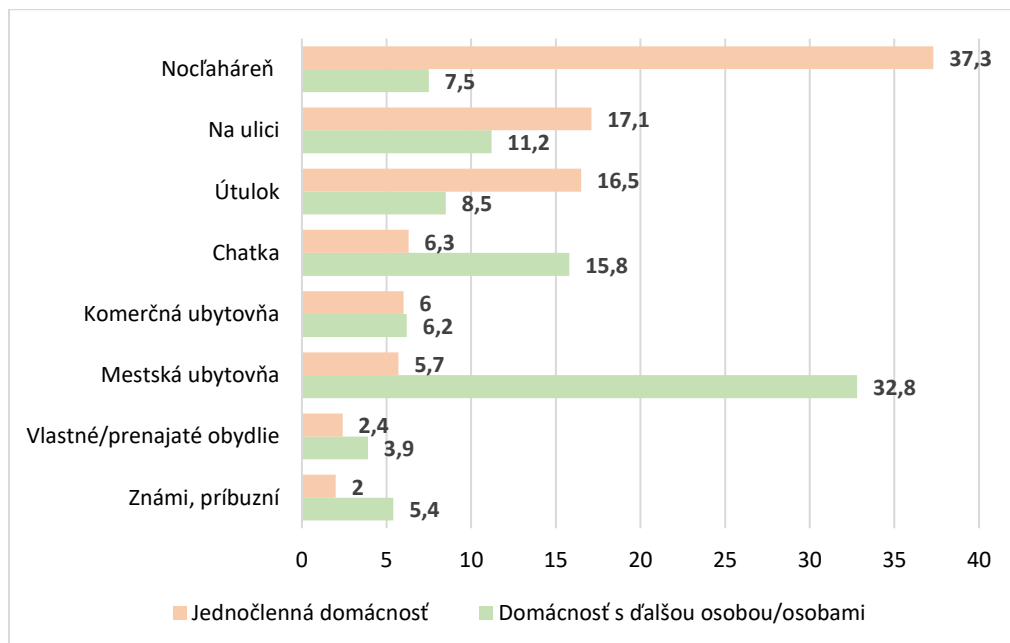
prenocovania v deň sčítania. Jednočlenné domácnosti nachádzali útočisko častejšie v nocľahárňach a útulkoch a častejšie prespávali aj na ulici. Medzi dvoj- a viac-člennými domácnosťami bolo výrazne viac tých, ktoré prenovali v mestskej ubytovni a chatkách.

Graf 4: Miesto sčítania respondentov podľa zloženia domácnosti (%)

N = 1 300. Poznámka: Priestory pre klientov boli v dotazníku špecifikované ako kancelária miestneho úradu, kancelária centra pre deti a rodiny a pod. (pre viac informácií viď Príloha 4).

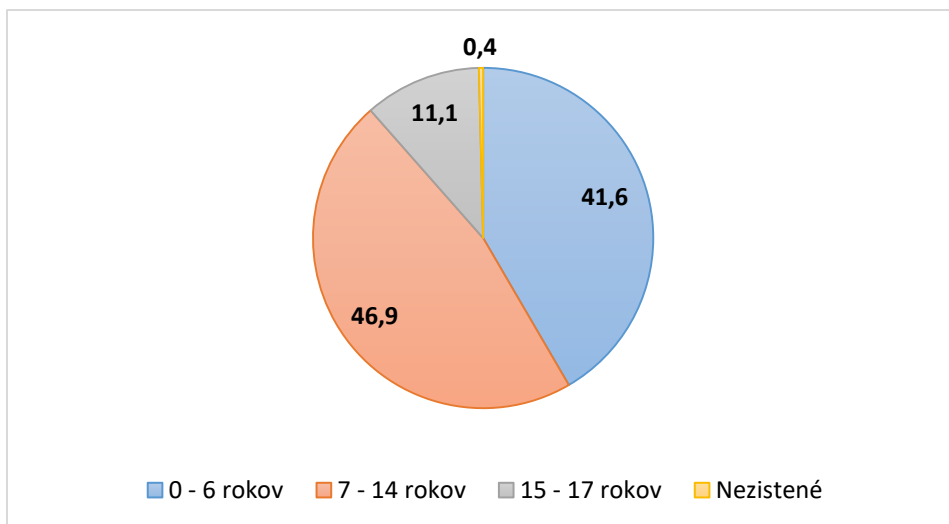
Graf 5: Miesta prenocovania respondentov podľa zloženia domácnosti (%)

N = 1 323. Poznámka: Ľudia vo vlastnom/prenajatom obydlí boli sčítavani v prípade, ak využívajú služby niektorej z organizácií poskytujúcich pomoc ľuďom bez domova. Dôvodom ich započítania bola skutočnosť, že podľa ETHOS typológie bezdomovectva a vylúčenia z bývania sa za ľudí bez domova pokladajú osoby ohrozené vysťahovaním, napr. z dôvodu neplatnej nájomnej zmluvy (ETHOS-9), ako aj v obydlí, ktoré nie je spôsobilé na bývanie, napr. z dôvodu chýbajúceho pripojenia na elektrinu / plyn / vodu (ETHOS-12) – bližšie pozri aj tabuľku 5.

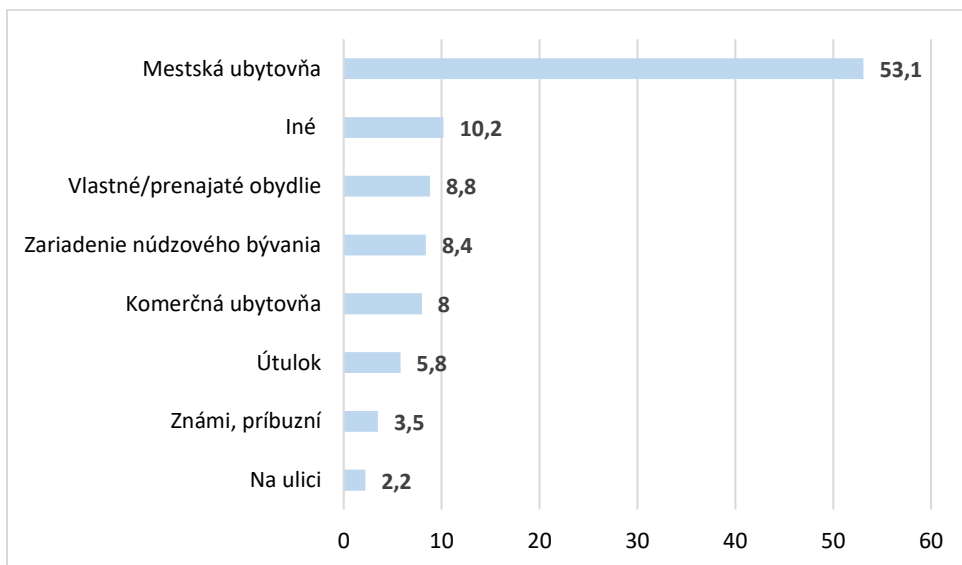
Už výskum z roku 2016 ukázal, že medzi ľuďmi bez domova sa nachádzajú aj deti. V roku 2023 bolo sčítaných 231 detí (10,5 % zo zisteného počtu ľudí bez domova). Ide najmä o deti vo veku od 7 do 14 rokov a deti v predškolskom veku. Viac než polovica detí vo veku do 18 rokov sa v čase výskumu nachádzala (prespávala) v mestskej ubytovni. Ostatné formy prenocoovania boli zastúpené výrazne menej. Priamo na ulici žilo podľa slov opýtaných 5 detí vo veku do 18 rokov (2,2 %).

Graf 6: Veková štruktúra detí (%)

N = 231

Graf 7: Prítomnosť detí podľa miesta prenocoovania (%)

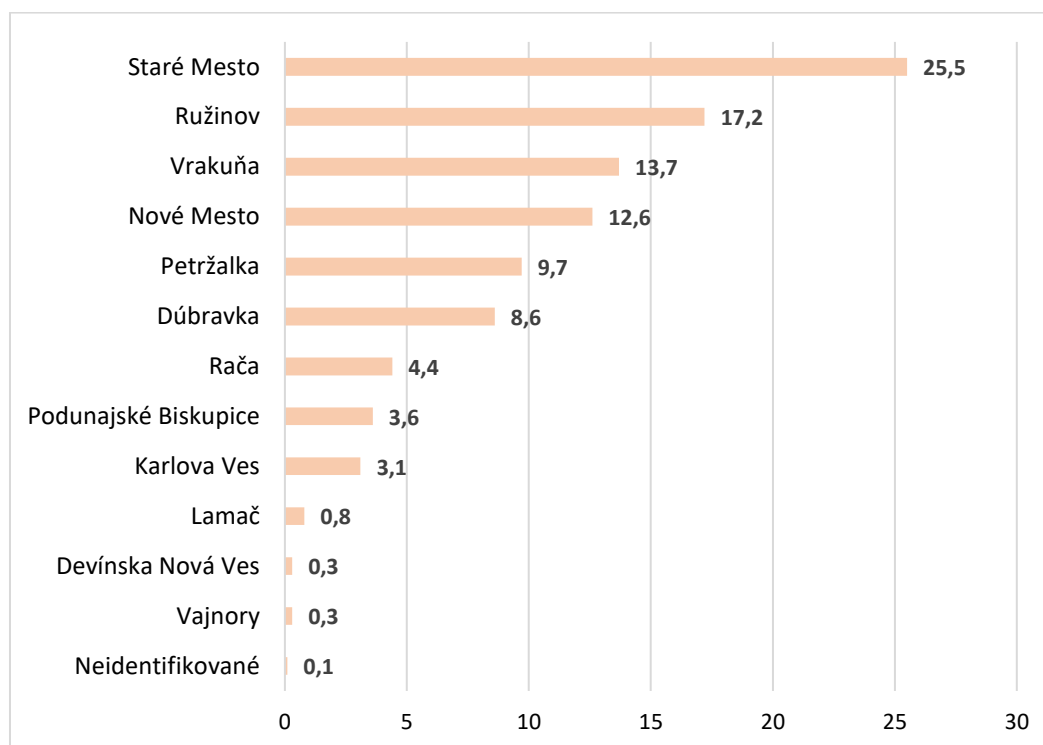

N = 231. Poznámka: v nocľahárňach a chatkách neboli deti prítomné.

2.3. Lokalita sčítania a miesto trvalého pobytu

Najviac respondentov bolo sčítaných v Starom Meste (25,5 %), Ružinove (17,2 %) a vo Vrakuni (13,7 %). Najmenej frekventovanými miestami sčítania boli mestské časti Lamač, Devínska Nová Ves a Vajnory, v ktorých bolo dokopy sčítaných 1,4 % osôb. Väčšina respondentov (33 %) bola sčítaná v exteriéri – z toho 19,5 % na skrytých miestach a 13,5 % v meste.

Graf 8: Lokalita sčítania (%)

N = 1 813

Tabuľka 3: Lokalita sčítania

Mestská časť	Počet osôb
Staré Mesto	462
Ružinov	311
Vrakuňa	249
Nové Mesto	229
Petržalka	176
Dúbravka	156
Rača	79
Podunajské Biskupice	65
Karlova Ves	57
Lamač	15
Devínska Nová Ves	6
Vajnory	6
Neidentifikované	2
Spolu	1 813

Pre tvorcov politik môže byť zaujímavou otázkou aj miesto trvalého pobytu ľudí bez domova, t. j. či ide o občanov mesta, v ktorom prebieha sčítanie, alebo nie. Zistenia z výskumu a sčítania 2023 ukazujú, že nadpolovičná väčšina respondentov (52,1 %) má trvalý pobyt v niektorej z mestských častí Bratislavy (v roku 2016 išlo o 64 % sčítaných ľudí bez domova). Berúc do úvahy fakt, že na otázku o trvalom pobyte neodpovedalo 21 % respondentov, možno očakávať, že podiel osôb bez domova s trvalým pobytom v Bratislave je reálne vyšší.

V Bratislavskom kraji, okrem mesta Bratislavy, majú trvalý pobyt ďalšie 4,3 % respondentov. Celkový podiel ľudí v bytovej núdzi s trvalým pobytom v Bratislave, resp. v Bratislavskom kraji, zaevidovaných počas sčítania tak dosiahol 56,4 %. Spomedzi ostatných krajov sú najzastúpenejšími Trnavský (4,9 %), Nitriansky (4,3 %) a Banskobystrický (4,1 %). Medzi ľuďmi bez domova žijúcimi na území Bratislavy sú aj cudzinci, a to najmä osoby s trvalým pobytom na Ukrajine a v Českej republike. V prípade približne pätiny opýtaných (21,2 %) trvalý pobyt identifikovaný nebol.

Tabuľka 4: Štruktúra respondentov podľa trvalého pobytu

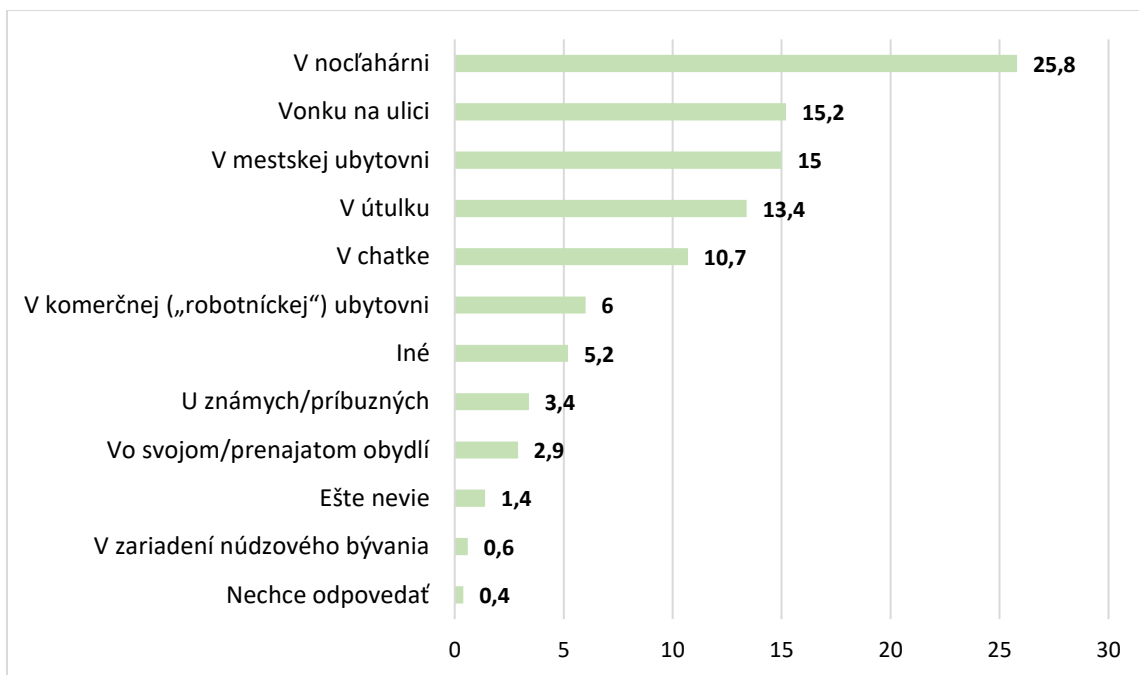
Miesto trvalého pobytu	Počet osôb	Podiel (%)
Bratislava	1 025	52,1
Neuvedené	417	21,2
Trnavský kraj	97	4,9
Bratislavský kraj okrem Bratislavy	85	4,3
Nitriansky kraj	85	4,3
Banskobystrický kraj	81	4,1
Košický kraj	46	2,3
Prešovský kraj	36	1,8
Žilinský kraj	27	1,4
Trenčiansky kraj	23	1,2
Ukrajina	20	1,0
Česká republika	15	0,8
Iné krajiny	11	0,6
Spolu	1 968	100,0

2.4. Miesto prenocovania podľa typu obydľia

Ako sme sa už zmienili, bezdomovectvo a bytová núdza zahŕňajú rôzne podmienky bývania. Najextrémnejšou formou bezdomovectva je prespávanie vonku na ulici, alebo v nocľahárni. Ľudia v týchto situáciách sú podľa ETHOS typológie bezdomovectva a vylúčenia z bývania, ktorá bola východiskom pri výbere cieľovej skupiny sčítania, osobami bez prístrešia. Zistenia z aktuálneho sčítania ukazujú, že v roku 2023 v čase sčítania nocovalo vonku na ulici najmenej 212 osôb a v nocľahárňach najmenej 360 osôb. Noc sčítania plánovalo stráviť v útulku 187 respondentov, pričom išlo prevažne o mužov (72,2 %). Pre porovnanie, v roku 2016 prespávalo v noc sčítania priamo na ulici najmenej 219 osôb, v nocľahárňach 354 osôb.

Pri pohľade na zastúpenie jednotlivých typov obydľí plánovala štvrtina opýtaných (25,8 %) noc v čase sčítania stráviť v nocľahárni. 15 % respondentov plánovalo prenocovať v mestskej ubytovni a rovnaký podiel (15,2 %) vonku na ulici. V útulkoch zamýšľalo nocovať 13,4 % osôb, v chatkách 10,7 %. Okrem mestských ubytovní sú ľuďmi bez domova využívané aj komerčné („robotnícke“) ubytovne, v ktorých plánovalo prespať 6 % opýtaných. Zvyšní respondenti plánovali nocovať u príbuzných či známych (3,4 %), vo svojom, resp. prenajatom obydľí (2,9 %) alebo na inom mieste (5,2 %). 1,4 % respondentov v čase vyplňania dotazníka ešte nevedelo, kde prenocujú.

Graf 9: Miesto prenocovania v čase sčítania (%)

N = 1 393

Nasledujúca tabuľka zobrazuje počty sčítaných osôb podľa jednotlivých kategórií ETHOS typológie bezdomovectva a vylúčenia z bývania. Najviac zastúpená bola operačná kategória ETHOS-3 - ľudia v krátkodobom ubytovaní pre ľudí bez domova (napr. útulok a ubytovňa), spolu išlo o 480 osôb.

Tabuľka 5: Miesto prenocovania v čase sčítania podľa ETHOS typológie bezdomovectva a vylúčenia z bývania

ETHOS kategória	Miesto prenocovania	Počet osôb	Podiel (%)
1	Vonku na ulici	212	15,2
2	V nocľahárni	360	25,8
3	V krátkodobom ubytovaní pre ľudí bez domova, spolu	480	34,5
	Z toho v mestskej ubytovni	209	15,0
	Z toho v útulku	187	13,4
	Z toho v komerčnej („robotníckej“) ubytovni	84	6,0
4	V núdzovom ubytovaní pre ženy (ZNB)	9	0,6
6	Pred prepustením z inštitucionálnej starostlivosti (nemocnice / ÚVTOS)	19	1,4
8	U známych/príbuzných	47	3,4
9	Ľudia ohrození vystaňovaním (napr. prenajatý byt bez platnej zmluvy) + 12 - v obydlí nespôsobilom na bývanie (napr. vlastný byt bez pripojenia na elektrinu / vodu / plyn...)	40	2,9
11	V neštandardnom obydlí, ktoré nie je určené na trvalé bývanie (napr. chatka)	149	10,7
	Iné	53	3,8
	Ešte nevie	19	1,4
	Nechce odpovedať	5	0,4

N = 1 393. Poznámka: ETHOS kategória 6 bola v grafe 5 zaradená do kategórie "Iné". V tejto tabuľke je uvedená samostatne, pretože predstavuje dôležitú časť ETHOS klasifikácie.

V nocľahárňach plánovalo nocovať viac mužov (28,6 %) ako žien (19,8 %). Podobne, muži plánovali stráviť noc počas sčítania vonku na ulici častejšie (18,1 %) než tomu bolo u žien (9,9 %). Ženy zase častejšie plánovali stráviť noc v ubytovniach, a to najmä mestských, kde plánovala prespať štvrtina žien (25,1 %) a len necelých 10 % mužov. Sčítanie tak rovnako ako v roku 2016 potvrdilo rozdiely v bezdomovectve mužov a žien, pričom medzi ženami býva viac zastúpené tzv. skryté bezdomovectvo, napr. prespávanie u príbuzných a známych, v porovnaní s nocovaním vonku, ktoré je nebezpečnejšie.

Tabuľka 6: Využitie miest prenocovania v deň sčítania u mužov a žien (%)

Miesto prenocovania	Muži (%)	Ženy (%)
Vonku na ulici	18,1	9,9
Chatka	11,0	9,3
Nocľaháreň	28,6	19,8
Útulok	15,1	11,0
Zariadenie núdzového bývania	-	1,9
Mestská ubytovňa	9,8	25,1
Komerčná (robotnícka) ubytovňa	4,7	8,9
U známych/príbuzných	2,9	4,4
Vo svojom/prenajatom obydľí	2,8	3,2
Iné	5,2	4,9
Ešte nevie	1,5	1,3
Nechce odpovedať	0,3	0,4

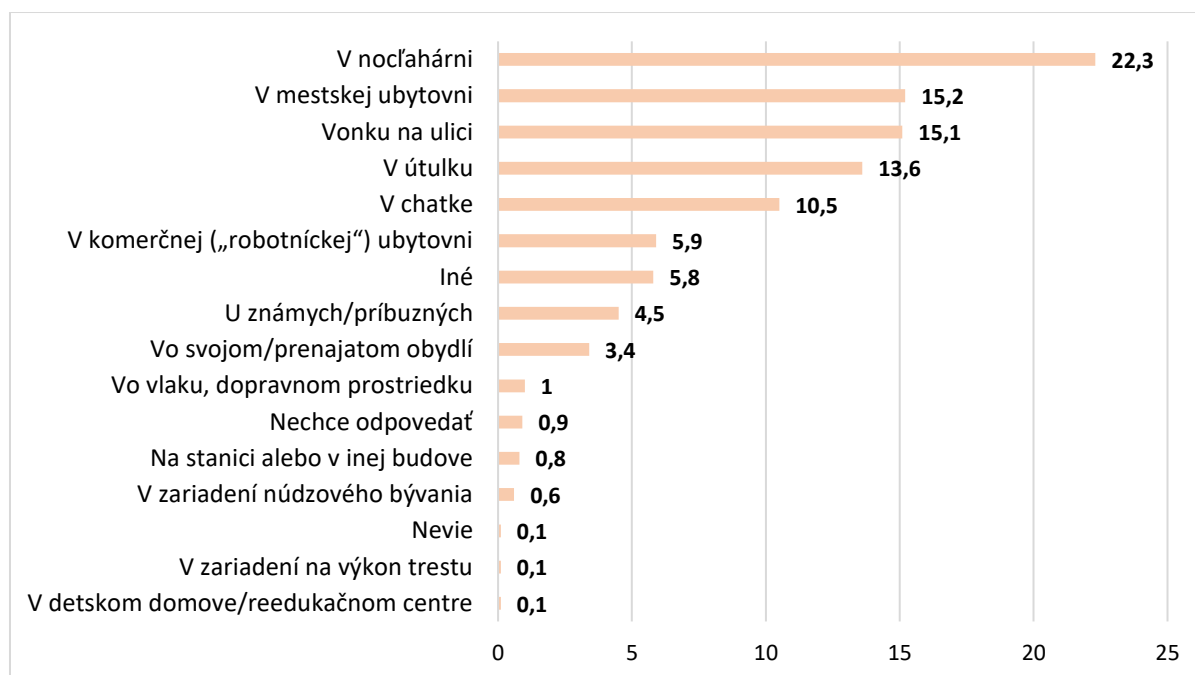
Muži N = 892; ženy N = 473

Tabuľka 7: Využitie miest prenocovania v deň sčítania u mužov a žien

Miesto prenocovania	Muži	Ženy
Vonku na ulici	162	47
Chatka	99	44
Nocľaháreň	256	94
Útulok	135	52
Zariadenie núdzového bývania	-	9
Mestská ubytovňa	88	119
Komerčná (robotnícka) ubytovňa	42	42
U známych/príbuzných	26	21
Vo svojom/prenajatom obydľí	25	15
Iné	47	23
Ešte nevie	13	6
Nechce odpovedať	3	2
Spolu	896	474

Anketári/anketárky od respondentov zisťovali aj to, kde strávili predchádzajúcu noc – aj v tomto prípade išlo najčastejšie o nocľaháreň (22,3 %), mestskú ubytovňu (15,2 %) alebo exteriér (15,1 %).

Graf 10: Miesto prenocovania deň pred sčítaním (%)

N = 1 365

Tabuľka 8: Miesto prenocovania deň pred sčítaním

Miesto prenocovania	Počet osôb
V nocľahárni	304
V mestskej ubytovni	208
Vonku na ulici	206
V útulku	185
V chatke	144
V komerčnej („robotníckej“) ubytovni	81
Iné	79
U známych/príbuzných	62
Vo svojom/prenajatom obydlí	47
Vo vlaku, dopravnom prostriedku	14
Nechce odpovedať	12
Na stanici alebo v inej budove	11
V zariadení núdzového bývania	8
V detskom domove/reedukačnom centre	2
V zariadení na výkon trestu	1
Nevie	1
Spolu	1 365

2.5. Meniace sa podmienky bývania

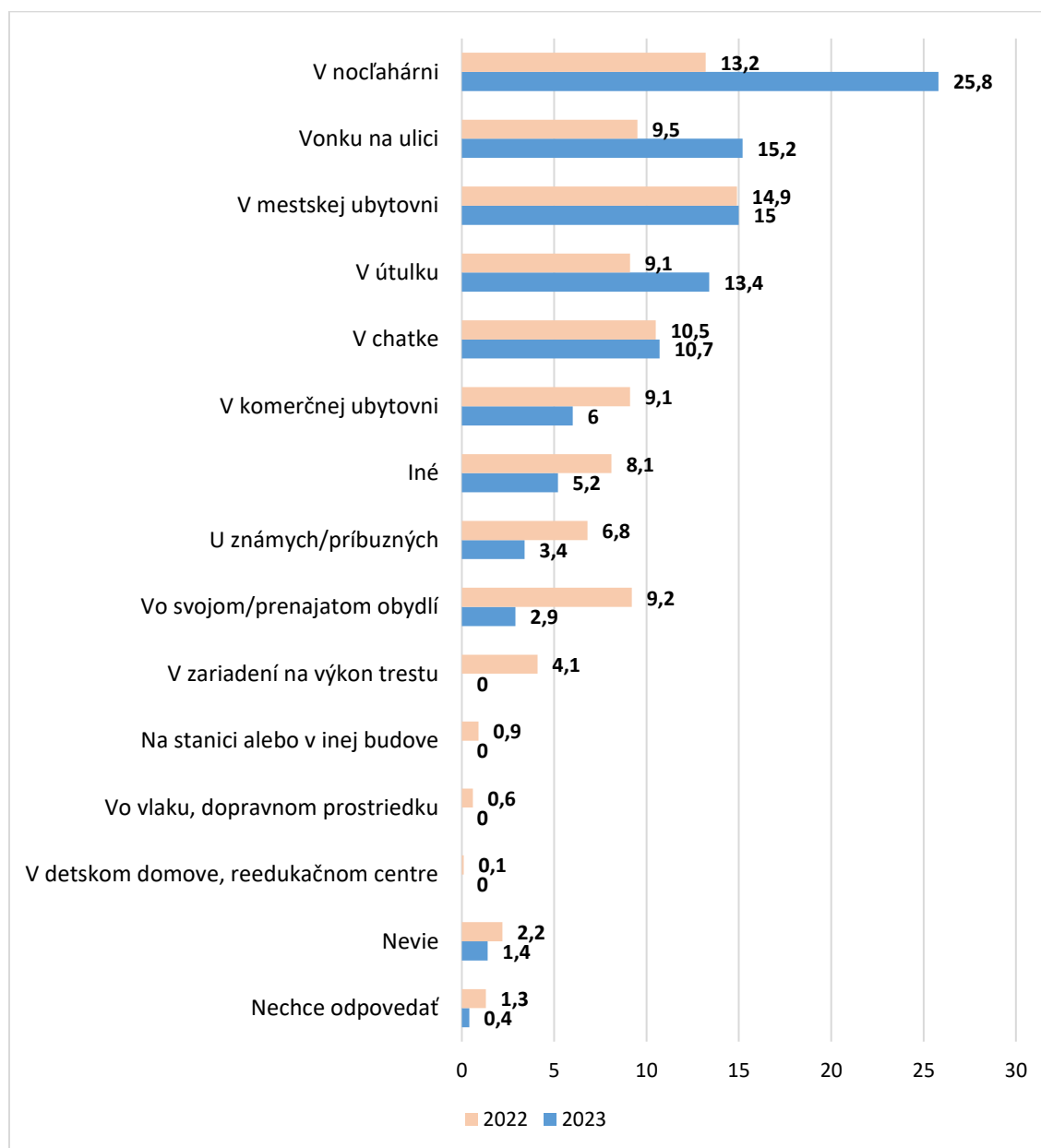
Súčasťou zisťovania bola tiež otázka, kde ľudia bez domova nocovali pred rokom. Retrospektívny pohľad totiž umožňuje získať približnú predstavu o prípadných zmenách situácie bývania a ich povahe. Ukazuje sa, že ľudia bez domova v čase realizácie sčítania (október 2023) využívali nocľahárne častejšie ako v rovnakom období pred rokom. V roku 2023 ich využívalo 25 % respondentov, rok predtým v nich celkovo nocovalo 13,2 % respondentov. Na druhej strane, mestské ubytovne boli využívané rovnako často v oboch časových bodoch (14,9 % v roku 2022, cca 15 % v roku 2023). V čase sčítania ľudia bez domova častejšie (15,2 %) prespávali vonku na ulici než tomu bolo rok predtým (9,5 %).

Tabuľka 9: Miesto prenocovania – porovnanie situácie v deň sčítania (2023) a situácie pred rokom (%)

Miesto	2023	2022
V nocľahárni	25,8	13,2
Vonku na ulici	15,2	9,5
V mestskej ubytovni	15,0	14,9
V útulku	13,4	9,1
V chatke	10,7	10,5
V komerčnej ubytovni	6,0	9,1
Iné	5,2	8,1
U známych/príbuzných	3,4	6,8
Vo svojom/prenajatom obydľí	2,9	9,2
V zariadení na výkon trestu	-	4,1
Na stanici alebo v inej budove	-	0,9
Vo vlaku, dopravnom prostriedku	-	0,6
V detskom domove, reedukačnom centre	-	0,1
Nevie	1,4	2,2
Nechce odpovedať	0,4	1,3

Poznámka: podiely za rok 2023 sú vypočítané z celkového počtu 1 393 respondentov, za rok 2022 z počtu 1 343 respondentov.

Tabuľka 10: Miesto prenocovania – porovnanie situácie v deň sčítania (2023) a situácie pred rokom

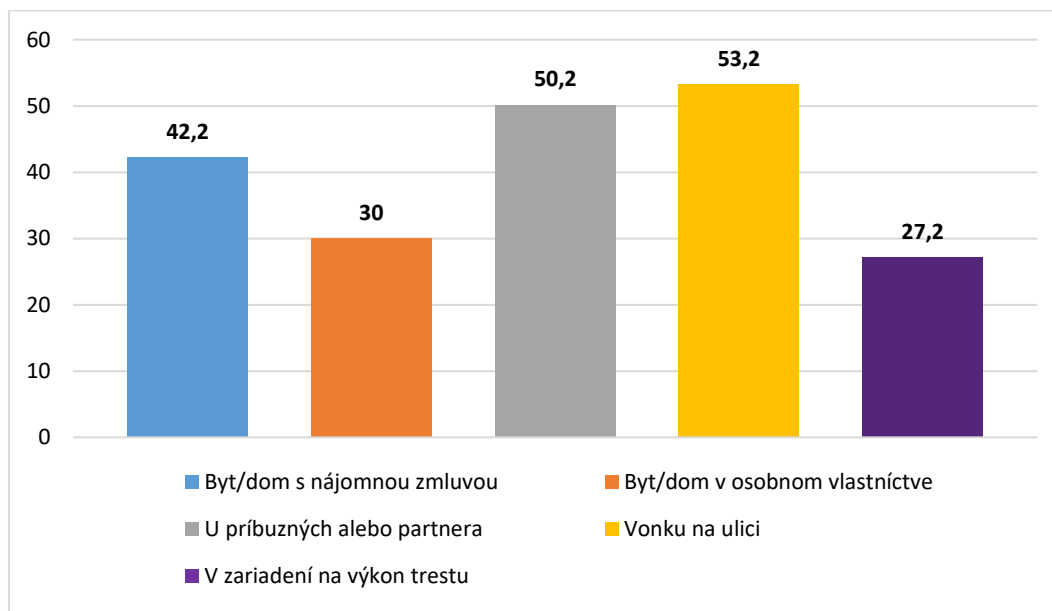

Poznámka: podiely za rok 2023 sú vypočítané z celkového počtu 1 393 respondentov, za rok 2022 z počtu 1 343 respondentov.

Ďalej sa ukázalo, že ľudia bez domova, ktorí sa zapojili do sčítania, sa v priebehu ich dospelého života ocitali v rôznych typoch bývania. 42,2 % respondentov v minulosti žilo nepretržite aspoň jeden rok v prenajatom byte/dome s nájomnou zmluvou a 30 % v byte/dome, ktorý mali v osobnom vlastníctve. Najmenej ročnú skúsenosť so životom vonku na ulici má nadpolovičná väčšina respondentov (53,2 %). Práve tieto zistenia obzvlášť poukazujú na zlyhávajúcu prevenciu straty bývania, tak v zmysle absentujúcich finančných nástrojov na podporu udržania si bývania, ako aj rodinného a dlhového poradenstva. U príbuzných alebo partnera žil minimálne rok každý druhý respondent (50,2 %), čo môže indikovať dynamiku bytovej núdze – prechod z vlastného či prenajatého bývania cez bývanie u príbuzných a známych, po život na

ulici a neskôr prípadne opäť u známych. Rizikovým faktorom bytovej núdze je aj pobyt v ústave na výkon trestu: 27,2 % respondentov, ktorí odpovedali na danú otázku (1 212 osôb) uviedlo, že v dospelosti strávili aspoň rok vo väzení.

Graf 11: Podiel respondentov, ktorí majú skúsenosť s uvedenou formou bývania/života v trvaní nepretržite aspoň jeden rok (%)

2.6. Príčiny vzniku bytovej núdze

V súvislosti s prvou stratou bývania boli zisťované aj jej príčiny. Vzhľadom na to, že vznik bytovej núdze býva často dôsledkom kumulácie viacerých faktorov, respondenti mali možnosť uviesť viac dôvodov. Najčastejšie identifikovanou príčinou bol rozpad partnerského vzťahu/rozvod, v dôsledku ktorého vznikla bytová núdza u viac ako 17 % respondentov. Na rozpad vzťahu ako jednu z hlavných príčin vzniku bytovej núdze poukázali aj viaceré prieskumy realizované v minulosti.²⁹ Častým dôvodom boli tiež rodinné konflikty, resp. nehody (10,6 %), užívanie návykových látok/závislosť (10,1 %) a úmrtie príbuzných (9,5 %). Strata zamestnania, resp. nezamestnanosť, zapríčinili bytovú núdzu 9 % respondentov. Zastúpenie (4,5 %) mali aj rôzne špecifické odpovede respondentov, ktoré boli zaradené do kategórie „iné dôvody súvisiace s bývaním“ (napr. zlý technický stav obydľia, zlé podmienky bývania, strata bývania bez špecifikovania príčiny, ale aj z rozličných iných dôvodov, ako napríklad nepredĺženie prenájmu, predaj vlastného bytu, predaj bytu zo strany rodinného príslušníka a pod.). V prílohe č. 2 tejto správy uvádzame podrobnejšiu analýzu najčastejšie používaných pojmov, ktorými respondenti a respondentky popisovali svoju prvú stratu bývania.

Tabuľka 11: Príčiny vzniku prvej bytovej núdze (%)

Príčina	Podiel (%) *
Rozpad partnerského vzťahu, rozvod	17,2
Rodinné konflikty, nehody, problémy	10,6
Užívanie návykových látok, závislosť	10,1
Úmrtie príbuzných (rodičov, manžela/ky, partnera/ky...)	9,5
Strata zamestnania	9,0
Nedostatok peňazí	5,6
Dlhy, exekúcie	4,0
Rezidenčné osamostatnenie (odchod z rodičovského domu, detského domova)	3,8
Zlý zdravotný stav	3,8
Bytová núdza od detstva	3,2
Pobyt v ÚVTOS	3,0
Dôsledok (zlého) rozhodnutia, konania respondenta	2,0
Podvod	2,3
(Domáce) násilie	1,7
Iné dôvody súvisiace s bývaním	4,5
Iné	9,5

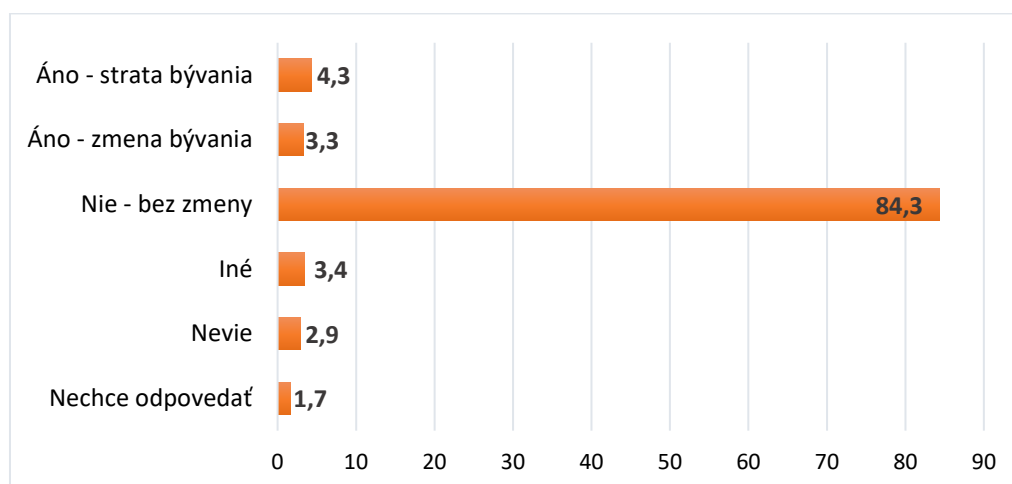
Podiel z celkového počtu 1 381 odpovedí. Údaje sa vzťahujú len k tým respondentom, ktorí uviedli odpoveď na danú otázku.

²⁹ Vid' napríklad analytické správy publikované Inštitútom pre výskum práce a rodiny: Záverečná správa z výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavy v roku 2016; Záverečná správa z registračného týždňa rodín v bytovej núdzi v Košiciach, 2021.

2.7. Ďalšie potenciálne faktory vzniku bezdomovectva: vplyv pandémie ochorenia COVID-19 a skúsenosť s inštitucionálnou starostlivosťou

Predmetom zisťovania bol aj možný dopad pandémie ochorenia COVID-19 na vznik bezdomovectva. U väčšiny respondentov (84,3 %) nedošlo v súvislosti s pandemiou ochorenia COVID-19 k zhoršeniu ich životnej situácie. Naopak, 7,6 % opýtaných uviedlo, že sa im bytová situácia v dôsledku pandémie zmenila: 4,3 % stratili bývanie a 3,3 % bývanie zmenili.

Graf 12: Odpovede na otázku "Zmenila sa nejako Vaša bytová situácia kvôli pandémie COVID-19? Ak áno, ako?" (%)

N = 1 360

Ďalším potenciálnym determinujúcim faktorom prepadu do bezdomovectva môže byť to, ak ľudia bez domova strávili detstvo/časť detstva v náhradnej starostlivosti. V takom prípade môže byť rizikový najmä prechod do samostatného života už vo veku po dovŕšení dospelosti. Väčšina respondentov – takmer 72 % (z 1 390 osôb, ktoré odpovedali na otázku) – vyrastala v detstve s rodičmi. Niektorí respondenti však strávili časť detstva aj mimo rodiny: 14 % v detskom domove a 7,8 % u príbuzných.

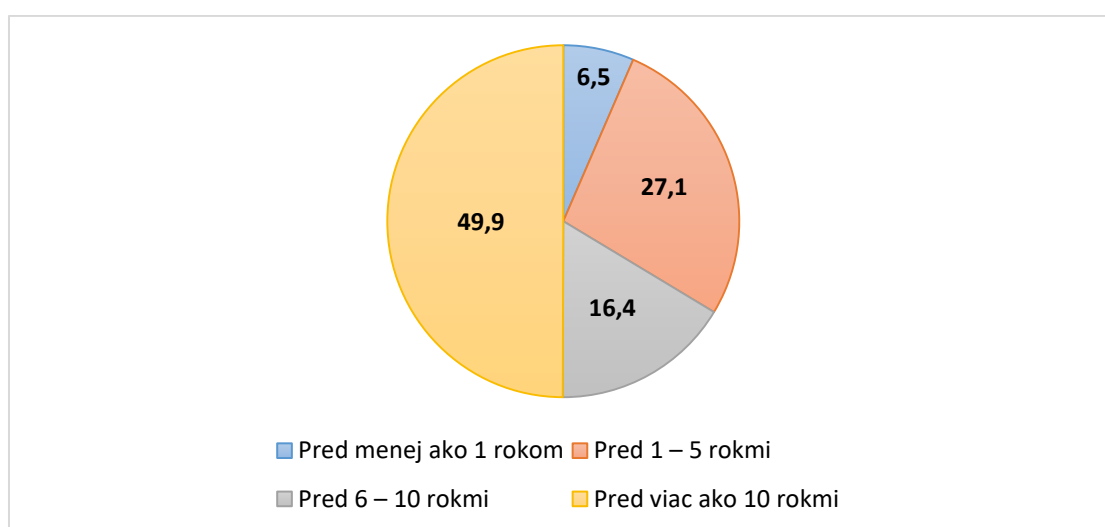
Ako sme už uviedli, rizikovým faktorom prepadu do bezdomovectva je aj pobyt dospelých osôb v zariadení na výkon trestu odňatia slobody/výkon väzby. Medzi respondentmi malo takúto skúsenosť v trvaní najmenej jedného roka 330 osôb (27,2 %) z počtu 1 212, ktorí odpovedali na danú otázku. Až 72,7 % z nich (237 osôb) tiež malo aspoň rok trvajúcu skúsenosť so životom na ulici. Takmer pätina týchto respondentov (65 osôb, teda 19,7 %) strávila časť detstva v detskom domove. Naproti tomu, spomedzi respondentov, ktorí vo väzení neboli, má skúsenosť s dlhodobým životom na ulici (najmenej rok) výrazne menší podiel opýtaných, a to 45,6 %. Podobne je to aj s pobytom v detskom domove, s ktorým má skúsenosť 13,1 % respondentov, ktorí vo výkone väzby/trestu odňatia slobody neboli.

2.8. Dĺžka trvania bytovej núdze

Skúsenosť s bezdomovectvom je pre väčšinu respondentov dlhodobá: takmer polovica ľudí bez domova (49,9 %), ktorí sa zapojili do sčítania, zažila prvú stratu bývania pred viac ako 10 rokmi, teda v roku 2012 alebo skôr. V porovnaní so sčítaním v roku 2016 sa podiel týchto ľudí zvýšil až o 10,8 p. b., z 39,1 %. Relatívne novú skúsenosť so stratou bývania (ktorá nastala pred menej ako jedným rokom) má 6,5 % respondentov, pričom ide o najmenej zastúpenú kategóriu osôb. Aj v sčítaní ľudí bez domova v Bratislave v roku 2016 tvorili najpočetnejšiu skupinu ľudia, ktorí mali dávnu prvú skúsenosť so stratou bývania (pred 10 alebo viac rokmi), a najmenej početnú skupinu ľudí, u ktorých bolo bezdomovectvo novou životnou skúsenosťou (v období trvania do jedného roka).

Graf 13: Obdobie prvej straty bývania (%)

N = 1 168

V kontexte prepadu do bezdomovectva a prevencie straty bývania je tiež zaujímavý detailnejší pohľad na osoby, ktoré sa ocitli bez domova pred menej ako 1 rokom. Z celkového počtu 76 respondentov, ktorí stratili bývanie pred menej ako rokom, sú necelé dve tretiny (64 %) mužov, podiel žien je 36 %. Aj tu platí – rovnako, ako v prípade celej vzorky respondentov – že najčastejšími príčinami vzniku bytovej núdze boli strata zamestnania a rozpad partnerského vzťahu/rozvod. V porovnaní so všetkými respondentmi však boli medzi nimi dvakrát viac zastúpené osoby, ktoré uviedli, že ich životná situácia sa zmenila v dôsledku pandémie ochorenia COVID-19 – išlo o 16 % respondentov. Väčšina, a to 29 osôb (38,7 %), bývala pred rokom vo svojom alebo prenajatom byte/dome alebo u príbuzných či známych (14 osôb – 18,7 %). Deväti (12 %) bývali v komerčnej ubytovni. Znepokojujúce je aj zistenie, že prepád do bezdomovectva u takmer 62 % respondentov, ktorí sú bez domova menej ako 1 rok, znamenal pouličné bezdomovectvo. Ukázalo sa totiž, že noc sčítania plánovali títo ľudia stráviť najmä v nocľahárňach (30 osôb) a vonku na ulici (17 osôb). Spomedzi celkového počtu 76 osôb 34 uviedlo, že v súčasnosti občas alebo pravidelne užíva návykové látky a 33 sa vyjadrilo, že má dlhodobé zdravotné problémy.

Uviedli sme, že z celkového počtu 1 168 osôb, ktoré odpovedali na otázku o čase prvej straty bývania, až polovica respondentov (49,9 %) prišla prvý raz o bývanie pred viac ako 10 rokmi. To, že v prípade týchto ľudí reprezentuje bezdomovectvo dlhodobú životnú skúsenosť, indikujú aj odpovede na otázku „Kde ste nocovali pred rokom (október 2022)?“. Približne 13 % spomedzi týchto respondentov, nocovalo v chatke (13,5 %), nocľahárni (13,7 %) či v mestskej ubytovni (13,2 %). 12 % strávilo noc vonku na ulici a 11,2 % v komerčnej (tzv. robotníckej) ubytovni. Vo svojom alebo prenajatom obydli či u príbuzných alebo známych nocovalo približne 5 % respondentov. Noc sčítania plánovali ľudia s najdlhšou skúsenosťou s bezdomovectvom stráviť najmä v nocľahárňach (20 %), v útulkoch (16,9 %), vonku na ulici (16,4 %), v mestských ubytovniach (13,1 %) a chatkách (13 %).

Tabuľka 12: Miesto prenocovania – porovnanie situácie v deň sčítania (2023) a situácie pred rokom u respondentov, ktorí prvý raz stratili bývanie pred viac ako 10 rokmi (%)

Miesto	2023	2022
V nocľahárni	20,0	13,7
V útulku	16,9	10,7
Vonku na ulici	16,4	12,0
V chatke	13,0	13,5
V mestskej ubytovni	13,1	13,2
V komerčnej (robotníckej) ubytovni	7,6	11,2
U známych/príbuzných	3,3	5,6
Vo svojom/prenajatom obydli	2,8	5,1
V zariadení núdzového bývania	0,3	0,2
V zariadení na výkon trestu	-	4,2
Na stanici/v inej budove	-	1,2
Vo vlaku/dopravnom prostriedku	-	0,7
Iné	5,4	7,2
Nevie, nechce odpovedať	1,2	1,4

N = 579 (rok 2023), resp. 569 (rok 2022)

2.9. Ekonomická situácia

Bezdomovectvo sa obvykle spája s chudobou, respektíve s takou finančnou situáciou, ktorá neumožňuje platiť si za nájomné či vlastné bývanie. Potvrdzujú to aj zistenia zo sčítania, znázornené v nasledujúcej tabuľke. Ľudia bez domova sa najčastejšie ocitajú v situácii bez platenej práce. Ak boli zapojení do platenej práce, tak pracovali na zmluvu.³⁰ O čosi menej frekventované boli „iné aktivity“ a občasné brigády. Kategória „iné aktivity“ zahŕňala najčastejšie zber železa alebo iných materiálov či predaj časopisu Notabene.

Tabuľka 13: Zapojenie sa do platenej práce (% všetkých respondentov/respondentiek)

Typ zárobkovej činnosti	Podiel (%)
Úplne bez odpovede	32,6
Nemá prácu	29,5
Práca na zmluvu	12,2
Občasná brigáda	9,9
Iná aktivita	9,2
Pravidelná brigáda	5,4
Nechcel/a odpovedať	1,4

N = 1 968

Takisto bolo zisťované zastúpenie rôznych zdrojov príjmu u ľudí bez domova. Na otázku o zdrojoch príjmu mohli respondenti využiť viacero odpovedí. Nasledujúci graf 15 ukazuje celkový výskyt jednotlivých zdrojov príjmov v odpovediach respondentov. Najčastejšie išlo o výplatu za prácu, ktorá bola štandardne dohodnutá na pracovnú zmluvu. Druhým najčastejším príjmom je „iný typ“ zárobku, ktorý môže zahŕňať viaceré rôzne druhy neštandardných príjmov. Až potom nasledujú sociálne transfery, medzi ktorými je najčastejšia pomoc v hmotnej núdzi a starobný dôchodok.

Vo všeobecnosti, kombinácie rôznych druhov príjmov nie sú časté. Zárobok z práce je najčastejšie kombinovaný s „iným typom“ zárobku. Podobne sú na tom aj respondenti, ktorí poberajú pomoc v hmotnej núdzi, starobné a invalidné dôchodky. Ak už sa ich príjem skladá z viac než jedného zdroja, tak najčastejšie sa kombinuje s „iným typom“ zárobku.

³⁰ Ide o čosi nižšiu hodnotu (aj v absolútnom vyjadrení) v porovnaní s hodnotou získanou odpoveďami na otázku ohľadne zdrojov príjmu (viď ďalší text). Dôvodom je skutočnosť, že pri zdrojoch príjmu sú započítané aj osoby, ktoré prácu na zmluvu uviedli aj v kombinácii s inými zdrojmi príjmu. Ide o osoby, ktoré ako prvý zdroj príjmu uviedli starobný a invalidný dôchodok a popritom ako druhú alebo tretiu možnosť uviedli „prácu na zmluvu“. Je možné, že z tohto dôvodu pri otázke ohľadne platenej práce, uviedli, že nepracujú (keďže sú dôchodcovia).

Graf 14: Výskyt rôznych zdrojov príjmu (% , možnosť viacerých odpovedí)

Poznámka: Percentuálne hodnoty vyjadrujú podiel respondentov, ktorí uviedli daný zdroj príjmu. Percentuálny súčet nemusí dávať 100 %, pretože respondenti/respondentky mali možnosť označiť viacero odpovedí.

Zastúpenie jednotlivých zdrojov príjmu výrazne variuje podľa miesta prenocovania v čase výskumu. Kým na ulici prevažuje situácia bez pravidelných príjmov, osoby prespávajúce v útulkoch disponujú najčastejšie pomocou v hmotnej núdzi a starobnými dôchodkami a osoby prespávajúce v komerčných/robotníckych ubytovniach „iným typom zárobku“ a „výplatou za prácu na zmluvu“. Špecifickú kategóriu predstavovali ľudia bez domova, ktorí v čase výskumu prespávali v mestskej ubytovni. U nich dominovala výplata za prácu na zmluvu. U ľudí prespávajúcich v nocľahárňach bolo zastúpenie jednotlivých zdrojov príjmu rozložené rovnomernejšie, najčastejšie išlo o pomoc v hmotnej núdzi, starobný a invalidný dôchodok a výplatu za prácu na zmluvu.

Tabuľka 14: Výskyt rôznych zdrojov príjmu podľa vybraných miest prenocovania v čase výskumu (% , možnosť viacerých odpovedí)

Typ príjmu	Na ulici	Nočľaháreň	Útulok	Mestská ubytovňa	Komerčná/robotnícka ubytovňa
Starobný dôchodok	5,7	16,1	23,5	12,4	11,9
Invalidný dôchodok	9,4	15,8	17,6	11,4	17,8
Pomoc v hmotnej núdzi	14,2	17,5	24,0	0,9	13,1
Rodičovský príspevok/príspevok na dieťa	0,4	0,0	3,7	27,3	7,1
Výplata za prácu na zmluvu	2,8	15,8	18,2	61,7	30,9
Iný typ zárobku	22,6	11,4	11,2	3,8	36,9
Výživné	0,0	0,0	1,6	8,1	1,0
Iné	11,3	5,3	6,4	11,9	7,1
Bez pravidelných príjmov	35,4	1,9	10,7	3,3	4,8

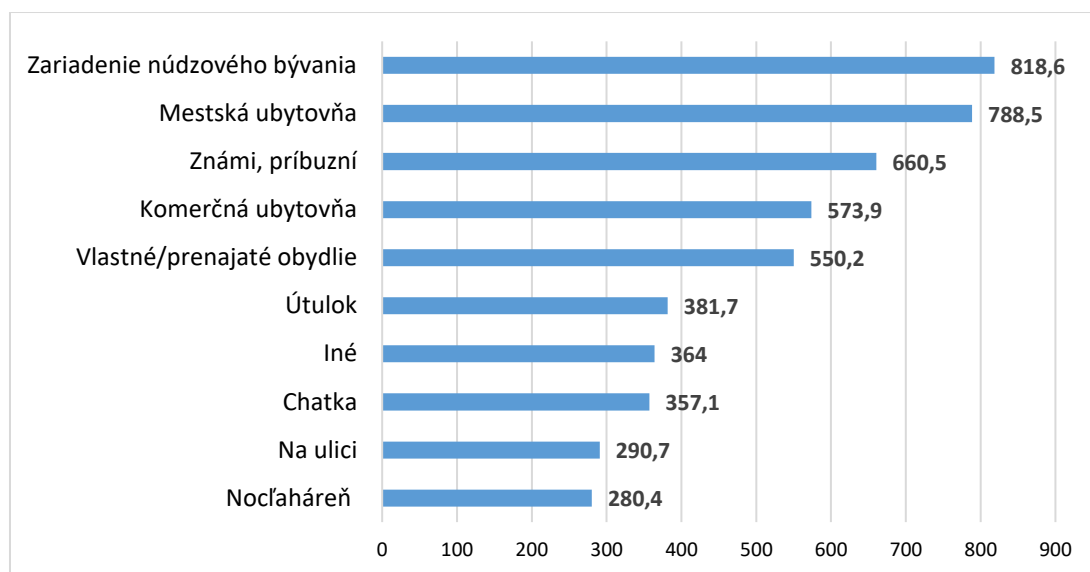
Poznámka: Percentuálne hodnoty vyjadrujú podiel respondentov, ktorí uviedli daný zdroj príjmu. Percentuálny súčet v stĺpci nemusí dávať 100 %, pretože respondenti/respondentky mali možnosť označiť viacero odpovedí.

Priemerný celkový príjem respondentov predstavoval 438 €. Ide o priemer získaný za 1 122 respondentov, ktorí na danú otázku odpovedali.³¹ Bez akéhokoľvek príjmu bolo 12,8 % osôb, ktoré odpovedali na otázku (7,3 % všetkých sčítaných osôb). 22,6 % odpovedajúcich malo príjem do 200 € (12,8 % všetkých sčítaných osôb), 26,6 % malo príjem od 201 do 400 eur mesačne, čo predstavovalo 15,1 % všetkých sčítaných. Dokopy teda 62 % osôb, ktoré odpovedali, mali príjem v rozpätí od 0 do 400 eur mesačne. Celkovo, po započítaní všetkých sčítaných osôb, malo príjem do 400 eur 28 % osôb.

Ako ukazuje nasledujúci graf, úroveň príjmu sa líšila podľa miesta prenocovania v čase výskumu. Najvyšší priemerný príjem vykazovali osoby prespávajúce v zariadeniach núdzového bývania (819 eur)³² a v mestských ubytovniach (789 eur). Najnižšiu úroveň príjmu možno nájsť medzi osobami v nočľahárňach (280 eur) a osobami prespávajúcimi na ulici (291 eur).

³¹ Z analýzy bol vyradený aj dotazník, kde bol uvedený príjem 20 300 €. Osobám, ktoré uviedli, že sú bez príjmu, bola priradená hodnota 0.

³² Počet osôb, ktoré v čase výskumu prespávali v zariadeniach núdzového bývania je ale nízky (9 osôb).

Graf 15: Porovnanie priemerného príjmu podľa miesta prenocovania v čase výskumu (€)

N = 1 122

Informácia o výške mesačných nákladov na bývanie bola získaná od 44,3 % osôb bez domova. Každá tretia oslovená osoba na otázku neodpovedala a 5,5 % na otázku nevedelo alebo nechcelo odpovedať. Približne 17 % opýtaných uviedlo, že sa ich daná otázka netýka. Najčastejšie (34,7 %) šlo o osoby prespávajúce na ulici (resp. plánovali prespať na ulici v čase výskumu), v nocľahárňach (28,4 %) a v chatkách (21,8 %).

Spomedzi osôb, ktoré na otázku odpovedali, 15 % nemalo za zisťované obdobie žiadne náklady na bývanie, 39 % malo náklady v intervale do 100 eur (vrátane) a 22,2 % v intervale od 101 do 200 eur. Ak zohľadníme všetky osoby zaradené do sčítania, tak bez nákladov bolo takmer 7 % osôb, náklady do 100 eur malo 17,3 % a od 101 do 200 takmer 10 % osôb.

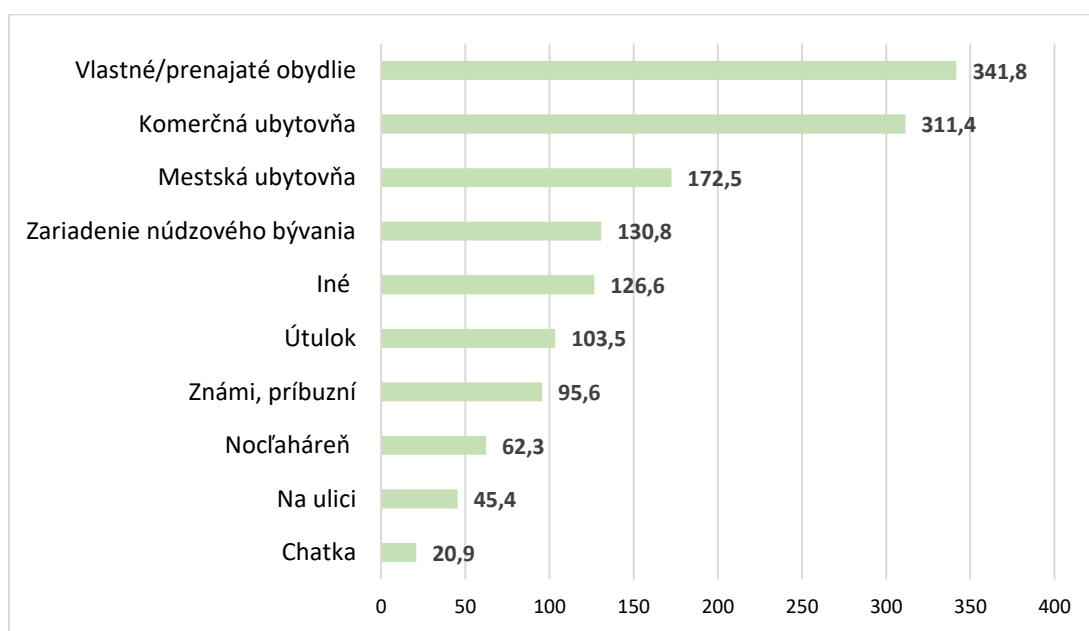
Tabuľka 15: Výška mesačných nákladov na bývanie

Výška nákladov	Podiel spomedzi všetkých sčítaných osôb (%)	Podiel spomedzi tých, ktorí odpovedali (%)
0 €	6,7	15,0
1-100 €	17,3	39,3
101-200 €	9,8	22,0
201-300 €	6,7	15,2
301 € a viac	3,8	8,5
Netýka sa	16,8	-
Nevie	1,6	-
Nechcel/a odpovedať	3,9	-
Úplne bez odpovede	33,4	-
Spolu	100,0	100,0

N (druhý stĺpec) = 1 968. N (tretí stĺpec) = 871

Podobne, ako tomu je pri príjmoch, i úroveň nákladov na bývanie sa líšila podľa miesta prenocovania v čase výskumu (viď nasledujúci graf). Najvyššie priemerné náklady vykazovali osoby bývajúce vo vlastnom/prenajatom obydlí. Mesačne na bývanie dávali v priemere 342 eur. Druhú najvyššiu úroveň výdavkov možno sledovať u osôb prespávajúcich v komerčných/robotníckych ubytovniach, u ktorých priemerné náklady predstavovali 311 eur. V mestských ubytovniach v Bratislave sa priemerné náklady na bývanie pohybovali na úrovni 173 eur mesačne. Najnižšie výdavky na bývanie mali osoby, ktoré v čase výskumu prespávali v chatkách (21 eur) a na ulici (45 eur). Ľudia bez domova využívajúci nocľaháreň, platili za bývanie mesačne 62 eur.

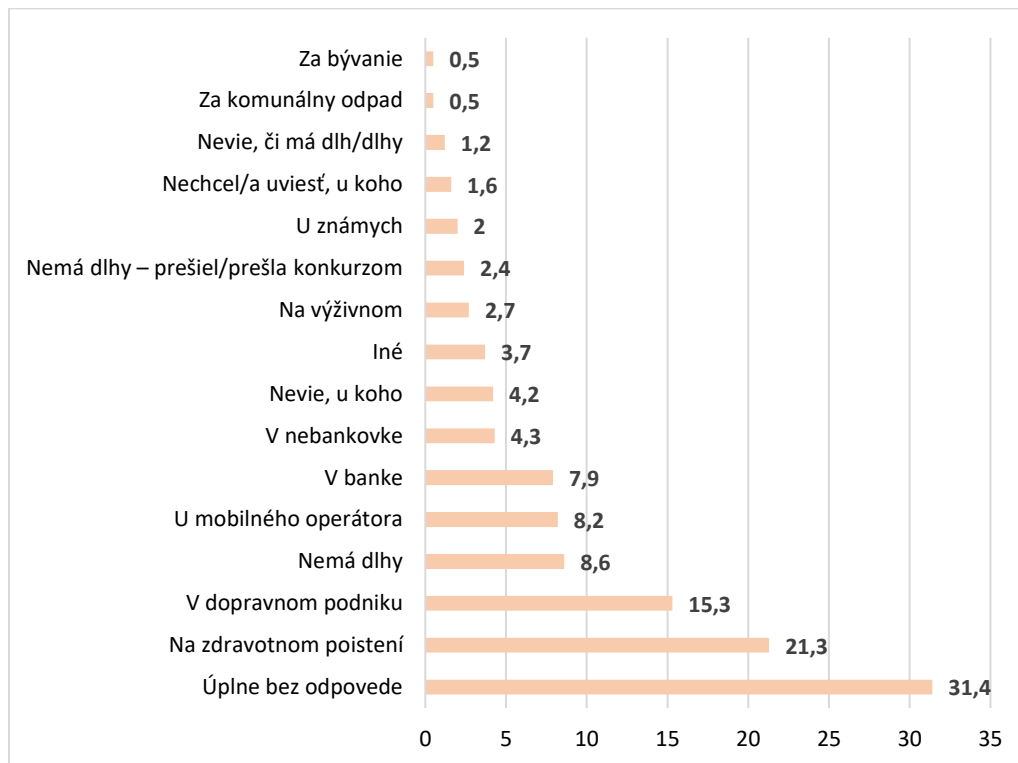
Graf 16: Porovnanie priemerných nákladov na bývanie podľa miesta prenocovania v čase výskumu (€)

N = 871

Dlhy a prítomnosť exekúcií sú popri komplikáciách v rodinných vzťahoch jednou z hlavných príčin straty bývania. Exekúcie sú zároveň vážnou prekážkou pre nastúpenie do plnohodnotného zamestnania. Najčastejšie boli uvádzané dlhy na zdravotnom poistení – objavili sa u 21,3 % opýtaných³³. Druhým najfrekvencovanejším dlhom bol dlh v dopravnom podniku (15,3 %). Približne 8 % všetkých opýtaných má dlhy u mobilného operátora a ďalších 8 % v banke. Bez dlhov je celkovo takmer 11 % respondentov/respondentiek, pričom 2,4 % predtým prešla konkurzom (bankrotom).

Graf 17: Výskyt dlhov (% , možnosť viacerých odpovedí)

Poznámka: Percentuálne hodnoty uvedené pri jednotlivých typoch dlhov vyjadrujú, aký podiel z celkového počtu všetkých respondentov uviedol, že má daný dlh. Na výber boli viaceré možnosti, celkový súčet presahuje 100 %.

Dva najčastejšie sa vyskytujúce typy dlhov – dlh na zdravotnom poistení a dlh v dopravnom podniku – zasahujú ľudí bez domova disproportčne, v závislosti od typu obydli. Ako ukazuje nasledujúca tabuľka, najviac postihujú ľudí prespávajúcich v chatkách a u známych/príbuzných. Najmenej sa dotýka osôb, ktorí v čase výskumu prespávali v mestskej ubytovni³⁴ a vo vlastnom/prenajatom obydli.

³³ Jednoznačné porovnanie s rokom 2016 pri tejto otázke nie je možné, keďže v r. 2016 bola kladená len respondentom bývajúcim v zariadeniach (napr. útulky a ubytovne).

³⁴ Je potrebné ale dodať, že v prípade mestských ubytovní dlh na zdravotnom poistení ani dlh v dopravnom podniku neboli najčastejším typom dlhu. Tým bol dlh v banke, ktorý sa dotýkal 10,5 % osôb prespávajúcich v mestských ubytovniach.

Tabuľka 16: Dva najčastejšie sa vyskytujúce typy dlhov podľa miesta prenocovania v čase výskumu (% osôb v danej kategórii)

	Dlh na zdravotnom poistení (%)	Dlh v dopravnom podniku (%)
Na ulici	34,9	25,0
Chatka	48,3	38,9
Nocľaháreň	28,1	22,2
Útulok	21,9	11,8
Zariadenie núdzového bývania	22,2	22,2
Mestská ubytovňa	4,8	9,6
Komerčná ubytovňa	27,3	27,3
Mestská ubytovňa	4,8	9,6
Známí, príbuzní	48,9	42,6
Vlastné/prenajaté obydlie	17,5	10,0

Exekúcií čelí celkovo takmer štvrtina ľudí bez domova. Jednu exekúciu uviedlo približne 10 % a viac ako jednu 14 % opýtaných. 31,5 % uviedlo, že exekúcií nečelia. Na otázku o exekúciách neodpovedala približne tretina osôb zaradených do sčítania.

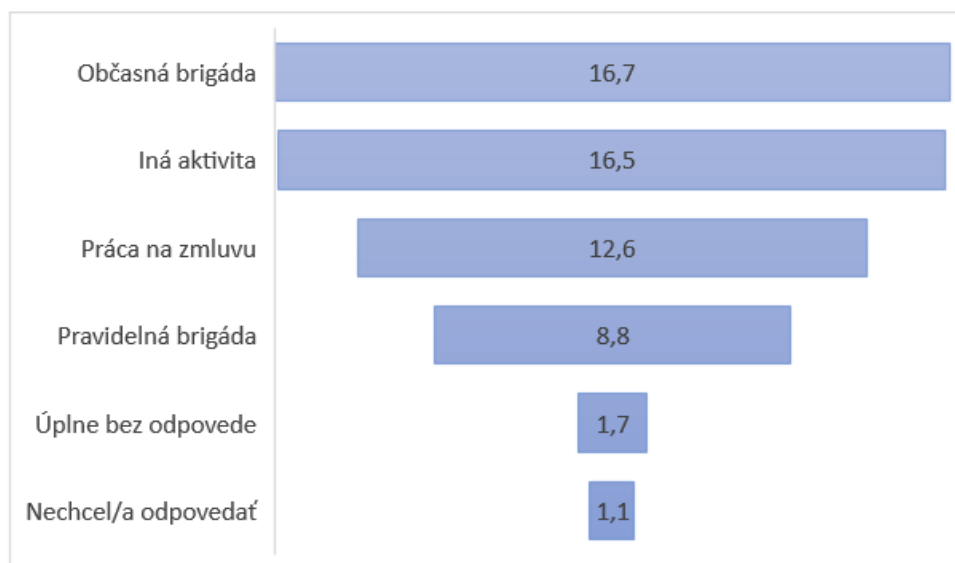
Ľudia bez domova, ktorí čelia exekúcií (jednej alebo viacerým), sú najčastejšie bez práce (42,7 %). Podiel osôb bez práce medzi osobami s exekúciou je výrazne vyšší než je tomu medzi všetkými sčítanými osobami (29,5 %). Pravidelnú pracovnú aktivitu, zahŕňajúcu prácu na zmluvu alebo pravidelnú brigádu, vykonávalo 21,4 % osôb čeliacich exekúcií.

Tabuľka 17: Výskyt exekúcií (% všetkých respondentov/respondentiek)

Výskyt exekúcií	Podiel (%)
Úplne bez odpovede	32,1
Bez exekúcie	31,5
Viac ako jedna exekúcia	14,2
Nevie, či má exekúciu	10,2
Jedna exekúcia	9,6
Nechcel/a odpovedať	2,4

N = 1 968

Graf 18: Zapojenie sa do práce u osôb, ktoré čelia exekúcii (%)

N = 461

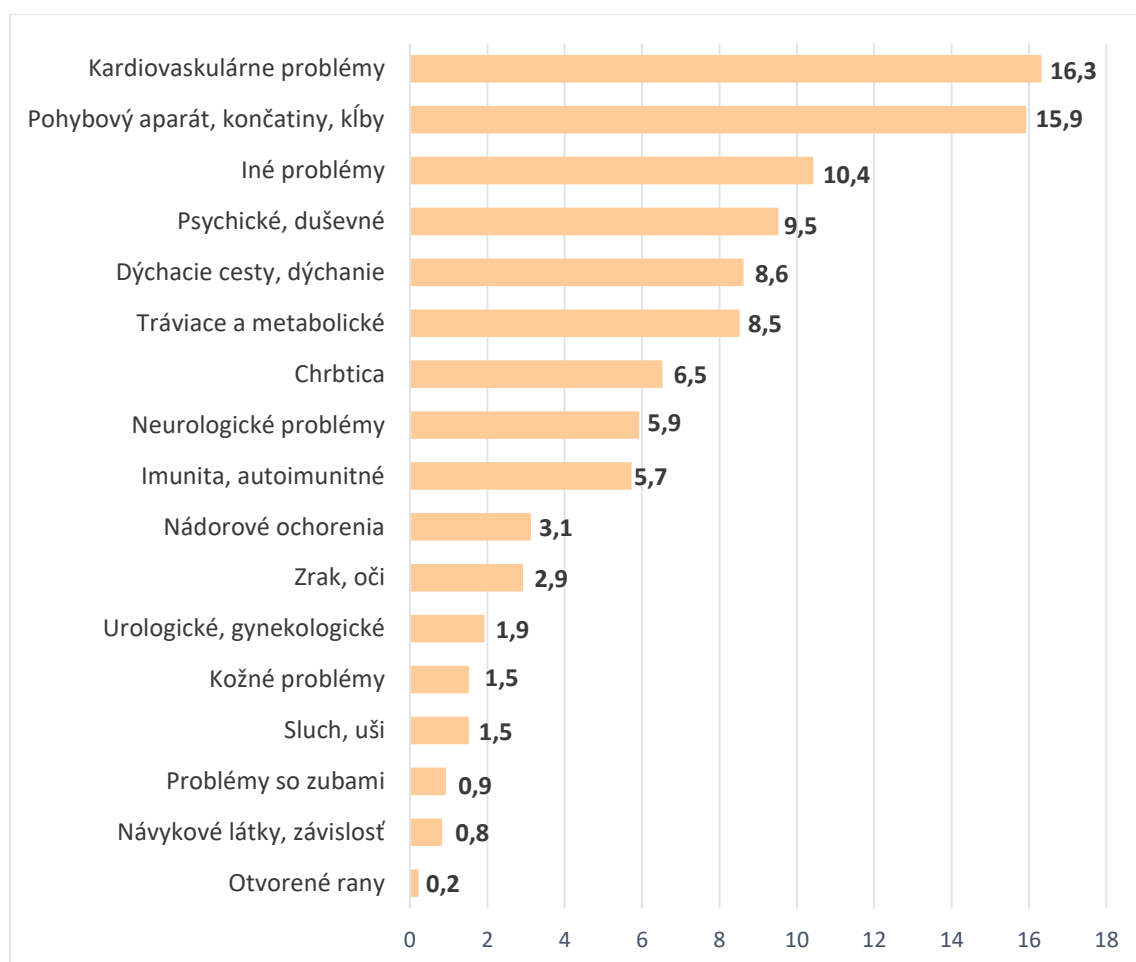
2.10. Zdravie

Nie náhodou sa sčítanie zameralo aj na zisťovanie výskytu zdravotných problémov a prístupu k zdravotnej starostlivosti u ľudí bez domova. Najmä osoby bez prístrešia sú vystavené závažným zdravotným rizikám, a to aj v oblasti duševného zdravia. Prístup k zdravotnej starostlivosti zase môžu mať ľudia bez domova sťažený z dôvodu dlhov na zdravotnom poistení, pri ktorých im v čase sčítania mohla byť poskytovaná len neodkladná zdravotná starostlivosť.

Dlhodobé zdravotné problémy malo 57,3 % z celkového počtu 1 353 respondentov, ktorí odpovedali na otázku o zdraví, pričom išlo o rôznorodé ťažkosti.³⁵ Najčastejšie sú nimi kardiovaskulárne ochorenia a tiež problémy s pohybovým aparátom. Pomerne časté sú však aj iné problémy, ako napríklad psychické ochorenia, ťažkosti s dýchacími cestami/dýchaním, či tráviace a metabolické problémy. Vzhľadom na to, že respondenti mohli pri odpovedi na otázku uviesť viaceré typy zdravotných problémov, nasledujúci graf neuvádza štandardné percentuálne zastúpenie osôb s jednotlivými problémami, ale uvádza absolútne početnosti ich výskytu v odpovediach respondentov. Pre porovnanie, v roku 2016 prítomnosť dlhodobého zdravotného problému uviedlo 49 % dospelých osôb. K najčastejšie uvádzaným dlhodobým zdravotným problémom patrili problémy s nohami a problémy so srdcom a tlakom. Výrazné zastúpenie mali aj duševné problémy.

³⁵ Respondenti mali možnosť uviesť viacero zdravotných problémov.

Graf 19: Výskyt zdravotných problémov (%)

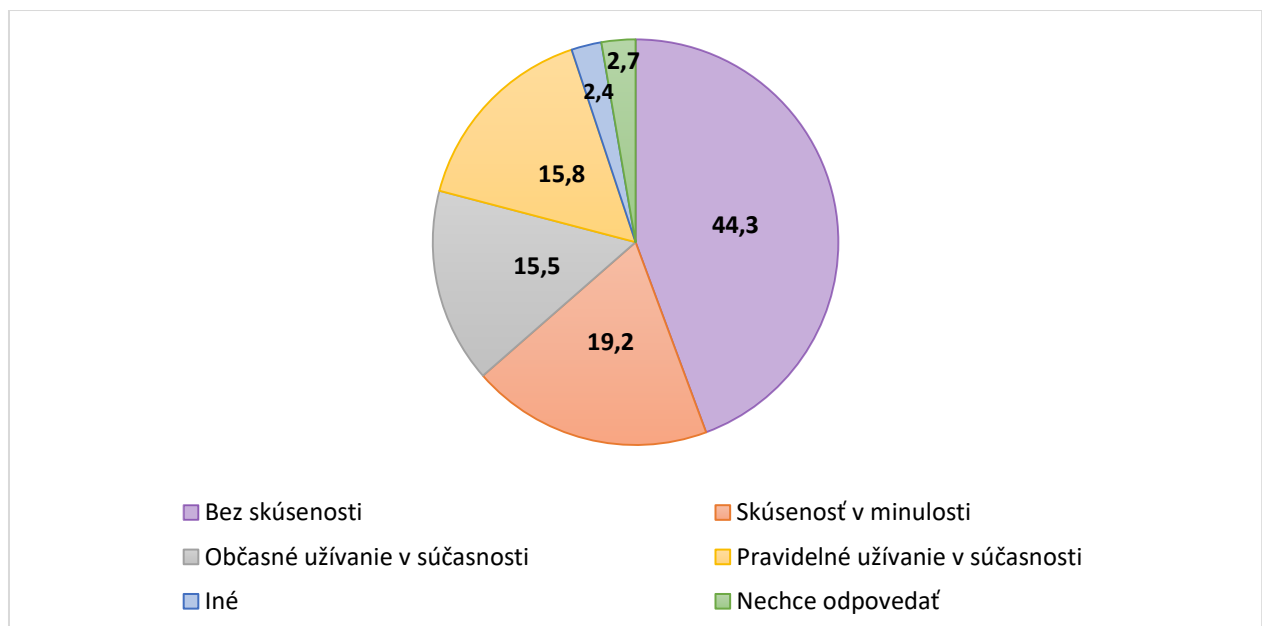

N = 1 353

V súvislosti s aktuálne prebiehajúcimi diskusiami o možnosti poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti aj v útulkoch upozorňujeme na nasledujúce zistenia z výskumu a sčítania: noc sčítania plánovalo stráviť v útulku 187 respondentov, pričom išlo prevažne o mužov (72,2 %). Medzi týmito respondentmi prevažujú staršie osoby vo veku 60 a viac rokov (39,7 %), resp. 50 a viac rokov (64,7 %). Takmer dve tretiny respondentov z útulkov (64,3 %) uviedli, že majú dlhodobé zdravotné problémy. Potrebu prijatia takéhoto opatrenia však indikuje aj samotný výskyt zdravotných problémov v celej sčítanej populácii ľudí bez domova, keďže mnohí z nich sú aj s ohľadom na svoj vek potenciálnymi klientmi týchto zariadení.

Každý druhý respondent (celkovo 50,5 %) spomedzi tých, ktorí odpovedali na túto otázku, má skúsenosť s užívaním návykových látok (napr. alkohol, heroín, pervitín, metadon a i.). V minulosti ich užívala/užívala takmer pätina opýtaných, v súčasnosti ich pravidelne alebo občas užíva necelá tretina (31,3 %). Respondenti najčastejšie konzumujú alkohol, dvaja respondenti uviedli, že v súčasnosti podstupujú liečbu závislosti (jeden špecifikoval, že z tohto dôvodu užíva metadon). 44,3 % opýtaných uviedlo, že návykové látky neužíva (ani v minulosti).

Graf 20: Skúsenosť/frekvencia užívania návykových látok (%)

N = 1 351

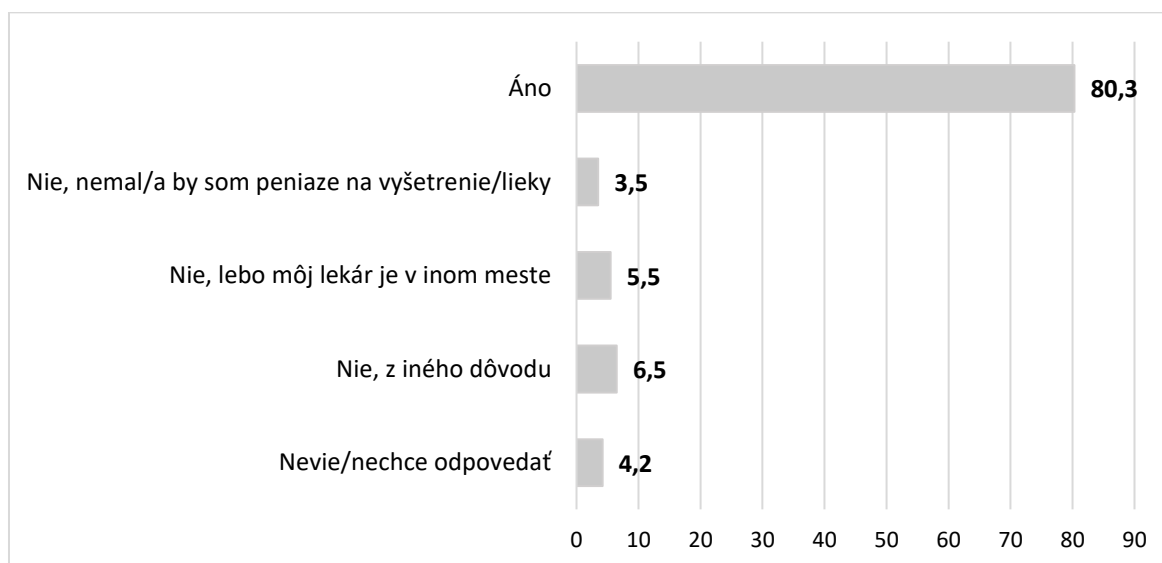
Návykové látky vrátane alkoholu užívajú častejšie muži ako ženy. V čase realizácie prieskumu ich občas alebo pravidelne užívalo 36,7 % mužov a 22 % žien.³⁶ Najviac užívateľov návykových látok³⁷ pritom bolo zaznamenaných medzi ľuďmi bez domova, ktorí žijú na ulici – plánovali na nej stráviť aj noc sčítania, a to až dve tretiny (66,3 %) v rámci tejto skupiny osôb. Konzumácia, resp. užívanie návykových látok je však výrazne rozšírené tiež medzi tými, ktorí v noc sčítania prespávali v chatkách (58,8 %). Frekvencia užívania, naopak, klesá u tých, ktorí prespali v nocľahárňach (25,5 %), komerčných ubytovniach (20,7 %) či útulkoch (15,1 %). Spomedzi respondentov, ktorí nocovali v mestských ubytovniach, v súčasnosti občas alebo pravidelne užíva návykové látky len 4,3 % respondentov. Uvedené zistenia poukazujú na potrebu dostupnosti nízkoprahových služieb pre ľudí bez domova.

Pokiaľ ide o prístup k zdravotnej starostlivosti, 75,5 % respondentov má v súčasnosti svojho obvodného (všeobecného) lekára, pričom väčšina spomedzi respondentov, ktorí ho majú (80,3 %), by ho v prípade potreby vyšetrenia aj navštívila. 5,5 % respondentov by ho nenavštívilo, pretože lekár sídli v inom meste a 3,5 % by k nemu ani v prípade potreby nemohlo ísť z dôvodu nedostatku financií na vyšetrenie alebo lieky. Takmer pätina (19,6 %) ľudí bez domova žijúcich na území Bratislavy všeobecného lekára nemá.

³⁶ Podiely sa vzťahujú k celkovému počtu 863 mužov a 464 žien, ktorí/ktoré odpovedali na danú otázku.

³⁷ Podiel tých, ktorí uviedli, že v súčasnosti užívajú návykové látky („občas“ alebo „pravidelne“).

Graf 21: Odpovede na otázku „Navštívili by ste svojho obvodného lekára, keby ste potrebovali vyšetrenie alebo predpísať lieky? Ak nie, prečo?“ (%)

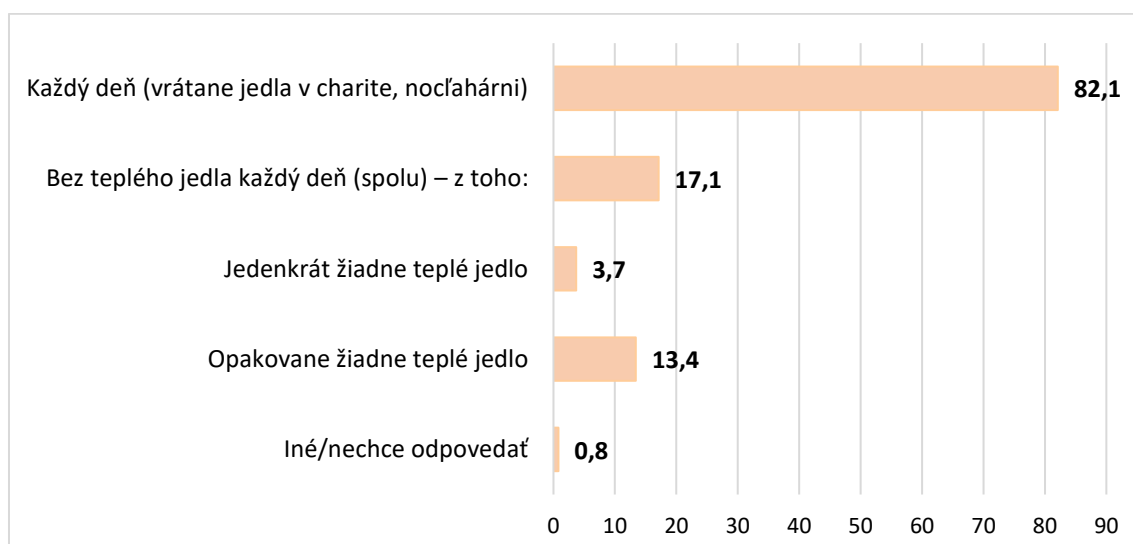

N = 1 130

2.11. Prístup k teplému jedlu a hygiene

Vzhľadom na to, že ľudia bez domova často nemajú možnosť uspokojiť svoje základné potreby, respondentom boli položené dve otázky týkajúce sa zabezpečenia stravy a hygieny. Väčšina opýtaných – až 82,1 % – uviedla, že v predchádzajúcom týždni mali každý deň aspoň raz varené teplé jedlo. Naopak, varenú stravu každý deň nemalo 17,1 % opýtaných (z toho 13,4 % opakovane).

Graf 22: Prístup respondentov k teplému varenému jedlu (%)

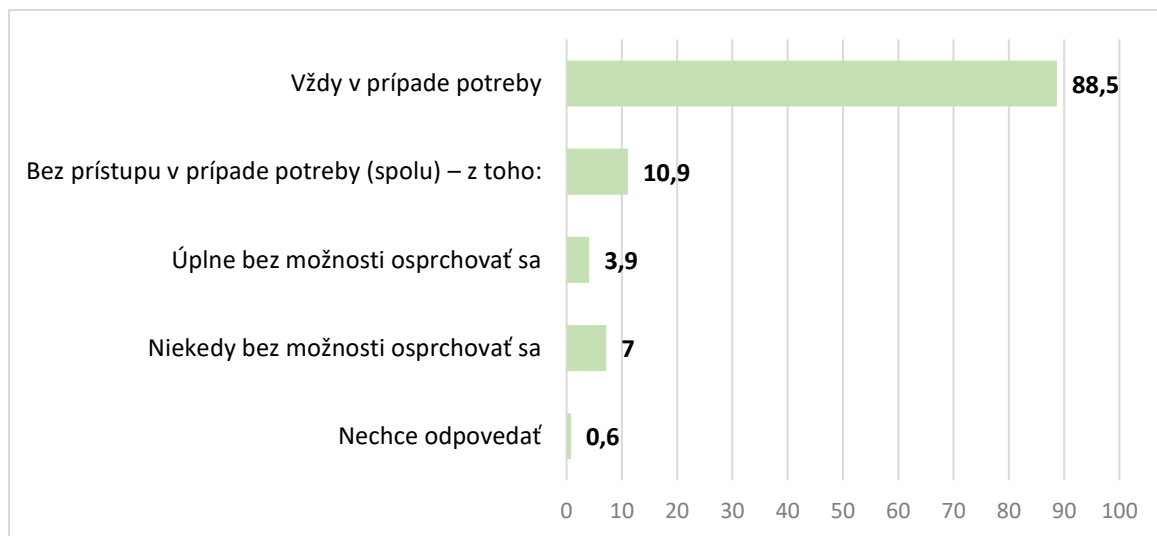

N = 1 355

Ľudia, ktorí opakovane (viac ako raz týždenne) nemali žiadne teplé varené jedlo, žijú najčastejšie vonku na ulici (38,1 %) a v chatkách (19,9 %). Výsledky prieskumu naznačujú, že prístup k aspoň jednému teplému jedlu za deň majú najmä tí ľudia bez domova, ktorí nocujú v nočňahárňach (24,9 %), mestských ubytovniach (18,6 %) a útulkoch (15,7 %). Hoci takmer 19 % respondentov, ktorí žijú v mestských ubytovniach uviedlo, že mali v priebehu uplynulého týždňa prístup k aspoň jednému teplému jedlu každý deň, v prípade komerčných (tzv. robotníckych) ubytovní uviedlo rovnakú odpoveď len 6 % opýtaných.

V priebehu predošlého týždňa malo 88,5 % respondentov možnosť osprchovať sa vždy, keď to potrebovali. Žiaden alebo len obmedzený prístup k sprche malo spolu 10,9 % respondentov.

Graf 23: Prístup respondentov k sprche v prípade potreby (%)

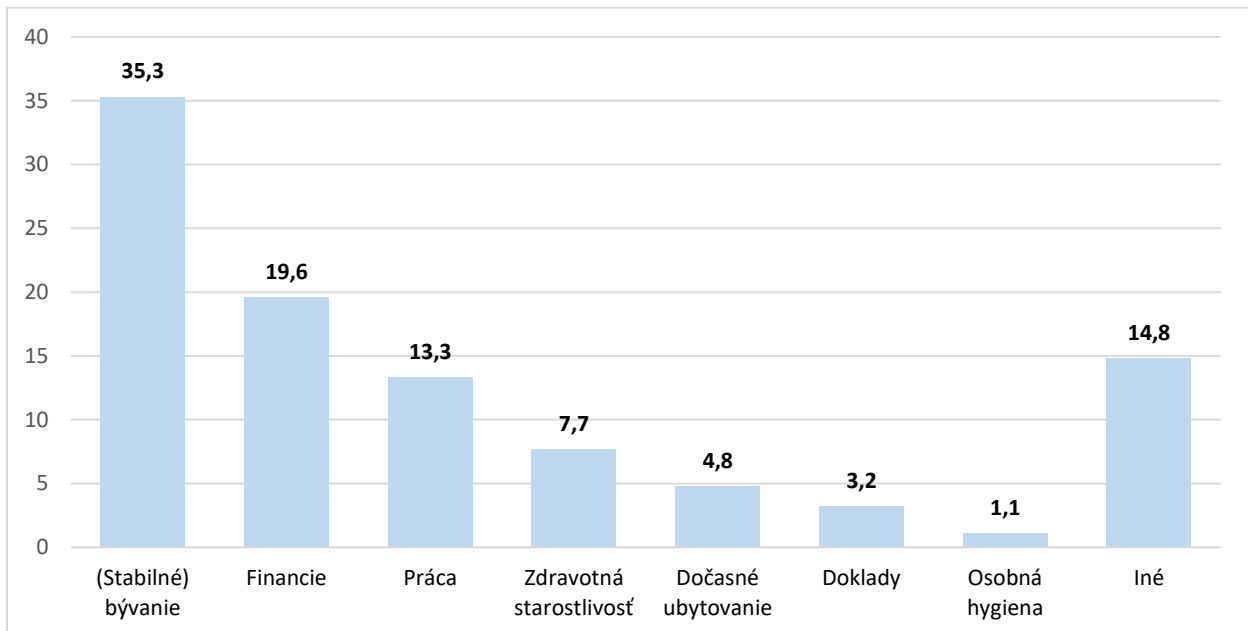

N = 1 355

2.12. Najčastejšie potreby z pohľadu ľudí bez domova

Dôležitou súčasťou výskumu bola aj otázka, v ktorej mali samotní respondenti možnosť vyjadriť, čo by v súčasnosti najviac potrebovali, pričom mohli uviesť viac ako jednu odpoveď. Z celkového počtu 1 855 odpovedí bolo najčastejšie uvádzanou potrebou (stabilné) bývanie (35,3 %), nasledované finančnou podporou/peniazmi (19,6 %) a prácou (13,3 %). Potreba dočasného ubytovania je podstatne nižšia (4,8 % odpovedí). Medzi potrebami sa objavila tiež zdravotná starostlivosť (7,7 %), vybavenie osobných dokladov (3,2 %) či osobná hygiena (1,1 %). Takmer 15 % odpovedí spadá do kategórie iné, ktorá pokrýva širokú škálu rôznorodých odpovedí, ako napríklad oblečenie, pobyt v zariadení pre seniorov, pevné zdravie, udržať si zamestnanie, oddych, jedlo, teplo, pokojný život, vyriešenie dedičských sporov, šťastie, láska, priateľstvo, doriešenie osobného bankrotu, právna pomoc, vyplatenie exekúcie, oprava strechy na chate, spacák, posteľ a pod.

Graf 24: Najčastejšie deklarované potreby ľudí bez domova v Bratislave (%)*

*Podiely z celkového počtu 1 855 odpovedí

Z odpovedí respondentov je zrejmé, že ľudia bez domova potrebujú najmä stabilné bývanie. Tým sa iba podčiarkujú skôr uvádzané zistenia napr. o zastúpení osôb s dlhodobou skúsenosťou bezdomovectva a potrebe systémovej podpory v oblasti ukončovania bezdomovectva. Berúc do úvahy skutočnosť, že takmer štvrtina z celkového počtu respondentov má viac ako 60 rokov a viac ako 57 % má dlhodobé zdravotné problémy, je zjavné, že zabezpečovanie prístupu k stabilnému bývaní vyžaduje spoluprácu štátu, samosprávy, organizácií poskytujúcich služby ľuďom bez domova.

3. Evaluácia sčítania ľudí bez domova v Bratislave

Dôležitým prvkom v procese sčítania bolo aj hodnotenie jeho priebehu tými, ktorí boli súčasťou niekoľko mesiacov trvajúcich príprav sčítania, resp. ktorí ako anketári a anketárky s ľuďmi bez domova vyplňali dotazníky. Získavanie spätnej väzby bolo realizované prostredníctvom dvoch samostatných dotazníkov, z ktorých jeden bol určený pre zamestnancov zariadení (napr. ubytovní a útulkov) a jeden pre všetkých spolupracovníkov (anketárov), ktorí sa zúčastnili sčítacieho večera, t. j. sčítania ľudí bez domova prespávajúcich vonku na ulici. V novembri 2023 prebehlo tiež evaluačné stretnutie so zástupcami Magistrátu Hlavného mesta SR Bratislavy, IVPR a mimovládnych organizácií (stretnutie sa zúčastnilo 6 z nich), ktorého facilitátorom bola organizácia PDCS.

3.1. Hodnotenie priebehu sčítania zamestnancami zariadení

Evaluačný dotazník distribuovaný do zariadení online formou vyplnilo 23 zamestnancov a zamestnankýň, z toho pracovalo zhodne 6 v útulkoch a centrách pre deti a rodiny, 4 v nízkoprahových denných centrách, 4 v ubytovniach, 2 v zariadeniach núdzového bývania a 2 v inom type zariadenia. Dotazník vyplnilo 11 sociálnych pracovníkov a pracovníčok, 8 vedúcich pracovníkov a pracovníčok a 3 osoby, ktoré pracovali na inej pozícii. Väčšina (14) týchto zamestnancov a zamestnankýň pred samotným sčítaním absolvovala školenie, ktoré organizoval Inštitút pre výskum práce a rodiny a Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy. 5 respondenti a respondentky sa ho nezúčastnili, no pozreli si videozáznam zo školenia, 2 uviedli, že o možnosti školenia neboli informovaní. Rovnako 2 osoby uviedli inú odpoveď (napr. zaškolenie kolegami). 20 zamestnancov a zamestnankýň v deň sčítania vyplňalo v zariadeniach, kde pôsobia, s klientmi a klientkami dotazníky, pričom niektorých zariadeniach na sčítaní participovali aj dobrovoľníci a dobrovoľníčky. Naopak, ich pomoc nevyužilo 17 zariadení. 6 respondenti uviedli, že na sčítaní v zariadení, kde pôsobia, participovali aj dobrovoľníci a dobrovoľníčky. Naopak, 17 uviedli, že pomoc dobrovoľníkov nevyužili. Napriek tomu, že väčšina zariadení pomoc dobrovoľníkov a dobrovoľníčok nevyužila, ich zapojenie do sčítania v zariadeniach považuje za užitočné väčšina respondentiek a respondentov (17).³⁸ 7 zamestnanci a zamestnankyne sa prikláňali k názoru, že v zariadení, kde pracovali, by bolo organizačne náročné vytvoriť podmienky pre ich zapojenie do sčítania, 16 to za náročné nepovažovali.³⁹ V súvislosti s participáciou dobrovoľníkov na sčítaní v zariadeniach považovali respondenti a respondentky za väčšiu výzvu ako ich samotnú účasť potenciálnu (ne)dôveru klientov a klientok – 9 vyjadrili súhlas s tvrdením „*Väčšina klientov v našom zariadení by pri sčítaní voči dobrovoľníkom nemala dôveru*“.

Všetci respondenti a respondentky mali dostatok informácií o cieľoch a spôsobe sčítania a čas určený na sčítanie považovali za dostatočný.⁴⁰ Absolútna väčšina zamestnancov a zamestnankýň zariadení (20 osôb) tiež uviedla, že klienti a klientky boli o sčítaní vopred

³⁸ Súhlas s tvrdením „Je užitočné, keď sú do sčítania v zariadeniach okrem zamestnancov zapojení aj dobrovoľníci“ vyjadrilo 17 respondentov a respondentiek, nesúhlasili 6.

³⁹ Celkovo 7 respondentov a respondentiek uviedlo, že súhlasia s výrokom „V našom zariadení by bolo organizačne náročné vytvoriť podmienky pre zapojenie dobrovoľníkov do sčítania“, 16 vyjadrili nesúhlas.

⁴⁰ Všetkých 23 opýtaných súhlasilo s tvrdením „Mal/a som dostatok informácií o cieľoch a spôsobe sčítania.“

informovaní. Aby bolo možné zistiť, do akej miery zamestnancov a zamestnankyne zariadení obmedzovalo sčítanie v ich bežnej práci, boli vyzvaní, aby vyjadrili súhlas s tvrdením „Prekážalo mi, že som sa kvôli vyplňaniu dotazníkov s klientmi nemohla/nemohol venovať svojej práci“. Súhlas vyjadrilo len 5 respondentov a respondentiek, čo naznačuje, že pre zamestnancov a zamestnankyne sčítanie nebolo príliš zaťažujúce. Všetkých 23 respondentov a respondentiek vnímalo priebeh sčítania v zariadení, kde pôsobia, celkovo ako úspešný.

Zamestnanci a zamestnankyne mali tiež možnosť vyjadriť sa, čo bolo z ich pohľadu pri sčítaní problematické, pričom z odpovedí nevyplývala žiadna jednoznačne problematická oblasť a viacerí uviedli, že „problematické nebolo nič“. Celkovo 3 osoby by uvítali kratší, resp. jednoduchší dotazník (vrátane jeho prispôsobenia pre ľudí s rôznymi typmi ochorení – napr. pre klientov a klientky s demenciou) a 2 osoby uviedli, že by na sčítanie potrebovali viac času. Zvyšné tri konkrétne odpovede sa týkali chýbajúcej spätnej väzby od dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, snahy niektorých klientov a klientok o opakované sčítanie v rôznych zariadeniach s cieľom získať poďakovanie (materiálnu pozornosť) za vyplnenie dotazníka viac ako raz a preferencie sčítavania vo všetkých zariadeniach v rovnakom čase. Odpovede na otázku, čo vnímali zamestnanci a zamestnankyne pozitívne, boli pomerne rozmanité. Zahŕňali ochotu klientov vyplniť dotazník vrátane ochoty odpovedať na pomerne citlivé otázky, ako aj ich pozitívne reakcie na potravinový balíček, ktorý dostali ako poďakovanie za jeho vyplnenie; priestor na hlbší rozhovor a možnosť viac sa priblížiť ľuďom bez domova a ich životným príbehom; prínos dobrovoľníkov a dobrovoľníčok; nájdenie osôb, ktorým mohla byť poskytnutá okamžitá intervencia (napr. poskytnutie kontaktu na lekára, zapísanie do zoznamu prijímateľov potravinovej pomoci); spolupráca s magistrátom, zapojenie CDR a podobne.

3.2. Hodnotenie priebehu sčítacieho večera anketármi a dobrovoľníkmi

Evaluálny dotazník pre anketárov a anketárky vyplnilo 47 osôb, z toho 32 žien, 14 mužov a jedna osoba, ktorá sa neidentifikuje ako žiadne z uvedeného, vo veku 20 až 58 rokov. Išlo o 21 dobrovoľníkov, 21 pracovníkov mimovládnych organizácií poskytujúcich služby pre ľudí bez domova a 6 iných osôb (napr. pracovník sociálneho oddelenia samosprávy, pracovník miestneho úradu). Najzastúpenejšiu kategóriu reprezentovali zamestnanci a zamestnankyne v treťom sektore (20 osôb), za ktorými nasledovali zamestnankyne a zamestnanci v štátnej správe (10 osôb) a študenti a študentky (8 osôb). 3 osoby pracovali v súkromnom sektore a 4 na inom mieste (vo verejnom sektore). 35 respondentov a respondentiek sa zúčastnilo na sčítaní v teréne, 2 v nocľahárňach, 7 v iných zariadeniach (napr. v ubytovni) a 3 na inom mieste.

Väčšina opýtaných, a to 31 osôb, sa o sčítaní ľudí bez domova dozvedela zo svojej práce, resp. zamestnania. Ďalší 7 zo sociálnych sietí, 6 z univerzít a 3 z iných miest (od rodiny alebo známych). Rovnako väčšina opýtaných anketárov a anketárok (26 osôb) sa na sčítaní zúčastnila jeden deň.

30 osôb (64 %) ohodnotilo priebeh sčítania vo všeobecnosti ako „dobrý“, za „priemerný“ ho považovali 15 (32 %). Žiaden respondent alebo respondentka ho nehodnotili ako „zlý“, dvaja uviedli, že sa nevedia vyjadriť. Respondenti a respondentky mali možnosť ohodnotiť aj rôzne konkrétne aspekty sčítania – na tomto mieste prinášame ich prehľad:

1. 51 % opýtaných (24 osôb) považovalo komunikáciu s organizátormi a informovanie o sčítaní za vynikajúce; 9 % (4 osoby) za dobré a 15 % (7 osôb) za priemerné. Za nevyhovujúce ich považovala štvrtina opýtaných (12 osôb), ktorí uviedli, že boli nie veľmi dobré, alebo zlé.

2. Školenia anketárov a anketárok zastrešovalo IVPR a prebiehali prostredníctvom online stretnutia v dvoch termínoch, z ktorých si mohli záujemcovia a záujemkyne vybrať vyhovujúci. Druhé dve školenia, ktoré bolo určené pre dobrovoľníkov, prebiehali osobne v priestoroch magistrátu v spolupráci s mimovládnu organizáciou OZ Vagus. Anketári a anketárky mali k dispozícii videozáznamy z oboch online školení v plnom rozsahu a obdržali tiež stručný manuál vyplňania dotazníka, ktorý zahŕňal aj odpovede na otázky, ktoré sa objavili počas školení. Väčšina opýtaných, a to 45 % (21 osôb), hodnotila zaškolenie ako vynikajúce, ďalších 19 % (9 osôb) uviedlo, že bolo dobré. Priemerné bolo podľa 6 % respondentov a respondentiek (3 osoby), nie veľmi dobré taktiež podľa 6 % (3 osoby). 23 % opýtaných (11 osôb) uviedlo, že bolo zlé, avšak nie je možné identifikovať, čo konkrétne považovali za nevyhovujúce.

3. 51 % opýtaných (24 osôb) hodnotilo organizačné zabezpečenie sčítania ako vynikajúce. V prípade materiálneho zabezpečenia uviedlo rovnakú odpoveď 60 %, teda 28 respondentov a respondentiek. Výraznú nespokojnosť s uvedenými aspektmi prostredníctvom dotazníka vyjadrilo 23 % (11 osôb), resp. 26 % anketárov a anketárok (12 osôb), ktorí/é ich považovali za zlé. Celkovo však uspokojivo – teda ako vynikajúce alebo dobré – hodnotilo organizačné zabezpečenie spolu 62 % opýtaných (29 osôb), ako nie veľmi dobré alebo zlé 28 % (13 osôb) a ako priemerné 11 % opýtaných (5 osôb). Podobne materiálne zabezpečenie hodnotilo ako vynikajúce či dobré 62 % respondentov a respondentiek (29 osôb), pričom podiel tých, ktorí s materiálnym zabezpečením neboli spokojní (označili odpoveď „nie veľmi dobré“ alebo „zlé“), je o niečo vyšší, a to 34 % (16 osôb). Zvyšné 4 % tvoria 2 osoby, ktoré uviedli, že materiálne zabezpečenie bolo priemerné.

4. Nevyhnutnou súčasťou vyplnenia dotazníka bola komunikácia anketárov a anketárok s respondentmi či respondentkami – ľuďmi bez domova, resp. v bytovej núdzi. Tú hodnotilo pozitívne 60 % opýtaných (28 osôb), podľa ktorých bola vynikajúca alebo dobrá. Naopak, komunikáciu s ľuďmi bez domova hodnotilo negatívne 34 %, teda 16 osôb.⁴¹ Podľa 3 osôb (6 %) bola priemerná. Anketárky, ktoré participovali na pilotnom testovaní dotazníka v teréne, mali s komunikáciou s respondentmi a respondentkami vo väčšine prípadov taktiež pozitívnu skúsenosť.

5. Nespokojnosť s pridelenou trasou sčítania vyjadril iba 1 respondent, a to z dôvodu príliš vysokého počtu dobrovoľníkov na počet ľudí bez domova na danej trase. Ostatní ju hodnotili „dobré“ (57 %, 27 osôb) alebo priemerne (38 %, 18 osôb). 1 anketárka sa nevedela vyjadriť.

6. Nejednotnosť preferencií participujúcich aktérov je reflektovaná v hodnotení naplánovania a času sčítania, ktoré s rozdielom jednej osoby vnímalo viac respondentov a respondentiek

---

⁴¹ Súčet odpovedí „nie veľmi dobre“ a „zlé“.

negatívne⁴² (18 osôb, 38 %) než pozitívne⁴³ (17 osôb, 36 %). 26 % opýtaných (12 osôb) sa vyjadrilo, že naplánovanie a čas sčítania bolo priemerné.

7. 72 % opýtaných (34 osôb) nemalo počas sčítania ani raz strach či pocit fyzického ohrozenia, 26 % (12 osôb) sa v takejto situácii ocitlo raz a 1 osoba viackrát. Nikto pritom nečelil fyzickému útoku a nikto okrem jednej osoby ani nebol svedkom fyzického útoku. Pokiaľ ide o zdravie anketárov/anketárok a ľudí bez domova, 78 % opýtaných (37 osôb) uviedlo, že nemali ani raz obavy z ochorenia, resp. nakazenia sa infekčným ochorením, 19 % (9 osôb) sa v takejto situácii ocitlo raz a 1 osoba viackrát. 2 osoby sa stretli s privolaním rýchlej zdravotnej pomoci, no žiadna s ošetrovaním človeka bez domova. Diskomfort v dôsledku ťažkého terénu aspoň jedenkrát v priebehu sčítania pociťovalo 5 opýtaných (11 %), zvyšných 42 osôb (89 %) sa necítilo nekomfortne ani raz. Žiaden anketár či anketárka sa nestretol/a s okradnutím ani pokusom o okradnutie ani s privolaním polície.

Podobne ako v prípade zamestnancov a zamestnankýň zariadení, aj anketári a anketárky pôsobiaci v teréne mali možnosť vyjadriť, čo sa im na sčítaní páčilo najviac, prípadne čím ich účasť na ňom obohatila, a zároveň uviesť aj to, čo vnímali ako problematické. Aj tento raz boli odpovede pomerne rôznorodé, hoci v prípade pozitív respondentov a respondentky oceňovali najmä zaujímavú, novú skúsenosť a stretnutia či rozhovory s ľuďmi, zatiaľ čo v prípade negatív išlo najmä o večerný čas/termín sčítania a s tým súvisiace nepriaznivé počasie.

3.3. Evaluačné stretnutie

Príprava sčítania bola časovo a organizačne náročná a vyžadovala nielen kooperáciu veľkého počtu osôb, ale aj robenie kompromisov – či už zo strany mimovládnych organizácií, zástupcov mestských častí, IVPR alebo sekcie sociálnych vecí Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy.

V priebehu evaluačného stretnutia so zástupcami magistrátu mesta Bratislavy, IVPR a mimovládnych organizácií zapojených do prípravy a priebehu sčítania sa do popredia ako kľúčová téma, ktorej je potrebné venovať pozornosť v budúcich sčítaniach, ukázala komunikácia (či už od organizátorov smerom k MVO, alebo tiež od MVO k organizátorom) a jasná artikulácia cieľov a explicitných, no tiež implicitných očakávaní, aby tak bolo možné predchádzať vzniku potenciálnych nedorozumení. Výzvou do budúcnosti je tiež identifikácia vhodnej dĺžky obdobia sčítania, ktorú niektorí považovali za príliš krátku a iní, naopak, za príliš dlhú. Obdobie realizácie sčítania bolo jednou z prvých a zároveň najdôležitejších tém, o ktorých v rámci prípravy sčítania diskutovali zástupkyne Magistrátu hlavného mesta SR Bratislavy a výskumníčky z Inštitútu pre výskum práce a rodiny s ostatnými kľúčovými aktérmi, najmä zástupcami a zástupkyňami mimovládnych organizácií poskytujúcimi služby pre ľudí bez domova a reprezentantmi a reprezentantkami mestských častí Bratislavy, už pri príprave sčítania v roku 2022. Po zvážení rôznych faktorov, akými boli napríklad personálne a finančné zdroje organizátora sčítania, fluktuácia ľudí bez domova medzi rôznymi typmi prenocovania v jednotlivých kalendárnych mesiacoch, dostupnosť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v závislosti od priebehu akademického roka, počasie, možnosti

⁴² Súčet odpovedí „nie veľmi dobre“ a „zle“.

⁴³ Súčet odpovedí „vynikajúco“ a „dobro“.

mimovládnych organizácií a pod., bol napokon ako mesiac sčítania stanovený október, hoci niektoré organizácie preferovali zrealizovať sčítanie v prvej polovici roka 2023. Ďalšou výzvou do budúcnosti bude podľa záverov z evaluačného stretnutia miera zapojenia dobrovoľníkov, ktorých niektoré organizácie odmietali, iné oceňovali. Ako pozitívne boli hodnotené napríklad údaje, ktoré boli zisťované v dotazníku v rámci sčítania, a ich využiteľnosť pre rôzne účely (advokačné, akademické a pod.).

3.4. Hlavné závery z evaluačných aktivít

Z uskutočnených evaluačných aktivít je zrejmé, že napriek mimoriadnemu úsiliu organizátorov sčítania ľudí bez domova je veľkou výzvou zosúladiť predstavy rôznych aktérov o priebehu, cieľoch a čase sčítania tak, aby bolo možné zachytiť čo najväčší počet ľudí bez domova. Premietlo sa to napríklad v negatívnom hodnotení komunikácie a informovania o príprave sčítania, organizačného zabezpečenia, ale aj školení až takmer štvrtinou respondentov.

Priestor pre zlepšenie existuje aj v samotnej účasti anketárov a anketárok na školeniach, s cieľom napomôcť presnému a kvalitnému zberu dát. Z dotazníka medzi pracovníkmi a pracovníčkami zariadení napríklad vyplynulo, že školenia s možnosťou klásť v prípade nejasností otázky sa zúčastnilo len 14 z 23 týchto zamestnancov a zamestnankýň.

Na druhej strane sa opäť ukázalo, že anketári a anketárky na sčítaní najviac oceňovali možnosť rozhovorov s ľuďmi bez domova. Nikto z nich nemal skúsenosť s fyzickým útokom či okradnutím a viac ako 70 % z nich v rámci rozhovorov ani nepocítilo strach, hoci boli počas školení poučení aj o prípadnom postupe v takých situáciách.

Rovnako boli skôr pozitívne hodnotené pridelené trasy, ktorými anketári a anketárky prechádzali počas sčítacieho večera a vyplňali dotazníky s ľuďmi bez domova. Plánovaniu trás bola v procese prípravy sčítania venovaná značná pozornosť.

Záver

Výskum a sčítanie ľudí bez domova v Bratislave 2023 priniesol viaceré zaujímavé zistenia a podnety pre zmeny v pomoci ľuďom bez domova, ktoré by sa mali stať predmetom diskusií tvorcov politik v meste a organizácií pôsobiacich v oblasti prevencie a ukončovania bezdomovectva.

K tým najdôležitejším nepochybne patrí, že zistený počet ľudí bez domova v Bratislave v porovnaní s rokom 2016 vzrástol o 6,5 %, z 2 064 na 2 199 osôb. V tejto súvislosti sa okrem iného núka otázka, ako možno tento údaj interpretovať vo vzťahu k iným zdrojom dát o ľuďoch bez domova. Patrí medzi ne predovšetkým Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v SR 2021⁴⁴, z ktorého jednak vyplynulo, že v porovnaní s predchádzajúcim SODB-2011 počet ľudí bez domova v celej SR vzrástol až trojnásobne (z 23 483 na 71 076 osôb). Ako však uvádza Štatistický úrad SR, v SODB-2021 došlo k rozšíreniu skupiny osôb, ktoré sa pokladali za ľudí bez domova. Konkrétne sa v roku 2021 okrem adresy trvalého pobytu na obci, resp. obecnom úrade a dočasného ubytovania vo vybraných zariadeniach bral do úvahy aj súčasný pobyt obyvateľa a to, či obyvateľ obýval nekonvenčné obydlie bez vane, splachovacieho záchoda, vodovodu a kúrenia⁴⁵. V sčítaní ľudí bez domova v Bratislave v roku 2023 v porovnaní s rokom 2016 naproti tomu k zásadnému rozšíreniu skupiny sčítavaných osôb nedošlo (bližšie pozri kapitolu 1.2).

Zároveň bolo podľa SODB 2021 vo všetkých piatich okresoch Bratislavy sčítaných 4 728 ľudí bez domova,⁴⁶ čo je takisto výrazne viac v porovnaní so zisteniami zo sčítania 2023. Tu je popri odlišnom vymedzení cieľových skupín (SODB-2021 sa nezameriavalo na ľudí bez prístrešia, prespávajúcich vonku na ulici a pokrývalo predovšetkým ľudí v skrytých formách bytovej núdze, nevyhovujúcom bývaní) vysvetlením aj odlišný spôsob zberu dát (SODB-2021 sa opieralo aj o administratívne dáta, zatiaľ čo sčítanie 2023 bolo realizované vyplňaním dotazníka v rozhovore s respondentmi).

Priamu verifikáciu zisteného počtu 2 199 ľudí bez domova neumožňujú ani iné zdroje dát – napokon, práve absencia dát o ľuďoch bez domova v meste bola jedným z hlavných dôvodov uskutočnenia sčítania. Napríklad pri sledovaní zmien počtu klientov organizácií poskytujúcich služby ľuďom bez domova sa ukazuje, že naň značne vplývajú zmeny a rozširovanie poskytovaných služieb, takže z neho nemožno priamo odvodzovať celkovú zmenu v počte ľudí bez domova. Príkladom je Depaul Slovensko, n. o., ktorá v meste prevádzkuje najväčšiu nocľaháreň. Kým v roku 2016, kedy sa uskutočnilo 1. sčítanie ľudí bez domova v Bratislave, túto nocľaháreň využilo 1 132 osôb, v roku 2022⁴⁷ ich počet klesol na 1 007 (- 11,4 %), pričom však v roku 2022 terénny tím organizácie poskytol podporu 172 klientom, ale v roku 2016 nebola poskytnutá žiadnemu klientovi, keďže v tom čase Depaul terénny tím ešte nemal vytvorený.⁴⁸ Podobne medzi rokmi 2017⁴⁹ a 2022 vzrástol počet klientov Domca –

⁴⁴ Štatistický úrad SR: Ľudia bez domova. 18.5.2023. <https://www.scitanie.sk/analyzy/ludia-bez-domova>

⁴⁵ Štatistický úrad SR: Ľudia bez domova, 18.5.2023. <https://www.scitanie.sk/analyzy/ludia-bez-domova>

⁴⁶ Štatistický úrad SR: Ľudia bez domova. 18.5.2023. <https://www.scitanie.sk/analyzy/ludia-bez-domova>

⁴⁷ Štatistický úrad SR: Ľudia bez domova. 18.5.2023. <https://www.scitanie.sk/analyzy/ludia-bez-domova>

⁴⁸ V čase písania tejto správy údaje za rok 2023 ešte neboli k dispozícii.

⁴⁹ Depaul Slovensko, n. o.: Výročné správy: <https://depaul.sk/vyroczne-spravy/>

⁴⁹ Za rok 2016 takéto údaje nie sú k dispozícii.

nízkoprahového denného centra prevádzkovaného o. z. Vagus, z 1 162 na 1 384 (+ 19,1 %), ale zároveň poklesol počet kontaktných miest terénneho tímu Vagusu, z 382 na 337 (- 11,8 %). Okrem toho môžu klienti súbežne využívať služby viacerých organizácií.

Zároveň je v súvislosti s interpretáciou zisteného počtu 2 199 ľudí bez domova potrebné pripomenúť, že údaj sa vzťahuje k vymedzenému časovému úseku (október 2023), t. j. mohol by byť odlišný v inom ročnom období, ako aj pri inej dĺžke sčítavania (napr. 1 týždeň, či niekoľko mesiacov). Jeho relevantnosť spočíva obzvlášť v tom, že vyjadruje minimálnu veľkosť skupiny ľudí, ktorí v danom čase nemali bývanie, ako kľúčový parameter nastavovania služieb a podpory pre ľudí bez domova v meste.

Počet ľudí bez domova v Bratislave však zďaleka nie je jediným zistením, ktoré si zasluhuje pozornosť tvorcov politik. Ukázalo sa napríklad, že bude potrebné klásť dôraz na podporu ľudí s dlhodobou skúsenosťou bezdomovectva, keďže v zastúpení tejto skupiny medzi ľuďmi bez domova sa medzi rokmi 2016 a 2023 situácia ešte zhoršila. Kým v roku 2016 zažilo prvú stratu bývania pred viac ako 10 rokmi 39,1 % respondentov, v roku 2023 ich bolo o 10,8 p. b. viac – 49,9 %. Pokiaľ ide o pouličné bezdomovectvo ako najextrémnejšiu formu vylúčenia z bývania, z výskumu a sčítania vyplýva, že najmenej rok trvajúcú skúsenosť so životom vonku na ulici malo viac ako 53 % respondentov, pričom noc sčítania sa chystalo stráviť vonku 15 %, v chatkách takmer 11 % a v nocľahárni ďalších 26 % ľudí bez domova. Potvrďuje sa tak, že prvým a najpotrebnejším krokom v ukončovaní bezdomovectva je cenovo dostupné bývanie.

Medzi ľuďmi bez domova bol takisto pomerne vysoký podiel tých, ktorí strávili časť detstva/celé detstvo v detskom domove⁵⁰, išlo o 14,7 % respondentov, ako aj tých, ktorí mali skúsenosť s pobytom v zariadení na výkon trestu odňatia slobody/výkon väzby – išlo o 27,2 % respondentov. Trajektória z výkonu trestu do bytovej núdze pritom nemôže byť spoločensky ani finančne efektívna a nastoľuje potrebu nielen poradenskej podpory pre ľudí, ktorým je ukončovaná inštitucionálna starostlivosť, aspoň v prechodnom období.

Ďalšou oblasťou, na ktorú je potrebné zamerať podporné opatrenia, je prístup k zdravotnej starostlivosti. Takmer 20 % ľudí bez domova žijúcich na území mesta Bratislavy nemá svojho obvodného lekára a v porovnaní s rokom 2016 vzrástol o 8 percentuálneho bodu aj podiel osôb s dlhodobými zdravotnými problémami, na 57,3 %. Zistenia z výskumu a sčítania rovnako poukazujú na aktuálne diskutovanú potrebu zavedenia možnosti poskytovania ošetrovateľskej starostlivosti v útulkoch. Ukázalo sa totiž, že takmer 65 % klientov týchto zariadení v meste tvorili osoby staršie ako 50 rokov a dlhodobé zdravotné problémy malo rovnako takmer 65 % respondentov sčítaných v útulkoch. Nemenej potrebné bude systematické posilňovanie nízkoprahových služieb. Osoby, ktoré sú dlžníkmi na verejnom zdravotnom poistení, v súčasnosti nemajú možnosť absolvovať liečbu závislostí, ktoré v mnohých prípadoch vznikajú ako dôsledok dlhodobého bezdomovectva. V Bratislave mala skúsenosť s užívaním návykových látok v minulosti, alebo v súčasnosti, polovica respondentov. Jedenástim percentám respondentov chýbala aj možnosť osobnej hygieny – prístup k sprche.

Práve vyššie spomenuté ukazovatele môžu byť popri celkovom počte ľudí bez domova dôležitým hodnotiacim kritériom účinnosti opatrení zameraných na prevenciu a ukončovanie

---

⁵⁰ Podľa aktuálne platnej legislatívy ide o centrum pre deti a rodiny.

bezdomovectva v meste. V tomto kontexte by takisto bolo vhodné zvážiť možnosť zberu administratívnych dát o ľuďoch bez domova. V budúcnosti je napríklad, podobne ako v niektorých iných európskych mestách (Miláno, Dublin), možné uvažovať o vytvorení online aplikácie/systému/databázy, do ktorých by poskytovatelia služieb ľuďom bez domova vkladali dohodnuté anonymizované údaje o svojich klientoch. Proces sčítavania by sa tak mohol zjednodušiť, spresniť, opakovať častejšie. Na druhej strane budú potrebné garancie, na aké účely sa môžu získané dáta používať a nastavenie procesu ich získavania a uchovávaní tak, aby zodpovedal požiadavkám ochrany osobných údajov a nevytváral žiadny priestor pre poškodenie záujmov ľudí bez domova a organizácií, ktoré s nimi pracujú. Príležitosťou pre zmenu v tomto smere by mohol byť aj národný zber dát o ľuďoch bez domova, ktorého tvorba a príprava bude pod vedením Inštitútu pre výskum práce a rodiny predmetom diskusií už v najbližších mesiacoch.

Príloha 1: Absolútne počty respondentov a respondentiek odpovedajúcich na jednotlivé otázky

V snahe uľahčiť interpretáciu zistení popísaných v texte a zohľadňujúc variabilitu v miere odpovedania na jednotlivé otázky, nasledujúca tabuľka uvádza absolútne počty získaných odpovedí ku každej z otázok. V prípade otázok, ktoré umožňovali viaceré odpovede, uvádzame celkový počet odpovedí.

Tabuľka 18: Počty odpovedí

	Počet odpovedí
Otázka 1: Miesto prenocovania v čase sčítania	1 393
Otázka 2a: Miesto prenocovanie noc pred sčítaním	1 365
Otázka 2b: Miesto prenocovanie rok pred sčítaním	1 343
Otázka 3: Zmena situácie v bývaní kvôli COVID-u	1 360
Otázka 4: Prostredie, kde respondent vyrastali v detstve	1 351
Otázka 5a: Bývanie v trvaní aspoň 1 rok – prenajatý byt	1 255
Otázka 5b: Bývanie v trvaní aspoň 1 rok – vlastné obydlie	1 258
Otázka 5c: Bývanie v trvaní aspoň 1 rok – byt niekoho iného	1 264
Otázka 5d: Bývanie v trvaní aspoň 1 rok – na ulici	1 234
Otázka 5e: Bývanie v trvaní aspoň 1 rok – výkon trestu	1 212
Otázka 6: Dôvod straty bývania/bytovej núdze	1 381
Otázka 7a: Prvá strata bývania - rok	1 168
Otázka 7b: Prvá strata bývania - mesto	1 215
Otázka 8: Zdroj príjmu (prvá možnosť)	1 365
Otázka 9: Práca/zamestnanie	1 326
Otázka 10: Výška príjmov	1 123
Otázka 11: Výška nákladov na bývanie	1 311
Otázka 12: Výskyt dlhov	1 351
Otázka 13: Výskyt exekúcie	1 336
Otázka 14: Výskyt zdravotných problémov	1 353
Otázka 15: Obvodný lekár	1 130
Otázka 16: Užívanie návykových látok	1 351
Otázka 17: Varené teplo jedlo každý deň aspoň raz	1 355
Otázka 18: Možnosť osprechovať sa v prípade potreby	1 355
Otázka 19: Najvyššie ukončené vzdelanie	1 359
Otázka 20: Národnosť (prvá možnosť)	1 358
Otázka 21: Zloženie domácnosti	1 334
Otázka 22: Pohlavie	1 686
Otázka 22: Vek	1 641
Otázka 22: Iniciály	1 686
Otázka 22: Miesto trvalého pobytu	1 551
Otázka 23: Typ pomoci*	1 855

*Pri tejto otázke mohli respondenti vybrať viacero možností. Číslo v tabuľke preto vyjadruje celkový počet získaných odpovedí (nie počet respondentov).

Obrázok 2

V nasledujúcich porovnaníach bol súbor rozdelený na dve kategórie – muži a ženy. Nasledujúci obrázok ukazuje 20 najfrekvencovanejších pojmov, ktoré mali obidve skupiny pri reflexii straty bývania spoločné. Ide o veľmi podobné problémy, aké boli zobrazené v prvých výsledkoch. Súvisia opäť s problematickými najbližšími vzťahmi, hraničnými životnými situáciami, akými sú *smrť, práca, rozvod, rozpad, závislosť, pribuzní, problémy*.

Obrázok 3

Príloha 3: Informačný leták pre ľudí bez domova o plánovanom sčítaní

ĽUDIA BEZ DOMOVA SA RÁTAJÚ

Sčítanie 2023

Prečo? Vaše odpovede pomôžu zistiť, koľko ľudí v Bratislave nemá stabilné bývanie a aké sú príčiny straty domova. Rozhovory s vami nám pomôžu lepšie pochopiť Vaše potreby, čo nám umožní nastavovať služby a politiky bývania.

Sociálni pracovníci/pracovníčky alebo dobrovoľníci Vás môžu požiadať o vyplnenie dotazníka formou rozhovoru. Všetky informácie, ktoré sa rozhodnete v rozhovore zdieľať, budú anonymné a použité výhradne pre potreby sčítania.

Ako?

Kedy? V pondelok 16. októbra v čase od 18 – 22:00 hod. a na niektorých miestach vonku na ulici alebo v zariadeniach ako sú ubytovne, útulky, nocľahárne Vás môžu osloviť s ponukou o vyplnenie dotazníka aj počas iných dní v septembri alebo v októbri.

Ďakujeme vám!

Príloha 4: Dotazník

Sčítanie ľudí bez domova a v bytovej núdzi, Bratislava, október 2023

DOTAZNÍK

Inštrukcie pre anketárov/ky:

- Ak respondent/ka býva s manželom/kou, partnerom/kou, vyplňte samostatný dotazník s každým z nich. Ak býva s deťmi, vyplňte v príslušnej časti ich počet, vek a pohlavie.
- Dotazník nevypĺňajte s osobami zjavne mladšími ako 18 rokov.
- Ak respondent/ka bude chcieť ukončiť rozhovor predčasne, pokúste sa ešte položiť otázku č. 22 na strane 10 v časti Vylúčenie dvojitého započítania. Touto otázkou by ste však nemali začínať rozhovor.
- Uvádzajte odpovede týkajúce sa aktuálnej situácie, nie budúcnosti – napríklad ak respondent/ka povie, že nemá prácu, ale budúci týždeň nastupuje do zamestnania, uveďte, že nemá prácu.
- Sledujte inštrukcie pre správne kladenie otázok a zaznamenávanie odpovedí pri jednotlivých otázkach. Inštrukcie sú uvádzané pod otázkou pri symbole ✓. Ak nie je uvedené inak, odpovede sa krúžkujú.

Otázky pre anketárov/ky – vyplňte po ukončení rozhovoru, alebo ak respondent/ka odmietne rozhovor

A: MIESTO SČÍTANIA

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) v nočľahárni
- b) v zariadení / ubytovni, kde respondent/ka teraz býva
- c) v dennom centre / Notabene
- d) vonku v meste (ulica, park...)
- e) v nákupnom centre / stanici / inej verejnej budove
- f) vonku na skrytých miestach (kanál, most, les, garáž – terénna služba)
- g) v priestoroch pre klientov/klientky (miestny úrad / centrum pre deti a rodiny)
- h) iné (uveďte): .....

B: LOKALITA – mestská časť alebo ulica, kde bola osoba sčítaná

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

a) Staré Mesto	h) Záhorská Bystrica	o) Čunovo
b) Nové Mesto	i) Devínska Nová Ves	p) Jarovce
c) Ružinov	j) Devín	q) Rusovce
d) Petržalka	k) Podunajské Biskupice	r) neviem (uved'te názov ulice):
e) Karlova Ves	l) Vrakuňa	.....
f) Dúbravka	m) Rača	
g) Lamač	n) Vajnory	

C: NEZISTENÁ OSOBA (dôležité vyplniť, ak nedošlo k rozhovoru)

C1 Stupeň odmietnutia rozhovoru

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) nedá sa komunikovať (napr. spí)
- b) odmieta komunikovať
- c) odmieta vyplniť dotazník
- d) iné (uved'te): .....

C2 Odhad pohlavia

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) muž
- b) žena
- c) nezistené

C3 Odhad veku (uved'te):

Osoba má približne ..... rokov.

D: DÁTUM VYPLNENIA DOTAZNÍKA: 2023

Úvodná informácia pre respondenta/ku

Mesto Bratislava zisťuje, koľkí ľudia tu žijú v bytovej núdzi – sú bez domova alebo v nevyhovujúcom bývaní – a akým prekážkam čelia pri hľadaní bývania. Cieľom je zlepšiť služby pre ľudí v bytovej núdzi v Bratislave. Vaše skúsenosti sú preto veľmi dôležité. Mohli by sme sa Vás opýtať niekoľko otázok?

Nemusíte mať obavy zapojiť sa, odpovede sú anonymné, nebudeme sa vás pýtať na také osobné údaje, podľa ktorých by sa dalo zistiť, s kým sme vyplňali dotazník. Ak by vám bola niektorá otázka nepríjemná, nemusíte na ňu odpovedať – iba nám to povedzte a budeme pokračovať inou otázkou.

Predtým, než začneme, radi by sme si ešte overili: Vyplňali ste už s niekým v týchto dňoch takýto dotazník o bytovej núdzi?

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) Áno (pokračovať záverečnou časťou Vylúčenie dvojitého započítania, strana 10, otázka 22)
- b) Nie (pokračovať otázkou 1 a ďalej)
- c) Respondent/ka nemá záujem o vyplňanie dotazníka (vyplňte otázku C v časti Otázky pre anketárov na strane 2).

Radi by sme sa vás najskôr opýtali:

I. Súčasné bývanie

1. Momentálne sme Vás zastihli tu... (anketár/ka povie miesto, napr. v nocľahárni).

Kde budete dnes nocovať – napríklad tu, v ubytovni, chatke, niekde inde?

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) vonku na ulici (kanál, stan, park, most...)
- b) v chatke / maríngotke / garáži
- c) v nocľahárni (len prespanie)
- d) v útulku / domove na polceste
- e) v komerčnej / robotníckej ubytovni
- f) v zariadení núdzového bývania (pre obe domáceho násillia)
- g) v mestskej ubytovni (pre rodiny v núdzi)
- h) u známych alebo príbuzných
- i) vo svojom, príp. prenajatom byte / dome
- j) iné (uved'te):
- k) ešte neviem
- l) nechce odpovedať

2. **A kde ste nocovali včera a v októbri takto pred rokom?** Napríklad v ubytovni, vonku, v chatke...?

✓ Odpovede zakrúžkujte.

Včera:	V októbri pred rokom:
a) vonku na ulici (kanál, stan, park, most...)	a) vonku na ulici (kanál, stan, park, most...)
b) v chatke / maringotke / v garáži	b) v chatke / maringotke / v garáži
c) vo vlaku, v dopravnom prostriedku	c) vo vlaku, v dopravnom prostriedku
d) na stanici či v inej (opustenej) budove	d) na stanici či v inej (opustenej) budove
e) v nocľahárni	e) v nocľahárni
f) v útulku / domove na polceste	f) v útulku / domove na polceste
g) v mestskej ubytovni pre rodiny v núdzi	g) v mestskej ubytovni pre rodiny v núdzi
h) v zariadení núdzového bývania (pre obeť domáceho násillia)	h) v zariadení núdzového bývania (pre obeť domáceho násillia)
i) v komerčnej / robotníckej ubytovni	i) v komerčnej / robotníckej ubytovni
j) u známych alebo príbuzných	j) u známych alebo príbuzných
k) v detskom domove / reedukačnom centre	k) v detskom domove / reedukačnom centre
l) v zariadení na výkon trestu	l) v zariadení na výkon trestu
m) vo svojom, príp. prenajatom byte / dome	m) vo svojom, príp. prenajatom byte / dome
n) iné (uved'te):	n) iné (uved'te): .....
o) neviem	o) neviem
p) nechce odpovedať	p) nechce odpovedať

3. **Zmenila sa nejako Vaša bytová situácia kvôli pandémie COVID-19? Ak áno, ako?**

✓ Prečítať možnosti, odpoveď zakrúžkujte.

- a) áno, úplne som prišiel o bývanie, ocitol som sa vonku na ulici
 b) áno, nechcene som musel/a zmeniť bývanie (napr. ísť do menšieho bytu, krízového centra, chatky a pod.)
 c) nie, situácia sa kvôli pandémie nezmenila, bývam tak ako predtým
 d) iné (uved'te):
 e) neviem
 f) nechce odpovedať

II. Príčiny straty bývania a dĺžka trvania bytovej núdze

Vráťme sa teraz, prosím, na chvíľu do minulosti.

4. **Vyrastali ste v detstve po celý čas so svojimi rodičmi, alebo ste časť detstva žili napríklad u starých rodičov, či v detskom domove?**

✓ Zakrúžkujte všetky hodiace sa odpovede.

- a) celé detstvo som strávil/a s rodičmi
 b) časť detstva som vyrastal/a v detskom domove
 c) časť detstva som vyrastal/a u príbuzných (napr. starých rodičov)
 d) iné (uved'te):
 e) nechce odpovedať

5. **Odkedy ste mali 18 rokov, stalo sa vám, že ste bývali súvisle aspoň 1 celý rok:**

✓ Opýtať sa na každú možnosť, hodiace sa označte krížikom.

	Áno	Nie	Neviem	Nechce odpovedať
V prenajatom byte s nájomnou zmluvou				
V byte / dome, ktorý ste vlastnili				
V byte, ktorý vlastnil váš partner/ka, alebo iní príbuzní				
Vonku na ulici (stan, park, garáž, most), alebo v nocľahárni				
Vo výkone trestu				

6. **Aká situácia Vám spôsobila bytovú núdzu, stratu bývania?** Čo bolo hlavnou príčinou, že ste prišli o bývanie v byte?

✓ Položiť ako otvorenú otázku a vypísať – napr. rozpad vzťahu/rozvod, smrť príbuzných, strata zamestnania, problematické bývanie od detstva, závislosť, násilie...

.....

7. **Kedy ste po prvýkrát stratili bývanie? Uveďte čas a miesto:**

✓ Poznámka: stratiť bývanie = musieť ísť bývať k známym, do útulku, alebo nocľahárne, zariadenia pre rodiny, príp. chatky alebo na iné miesto, ktoré nebolo určené na bývanie.

Bolo to...

a) Rok, kedy sa to stalo: .....

b) Mesto (v prípade obce okresné mesto, ak ho respondent/ka vie uviesť), kde sa to stalo:

.....

III. Ekonomická situácia

Život v Bratislave je finančne nákladný. Chceli by sme sa vás opýtať:

8. **Dostávate pravidelne nejaké peniaze (dôchodok, plat, sociálne či rodinné dávky, atď.), alebo ste celkom bez pravidelného príjmu?** Dostávate...

✓ Prečítať každú z možností a hodiace sa zakrúžkujte.

a) starobný dôchodok (aj predčasný)

b) invalidný dôchodok (aj čiastočný)

c) pomoc v hmotnej núdzi („sociálka“)

d) rodičovský príspevok / prídavok na dieťa

e) výplata za prácu na zmluvu / podpísanú dohodu

f) príjem z inej zárobkovej aktivity (napr. predaj NotaBene, zber železa, hra na gitare...)

g) výživné

h) iné (uveďte):

i) nemám žiadne pravidelné príjmy

j) nechce odpovedať

9. **Mali ste v minulom mesiaci (september) nejakú prácu, zamestnanie?**

✓V prípade odpovede „nie“ pred vyznačením overiť najmä možnosti C a D; možnosť označiť viacero odpovedí, hodiace sa zakrúžkujte.

- a) áno, prácu na pracovnú zmluvu
- b) áno, pravidelnú brigádu (na základe písomnej dohody)
- c) áno, občasné brigády
- d) áno, iná zárobková aktivita (napr. zber železa, predaj Notabene – uveďte):
- e) nie, nemal/a som zamestnanie
- f) nechce odpovedať

10. **Aká bola celková výška vašich príjmov za minulý mesiac (september)?**

✓V prípade váhania ponúknuť možnosti, napr. viac ako 200 / 400... eur – vypísať, resp. označiť krížikom:

Celkové príjmy - suma v EUR	Bez príjmu	Neviem	Nechce odpovedať

11. **Koľko ste platili minulý mesiac za bývanie? Uveďte náklady spolu za nájom aj energie v EUR za vašu domácnosť (ak tu žijete sám/sama, alebo aj spolu so svojimi blízkymi).**

✓ Vypíšte sumu, resp. vyznačte odpoveď krížikom.

Náklady za bývanie - suma v EUR	Netýka sa (nemal/a som bývanie)	Neviem	Nechce odpovedať

12. **Máte v súčasnosti nejaké dlžoby? Ak áno – komu dlžíte?**

✓ Nečítať možnosti; možnosť označiť viacero odpovedí, odpoveď/odpovede zakrúžkujte.

- a) áno, mám dlhy – u koho?
  - ✓ Osobitne sa opýtať na zdravotné poistenie!

1 v banke	2 u mobilného operátora
3 v nebankovke	4 na poplatkoch za komunálny odpad
5 v dopravnom podniku	6 za bývanie – nájomné, kúrenie, voda...
7 na zdravotnom poistení	8 u kamarátov, u známych
9 na výživnom	10 iné dlžoby (uveďte):
11 nevie presne u koho	12 nechce odpovedať

- b) nie, mal/a som dlhy, ale prešiel / prešla som osobným bankrotom
- c) nie, nemám dlhy
- d) neviem, či mám dlhy
- e) nechce odpovedať

13. **Ste teraz v nejakej exekúcii či exekúciách?**

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) áno, v jednej exekúcii
- b) áno, vo viacerých exekúciách
- c) nie, nemám žiadnu exekúciu
- d) neviem, či mám nejakú exekúciu
- e) nechce odpovedať

IV. Zdravie, prístup k základným službám

Strata bývania, aj možnosť nájsť si nové bývanie, tiež niekedy súvisí so zdravotnými obmedzeniami. Radi by sme sa preto ešte opýtali na vaše zdravie.

14. **Máte nejaké dlhodobé ochorenie či dlhodobé zdravotné problémy, alebo nie?**

Bez ohľadu na to, či ste už s nimi vyhľadali lekársku pomoc, alebo zatiaľ nie.

Ak máte vážnejšie zdravotné problémy – uveďte aké?

- ✓ Odpoveď zakrúžkujte a vypíšte akékoľvek spomenuté problémy, napr. astma, bolesť zubov, psychické problémy...
- a) áno, mám zdravotné problémy – uveďte, aké:
  - b) nie, nemám zdravotné problémy
  - c) neviem
  - d) nechce odpovedať

15. **Máte teraz svojho obvodného lekára?** Nie lekára v ošetrovni.

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) áno, mám (pokračovať otázkou 15a)
- b) nie, nemám (pokračovať otázkou 16)
- c) neviem (pokračovať otázkou 15a)
- d) nechce odpovedať (pokračovať otázkou 15a)

15a **A navštívili by ste svojho obvodného lekára, keby ste potrebovali vyšetrenie, alebo predpísať lieky? Ak nie, prečo?**

✓ Nečítať možnosti, hodiace sa odpovede zakrúžkujte.

- a) áno, ak by som potreboval/a vyšetrenie / lieky, navštívil/a by som svojho lekára
- b) nie, lebo môj lekár je v inom meste
- c) nie, nemal/a by som peniaze na vyšetrenie / na lieky
- d) nie, iné (uveďte):
- e) neviem / nechce odpovedať

16. Kvôli lepšiemu plánovaniu podporných služieb sa tiež chceme opýtať: **máte skúsenosť s užívaním návykových látok, napríklad alkohol, heroín, pervitín, metadon či iné?**

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) nie, vôbec
- b) áno, mal/a som v minulosti
- c) áno, občas užívam návykové látky
- d) áno, pravidelne užívam návykové látky
- e) iné (uved'te):
- f) nechce odpovedať

Tiež ste možno v situácii, že nemáte žiadny, alebo len obmedzený prístup k teplému jedlu, či službám osobnej hygieny tak, ako by ste potrebovali. Chceme sa preto opýtať:

17. **Mali ste za minulý týždeň každý deň aspoň raz varené teplé jedlo (napr. polievku)?**

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) áno, varené jedlo som mal/a každý deň (aj ak išlo o jedlo v charite či nocľahárni)
- b) nie, raz sa stalo, že som žiadne teplé jedlo nemal/a
- c) nie, viackrát sa stalo, že som žiadne teplé jedlo nemal/a
- d) neviem
- e) nechce odpovedať

18. **A mali ste za posledný týždeň (7 dní) možnosť osprchovať sa vtedy, keď ste to potrebovali?**

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) áno, osprchovať som sa mohol/mohla vždy, keď som to potreboval/a
- b) nie, niekedy som sa nemohol/nemohla osprchovať, keď som to potreboval/a
- c) nie, za posledný týždeň som vôbec nemal/a možnosť osprchovať sa, keď som to potreboval/a
- d) nechce odpovedať

V. Najvyššie ukončené vzdelanie, národnosť, zloženie domácnosti

Čaká nás už len niekoľko posledných otázok. Chceli by sme sa vás opýtať:

19. **Aké máte najvyššie ukončené vzdelanie – školu?**

✓ Odpoveď zakrúžkujte.

- a) neukončená základná škola
- b) základná škola
- c) stredoškolské bez maturity- SOU
- d) stredoškolské s maturitou
- e) vysokoškolské
- f) iné (uved'te):
- g) nechce odpovedať

20. **A aká je vaša národnosť?**

✓ Možnosť označiť viacero odpovedí, odpoveď/odpovede zakrúžkujte.

- a) slovenská
- b) maďarská
- c) česká
- d) ukrajinská
- e) rómska
- f) iné (uved'te):
- g) nechce odpovedať

21. **Žijete tu sám/ sama alebo spolu s niekým** (napr. s partnerom/partnerkou, deťmi, príbuznými...)?

- a) žijem sám/sama (pokračovať otázkou 22)
- b) žijem s ďalšou osobou/d'alšími osobami (pokračovať otázkou 21a)
- c) nechce odpovedať (pokračovať otázkou 22)

21a **Ak tu žijete s niekým: kto žije spolu s Vami?** Uved'te Vašich spolubývajúcich a ich počet:

- a) dieťa do 18 rokov – uved'te pohlavie a vek týchto detí (napr. dcéra 6 mesiacov, syn 10 rokov...)

.....

.....

(Každé dieťa sa pri spracovaní započíta samostatne – iniciály a trvalý pobyt bude mať ako matka, aby sa predišlo dvojitému započítaniu)

- b) manžel/ka
- c) partner/ka
- d) dieťa 18+ rokov – počet: .....
- e) rodič/ia – počet: .....
- f) iní príbuzní – počet: .....
- g) kamaráti, známi – počet: .....

(Za každú dospelú osobu sa vyplní samostatný dotazník – skúsiť získať **aspoň identifikačné znaky pre vylúčenie dvojitého započítania = otázka 22.**)

Vylúčenie dvojitého započítania

Aby sme vylúčili Vaše dvojité započítanie, chceme vás ešte poprosiť o tieto 4 údaje:

22. IDENTIFIKAČNÉ ZNAKY – potrebné pre vylúčenie dvojitého započítania

Ste muž, alebo žena, alebo sa vnímate inak? Nemusíte odpovedať tak, ako to máte zapísané v dokladoch. a) muž b) žena c) iné d) nechce odpovedať	Aký je váš rok narodenia?
Aké je prvé písmeno krstného mena? A prvé písmeno priezviska?	Aké je miesto Vášho trvalého pobytu (obec, MČ)?

A úplne na záver máme poslednú otázku, ak by ste sa chceli vyjadriť:

23. **Čo by ste teraz potrebovali úplne najviac** (akú pomoc alebo služby)?

✓ NEČÍTAŤ možnosti! Odpoveď zakrúžkujte.

- a) zdravotnú starostlivosť / ošetrovanie
- b) možnosť osobnej hygieny
- c) prácu (stálu / brigády)
- d) finančnú podporu
- e) dočasné ubytovanie (v zariadení / chatke)
- f) bývanie v byte
- g) vybaviť doklady
- h) iné (uved'te):

VEĽMI PEKNE VÁM ĎAKUJEME ZA OCHOTU!